

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 47 S

(2025–2026)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

Samtykke til ratifikasjon av frihandelsavtale
mellom EFTA-statene og Ukraina
av 8. april 2025

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 47 S

(2025–2026)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

Samtykke til ratifikasjon av frihandelsavtale
mellom EFTA-statene og Ukraina
av 8. april 2025

Innhold

1	Innledning og sammendrag	5	4.2	Handel med varer	12
			4.3	Handel med tjenester	15
2	EFTAs forhandlinger med		4.4	Elektronisk handel	16
	Ukraina	6	4.5	Investeringer	17
2.1	Forhandlingsprosessen	6	4.6	Vern av immaterialrettigheter	18
2.2	Norges handel med Ukraina	6	4.7	Offentlige anskaffelser	18
2.3	Forholdet mellom Norge og		4.8	Konkurransen	18
	Ukraina	6	4.9	Handel og bærekraftig utvikling ...	19
2.4	Den politiske utviklingen		4.10	Små og mellomstore bedrifter	20
	i Ukraina	7	4.11	Samarbeid	21
2.5	Den økonomiske utviklingen		4.12	Institusjonelle bestemmelser	21
	i Ukraina	7	4.13	Tvisteløsning	21
			4.14	Avsluttende bestemmelser	22
3	De viktigste forhandlings-				
	resultatene	8	5	Vedleggene til	
3.1	Generelt	8		frihandelsavtalen	23
3.2	Avtalens fortale	8			
3.3	Innledende bestemmelser	8	6	Gjennomføring i norsk rett	24
3.4	Handel med varer	8			
3.5	Handel med tjenester	9	7	Økonomiske og administrative	
3.6	Elektronisk handel	9		konsekvenser	25
3.7	Investeringer	9			
3.8	Vern av immaterielle rettigheter ...	9	8	Konklusjon og tilråding	26
3.9	Offentlige anskaffelser	9			
3.10	Konkurransen	9		Forslag til vedtak om samtykke	
3.11	Handel og bærekraftig utvikling ...	10		til ratifikasjon av frihandelsavtale	
3.12	Små og mellomstore bedrifter	10		mellom EFTA-statene og Ukraina	
3.13	Samarbeid	10		av 8. april 2025	27
3.14	Institusjonelle bestemmelser	10			
3.15	Tvisteløsning	10	Vedlegg		
3.16	Avsluttende bestemmelser	11	1	Free Trade Agreement between	
				the EFTA states and Ukraine	28
4	Nærmere om de enkelte		1	Frihandelsavtale mellom	
	bestemmelsene i frihandels-			EFTA-statene og Ukraina	28
	avtalen	12			
4.1	Innledende bestemmelser	12			

Digitalt vedlegg

Vedlegg til frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Ukraina

Prop. 47 S

(2025–2026)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

Samtykke til ratifikasjon av frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Ukraina av 8. april 2025

*Tilråding fra Utenriksdepartementet 20. mars 2026,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Støre)*

1 Innledning og sammendrag

En frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Ukraina ble undertegnet 8. april 2025 i Kyiv.

Hovedmålsettingen med frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Ukraina er å stimulere til økt samhandel og økonomisk samarbeid mellom partene, samtidig som det også er et mål å utvikle handelsforholdet mellom partene på en måte som bidrar til bærekraftig utvikling. Avtalen er en oppdatering av frihandelsavtalen som ble inngått mellom EFTA-statene og Ukraina i 2010. Den oppdaterte frihandelsavtalen erstatter avtalen fra 2010.

Den oppdaterte frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Ukraina omfatter reviderte tekster på områdene handel med varer, veterinære og plantesanitære tiltak, tekniske handelshindre, handelsfasilitering, immaterielle rettigheter, offentlige anskaffelser, institusjonelle bestemmelser, tvisteløsning og avsluttende bestemmelser. Den omfatter også nye tekster på områdene små og mellomstore bedrifter, handel og bærekraftig

utvikling, elektronisk handel og samarbeid. På områdene handel med tjenester, investeringer og konkurranse, er tekster i avtalen fra 2010 videreført uten endringer.

EFTA-statene har opptrådt som en samlet gruppe i forhandlingene, og har forhandlet på basis av omforente forhandlingsposisjoner. På norsk side har forhandlingsposisjoner vært løpende avklart med berørte departementer, både politisk og på embetsnivå.

Stortingets samtykke til ratifikasjon av frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Ukraina er nødvendig i medhold av Grunnlovens § 26, annet ledd.

Avtalen i engelsk originalversjon med oversettelse til norsk følger som trykt vedlegg til proposisjonen. Avtalens vedlegg overleveres Stortinget som utrykte vedlegg. Vedleggene i engelsk originalversjon er også tilgjengelig elektronisk på www.efta.int.

2 EFTAs forhandlinger med Ukraina

2.1 Forhandlingsprosessen

Forhandlingene mellom EFTA-statene og Ukraina ble påbegynt i april 2024 og ferdigstilt i desember 2024. Det ble avholdt to forhandlingsrunder, samt en rekke møter og videokonferanser på ekspert- og forhandlingsledernivå.

EFTA-statene har opptrådt som en samlet gruppe i forhandlingene på basis av felles forhandlingsposisjoner. Island opptrådte som talsperson for EFTA.

Nærings- og fiskeridepartementet har ledet den norske forhandlingsdelegasjonen og Norge har hatt talspersonansvaret for EFTA i forhandlingene om handel med landbruksvarer, offentlige anskaffelser, og rettslige og horisontale spørsmål. Forhandlingsdelegasjonen har hatt medlemmer fra andre departementer og etater som har bidratt i arbeidet. Delegasjonsmedlemmer fra andre departementer og etater har bidratt særskilt i gjennomføringen av forhandlingene på følgende områder:

- Bestemmelsene om tollavgift- og opprinnelses-spørsmål, administrativt samarbeid og handelsfasilitering: Finansdepartementet ved Toll-etaten
- Kapitlet om handel med varer: Landbruks- og matdepartementet og Landbruksdirektoratet
- Bestemmelsene om veterinære og plantesanitetære tiltak: Landbruks- og matdepartementet
- Bestemmelsene om handel med tjenester: Finansdepartementet, Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet
- Bestemmelsene om handel og bærekraftig utvikling: Klima- og miljødepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet
- Rettslige og horisontale bestemmelser: Utenriksdepartementet
- Bestemmelsene om immaterielle rettigheter: Justis- og beredskapsdepartementet og Patentstyret

Forhandlingene har blitt ført på grunnlag av omforente norske posisjoner og forhandlingsdelegasjonen har trukket på innspill fra berørte departe-

menter. Resultatet er i overensstemmelse med føringer gitt av mandatet fra regjeringen og instruksene som er gitt til de enkelte forhandlingsrundene.

EFTAs råd i Genève og EFTA-ministrene har vært holdt løpende orientert om utviklingen i forhandlingene. På norsk side har hovedspørsmålene under forhandlingene vært avklart fortløpende mellom departementene og under forbedelsesmøter til forhandlingsrunder. Det har også vært redegjort for forhandlingene i møter med sivilsamfunnsorganisasjoner og i EFTAs konsultative komité.

2.2 Norges handel med Ukraina

Tradisjonelt har handelen med Ukraina vært moderat og dominert av eksport av sjømat fra Norge. Siden Russlands fullskalainvasjon i 2022 har det vært en, relativt sett, betydelig økning i den totale eksporten fra Norge. I 2025 ble det eksportert varer fra Norge til Ukraina til en verdi av ca. 7,6 mrd. kroner, en økning på 54 prosent fra året før. Fisk og sjømat utgjør fremdeles den største varegruppen (37 prosent), men handelen er blitt mer differensiert. Økningen i eksport til Ukraina skyldes i all hovedsak eksport av diverse forsvarsmateriell, og våpen/ammunisjon. Brukte elbiler står i 2025 for 10 prosent av all eksport fra Norge. Det ukrainske markedet vil potensielt åpne store muligheter for utenlandsk næringsliv når krigen er over og landet skal gjenoppbygges.

2.3 Forholdet mellom Norge og Ukraina

Norge og Ukraina opprettet diplomatiske forbindelser 5. februar 1992. Det bilaterale forholdet er godt, og det er omfattende besøksutveksling mellom våre to land. Forholdet ble styrket etter Russlands første invasjon av Ukraina i 2014, som førte til en betydelig opptrapping av norsk bistand.

Forbindelsene ble ytterligere styrket som følge av Russlands fullskalainvasjon i februar

2022. Det tydeligste uttrykket for dette er den tverrpolitiske enigheten på Stortinget om norsk sivil og militær støtte til Ukraina gjennom Nansen-programmet, som ble etablert i februar 2023. Nansen-programmet er blitt betydelig utvidet siden det ble etablert, og innebærer storstilt og flerårig bistand til Ukraina.

2.4 Den politiske utviklingen i Ukraina

Fullskalainvasjonen satte normal politisk aktivitet i Ukraina på pause. Det ble innført unntakstilstand, og befolkningen og det politiske miljøet samlet seg bak forsvarskampen mot Russland. Det skulle ha vært avholdt parlamentsvalg i 2023 og presidentvalg i 2024, men det var ikke juridisk og praktisk mulig å gjennomføre disse. Nye valg er heller ikke mulig så lenge krigen og unntakstilstanden fortsetter. Både parlamentsrepresentantene og president Zelenskyj sitter imidlertid i sine stillinger med full juridisk legitimitet.

Når det igjen blir mulig å avholde valg, vil valgforberedelsene og -gjennomføringen bli svært krevende. Det å ivareta sikkerheten ved valglokaler, spesielt i frontnære områder, vil være en av de største utfordringene. En annen utfordring er oppdatering av manntallet etter at millioner av ukrainere har blitt nødt til å flykte. Det vil også være behov for å oppdatere lovverket når det gjelder vilkårene for ukrainere i utlandet til å stemme.

I tillegg vil det innenrikspolitiske samholdet bli satt på prøve i tråd med at den politiske situasjonen blir normalisert. Temperaturen i det politiske ordskiftet vil gå opp. Det er også grunn til å tro at det ukrainske politiske landskapet vil gjennomgå betydelige endringer.

2.5 Den økonomiske utviklingen i Ukraina

Ukrainas økonomiske utsikter preges av vedvarende utfordringer. Gjentatte russiske angrep på energiinfrastruktur og økte globale handelshindringer er blant årsakene til lavere vekstprognoser for neste år. Inflasjonen i Ukraina er høy, men situasjonen har bedret seg noe gjennom 2025. Prispresset skyldes høyere mat- og energipriser, kombinert med lønnsvekst og mangel på arbeidskraft.

Ukrainas finansielle situasjon forblir svært krevende etter snart fire år med fullskalakrig, med rekordhøye utgifter til forsvar og energisikkerhet og et stort budsjettunderskudd. Over halvparten av statens utgifter går til sikkerhet og forsvar, noe som gjør Ukraina avhengig av omfattende ekstern finansiering til gjenoppbygging, driftsstøtte og andre sivile formål. Ukrainas totale gjenoppbyggingsbehov beløper seg til flere hundre milliarder dollar over det neste tiåret.

3 De viktigste forhandlingsresultatene

3.1 Generelt

Forhandlingsresultatet innebærer at bortimot all norsk eksport til Ukraina fortsatt vil være tollfri. For Ukraina innebærer avtalen et noe større handlingsrom for eksport til EFTA-statene. Ukraina hadde allerede tollfrihet for industrivarer inn til Norge, og nye norske tollkonsesjoner knytter seg til handel med landbruksvarer.

Forhandlingsresultatet reflekterer et ønske om å komme Ukraina i møte, uten samtidig å ignorere reelle norske sensitiviteter i handelen med landbruksvarer. Forhandlingsresultatet legger godt til rette for økt samhandel mellom EFTA-statene og Ukraina.

3.2 Avtalens fortale

I avtalens fortale stadfester partene blant annet sine forpliktelser til demokrati, rettsstaten, menneskerettigheter og grunnleggende friheter i svar med FN-pakten og Verdenserklæringen om menneskerettigheter, miljøforpliktelser, arbeidstakerrettigheter, herunder prinsippene i relevante ILO-konvensjoner som statene er parter i, ansvarlig næringsliv, bærekraftig utvikling og anti-korrupsjon.

3.3 Innledende bestemmelser

Avtalens innledende bestemmelser omhandler blant annet avtalens formål og virkeområde. Avtalen gjelder handel og økonomiske forhold mellom de enkelte EFTA-statene på den ene siden og Ukraina på den andre, og ikke handelsrelasjonene mellom de enkelte EFTA-statene. Avtalens geografiske virkeområde angis. Avtalen er midlertidig suspendert i de områdene av Ukraina hvor Ukrainas regjering ikke utøver effektiv kontroll. Avtalen omfatter ikke Svalbard, med unntak av handel med varer. De innledende bestemmelsene omfatter også blant annet regler om åpenhet.

3.4 Handel med varer

Bestemmelser knyttet til handel med varer er nedfelt i avtalens kapittel 2.

Utgangspunktet for forhandlingene var den eksisterende frihandelsavtalen fra 2010 som trådte i kraft i 2012. Avtalen gir Ukraina tollfrihet for eksport til EFTA av industrivarer og fisk. På den bakgrunn viste Ukraina i forhandlingene særlig interesse for konsesjoner for jordbruksvarer, og fremhevet at dette var både politisk og kommersielt viktig.

I tråd med føringene i Nansen-meldingen, og innenfor rammene av norsk landbrukspolitikk, er Ukraina i den oppdaterte avtalen tilstått alle generelle tollkonsesjoner for ubearbeidede jordbruksvarer som er gitt EU og/eller Storbritannia. For bearbeidede jordbruksvarer videreføres EU-behandlingen fra avtalen fra 2010, samt at Ukraina tilstås enkelte varelinjer bundet tollfritt utover dette. Det er også gitt full tollfrihet innenfor WTO-kvotene for sensitive jordbruksvarer som storfe, svin, lam, kylling, and, gås, egg og kål, samt tollfrihet innenfor den globale kvoten for honning. Disse er viktige eksportprodukter for Ukraina. Sensitive norske jordbruksprodukter er beskyttet og det er ikke gitt bilaterale kvoter for jordbruksvarer.

Innsatsvarer til fiskefôr, som raps, hvete, soya, solsikke og mais, er landbruksvarer som i all hovedsak utgjør Ukrainas landbrukseksport globalt. Fiskefôr og innsatsvarer til fiskefôr er nå bundet tollfritt inn til Norge i avtalen, og utgjør årlig omtrent 1/3 av all norsk landbruksimport.

Norge har i den eksisterende frihandelsavtalen fra 2010 tollfrihet for industrivarer og fisk, med unntak for enkelte fiskeslag som Norge har lite eller ingen eksport av. For slike varer var forbedret markedsadgang ikke en prioritet. Når det gjelder landbruksvarer har Norge under den eksisterende frihandelsavtalen relativt god markedsadgang inn til Ukraina, men svært beskjeden eksport. I den oppdaterte avtalen gis Norge forbedret markedsadgang for bl.a. meieriprodukter, slakteavfall, sjokolade og oljer.

Opprinnelsesregler

Opprinnelsesreglene går ut på at det settes bestemte krav for at varene skal regnes for å ha opprinnelse i en av EFTA-statene eller Ukraina, slik at det kun er varer med tilknytning til frihandelsavtalens parter som får fordeler av de tollavgiftsreduksjoner som frihandelsavtalen gir. Opprinnelsesreglene presiserer de krav til produksjon og bruk av innsatsmaterialer fra land som ikke er en del av frihandelsområdet. Da både Ukraina og EFTA har tiltrådt PEM-konvensjonens opprinnelsesregler, er det disse opprinnelsesreglene som er inntatt som opprinnelsesregler. Dette innebærer at det er de samme reglene som gjelder for å få opprinnelse i henhold til denne frihandelsavtalen som i flere andre frihandelsavtaler som både norsk næringsliv og offentlig administrasjon er godt kjent med allerede. Opprinnelsesreglene inneholder også bestemmelser om administrativt samarbeid, herunder bestemmelser knyttet til prosedyrer for verifikasjon av opprinnelsesbevis.

Handelsfasilitering

Bestemmelsene er bygget på WTO-avtalen om handelsfasilitering, med de tilpasninger som følger av partenes ønske om å gjøre flere av WTO-avtalens utviklingsklausuler bindende i handelen mellom EFTA-statene og Ukraina.

3.5 Handel med tjenester

Avtalens kapittel 3 Handel med tjenester viderefører kapitlet om handel med tjenester i frihandelsavtalen fra 2010 uten endringer.

3.6 Elektronisk handel

Bestemmelsene om elektronisk handel er nedfelt i avtalens kapittel 4. Forhandlingsresultatet innebærer at frihandelsavtalen får et nytt kapittel om elektronisk handel basert på EFTAs forslag. Kapitlet sikrer ikke-diskriminerende adgang til infrastruktur og internett, sikrer adgang til å gjøre internasjonale dataoverføringer og at elektroniske dokumenter likestilles med fysiske dokumenter. For å ivareta nye digitale sikkerhetsutfordringer, har bestemmelsen om dataoverføringer unntak for myndighetstiltak som verner om legitime offentlige interesser. Kapitlet gir også vern for forretningshemmeligheter.

Kapitlet bygger på standardbestemmelser som EU har i sine frihandelsavtaler, fordi EØS-statene i EFTA er undergitt EØS-harmonisert regelverk på området. Kapitlet legger til rette for handel med varer og tjenester over digitale plattformer mellom EFTA-statene og Ukraina.

3.7 Investeringer

Avtalens kapittel 5 Investeringer viderefører kapitlet om investeringer fra frihandelsavtalen fra 2010 uten endringer.

3.8 Vern av immaterielle rettigheter

Frihandelsavtalens bestemmelser om immaterialrettigheter er nedfelt i avtalens kapittel 6, og reguleres av avtalens vedlegg XIII og de internasjonale avtaler det er vist til i vedlegget. Bestemmelsene i kapitlet sikrer ikke-diskriminerende vilkår for beskyttelse av immaterialrettigheter. Det nærmere innholdet i beskyttelsen av de forskjellige kategoriene av immaterialrettigheter fremgår av vedlegg XIII. Bestemmelsene om immaterialrettigheter sikrer effektivt vern av norske aktørers rettigheter til åndsverk, patenter, varemerke og design mv.

3.9 Offentlige anskaffelser

Avtalens kapittel 7 om offentlige anskaffelser innlemmer WTO-avtalen om offentlige anskaffelser. I tillegg omfatter avtalen konsesjonskontrakter for bygge- og anleggsarbeider. Partene skal samarbeide om økt forståelse for og liberalisering av markedene, og det er utnevnt kontaktpunkter for informasjonsutveksling. Det åpnes for å ta bærekraftshensyn i anskaffelser, og partene skal ha tiltak mot korrupsjon og interessekonflikter. Det skal også legges til rette for små og mellomstore bedrifters deltakelse i offentlige anskaffelsesprosesser. Dersom en part gir bedre vilkår til en tredjepart, plikter den å forhandle om tilsvarende fordeler for de øvrige avtalepartene.

3.10 Konkurransen

Avtalens kapittel 8 Konkurransen viderefører kapitlet om Konkurransen i frihandelsavtalen fra 2010 uten endringer.

3.11 Handel og bærekraftig utvikling

Bestemmelser knyttet til handel og bærekraftig utvikling er nedfelt i kapittel 9. Kapitlet bygger på EFTAs modelltekst, og bidrar til en bevisstgjøring og aksept for at handel skal foregå på en måte som bidrar til bærekraftig utvikling. I tråd med EFTAs nye modellkapittel inneholder kapitlet blant annet bestemmelser om bærekraftig forvaltning av skog, bærekraftig fiskeriforvaltning, bærekraftig landbruk, bevaring av naturmangfold, gjennomføring av FNs klimakonvensjon og Parisavtalen, fremme av likestilling, fremme av ansvarlig næringsliv, håndheving av miljø- og arbeidstakerlovgivning og internasjonale arbeidsstandarder og -avtaler. Videre bekrefter partene sine forpliktelser under miljøavtaler og i ILOs erklæringer og kjernekonvensjoner. Kapitlet inneholder også informasjon om kontaktpunkter og har en egen konsultasjonsmekanisme. Det gis anledning til at relevante spørsmål som ikke blir løst gjennom disse prosedyrene kan tas videre til konsultasjoner og megling under avtalens ordinære tvisteløsningsmekanisme. Dersom partene ikke kommer til enighet om en tilfredsstillende løsning gjennom konsultasjoner, gis det anledning til å be om at saken undersøkes av et uavhengig ekspertpanel.

3.12 Små og mellomstore bedrifter

Bestemmelser knyttet til små og mellomstore bedrifter er nedfelt i avtalens kapittel 10. Kapitlet bygger på EFTAs modelltekst og fremhever små og mellomstore bedrifters bidrag til økonomisk vekst, sysselsetting og innovasjon, og partenes felles målsetting om å styrke små og mellomstore bedrifters evne til å dra nytte av mulighetene som følger av frihandelsavtalen. Det pålegges partene å opprette egne, offentlig tilgjengelige, nettsider med informasjon om frihandelsavtalen, inkludert avtaleteksten og annen informasjon som partene anser å være nyttig for små og mellomstore bedrifter. Nettsidene skal inkludere lenker til tilsvarende nettsider hos de andre partene og hos andre myndigheter og aktører som publiserer informasjon av interesse for små og mellomstore bedrifter. Informasjon skal være tilgjengelig kostnadsfritt og, i den grad det er praktisk mulig, på engelsk.

Kapitlet understreker betydningen av samarbeid mellom partene for å legge til rette for at små og mellomstore bedrifter får tilgang til respektive markeder og for å sikre at det tas hen-

syn til deres interesser ved gjennomføringen av avtalen. Samarbeidet skal i hovedsak bestå av utveksling av informasjon og dialog om temaer av felles interesse. Mulige temaer for samarbeid som nevnes er ikke-tariffære handelshindre, utviklingen av digitale vinduer, små og mellomstore bedrifters deltakelse i e-handel, og å fremme forståelsen for og effektiv bruk av immaterielle rettigheter. Samarbeidet skal foregå mellom egne kontaktpunkt som skal utpekes av partene. I Norge har Innovasjon Norge fått oppgaven som kontaktpunkt for små og mellomstore bedrifter. Kapitlet er unntatt fra avtalens bestemmelser om tvisteløsning.

3.13 Samarbeid

Avtalens bestemmelser om samarbeid er nedfelt i avtalens kapittel 11. Kapitlet etablerer et rammerverk for samarbeid for å styrke handels- og investeringsmuligheter som oppstår under frihandelsavtalen, og for å bidra til bærekraftig utvikling. Videre beskrives metoder og virkemidler for samarbeid. Kapitlet inkluderer en ikke uttømmende liste over samarbeidsområder. Det etableres også kontaktpunkter for samarbeid.

3.14 Institusjonelle bestemmelser

Avtalens institusjonelle bestemmelser er nedfelt i avtalens kapittel 12. Det opprettes en blandet komité som blant annet skal overvåke gjennomføringen av avtalen, og som skal bestå av representanter fra partene. Komiteen skal normalt møtes hvert annet år.

En av komiteens viktigste funksjoner er å treffe beslutninger om eventuelle endringer i avtalens vedlegg og protokoller, jf. artikkel 12.1 nr. 7. Slike endringer vil normalt være av teknisk art, for eksempel som følge av endringer i WTO-regelverket som avtalen bygger på. Komiteen skal også undersøke muligheten for ytterligere reduksjon av handelshindringer og andre handelsrestriktive tiltak mellom Ukraina og EFTA-statene.

3.15 Tvisteløsning

Avtalen kapittel 13 nedfeller bestemmelser om løsning av tvister om tolkningen eller anvendelsen av avtalen. Avtalen legger opp til at partene frivillig kan søke å løse tvisten gjennom velvillig mellomkomst, forlik eller megling. Etter at partene

har avholdt konsultasjoner, åpner avtalen for å bringe tvisten inn for voldgift og regulerer hvordan voldgiften skal gjennomføres. Dersom den tapende part ikke gjennomfører voldgiftspanelet avgjørelse innen en nærmere fastsatt tidsfrist, åpner avtalen for å iverksette mottiltak på nærmere angitte vilkår.

3.16 Avsluttende bestemmelser

Avtalens avsluttende bestemmelser i kapittel 14 regulerer prosedyrene for endringer i avtalen, tiltrædelser til avtalen, oppsigelse og opphør, avtalens ikrafttredelse, samt bestemmer at Norge skal være depositar for avtalen.

4 Nærmere om de enkelte bestemmelsene i frihandelsavtalen

Den oppdaterte frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Ukraina består av 14 kapitler og 14 vedlegg (I–XIV). Vedleggene utgjør en integrert del av frihandelsavtalen.

4.1 Innledende bestemmelser

Avtalens *forte* redegjør for hvem som er partene i avtalen og de forhold partene legger vekt på i gjennomføringen av frihandelsavtalen. EFTA og Ukraina har vektlagt tette og varige bånd og økonomisk integrasjon. Partene stadfester sine forpliktelser gjennom diverse internasjonale fora. Fortalen vektlegger blant annet betydningen av demokrati, menneskerettigheter, grunnleggende politiske og økonomiske rettigheter i tråd med partenes internasjonale forpliktelser, arbeidstakerrettigheter, bærekraftig utvikling, miljø, arbeid mot korrupsjon, og bedrifters samfunnsansvar. Videre stadfester partene sin hensikt om å fremme og ytterligere styrke det multilaterale handelssystemet ved å bygge på sine rettigheter og forpliktelser under avtaleverket i Verdens handelsorganisasjon (WTO).

Artikkel 1.1 fastslår formålet med frihandelsavtalen. Partene oppretter et frihandelsområde basert på handelsforbindelser mellom markedsøkonomier og respekt for demokratiske prinsipper og menneskerettigheter, med siktemål om å bidra til velstand og en bærekraftig utvikling. Målsettingene er å oppnå liberalisering av handel med varer og tjenester, å øke investeringsmulighetene betraktelig, å forbedre rammebetingelsene for digital handel, å forhindre, fjerne og redusere unødvendige tekniske handelshindringer, å oppnå gjensidig ytterligere liberalisering av markedene for offentlige anskaffelser, å fremme konkurranse, å sikre tilstrekkelig og effektiv beskyttelse av immaterielle rettigheter i tråd med internasjonale standarder, å utvikle internasjonal handel for å bidra til målet om bærekraftig utvikling, og å bidra til en harmonisk utvikling og utvidelse av verdenshandelen.

Artikkel 1.2 fastslår at avtalen gjelder handel mellom de enkelte EFTA-statene og Ukraina, men ikke handelsrelasjonene mellom de enkelte

EFTA-statene. Artikkelen fastslår videre at Sveits skal representere Liechtenstein i saker som er dekket av traktaten av 29. mars 1923, som etablerer en tollunion mellom disse to statene.

Artikkel 1.3 bekrefter partenes rettigheter og forpliktelser under WTO-avtalen, og øvrige avtaler forhandlet under WTO og andre internasjonale avtaler som de er part i. Artikkelen fastslår at avtalen ikke skal være til hinder for opprettholdelsen eller etablering av tollunioner, frihandelsområder, grensehandelsordninger eller andre preferensielle avtaler, så lenge de ikke endrer handelsordninger som følger av denne avtalen. Artikkelen fastslår videre at en part som går inn i en tollunion med en tredjepart skal starte konsultasjoner på forespørsel fra en av de andre partene i avtalen.

Artikkel 1.4 fastslår avtalens territorielle virkeområde. Anvendelsen av denne avtalen er midlertidig suspendert i de områdene av Ukraina hvor Ukrainas regjering ikke utøver effektiv kontroll. Avtalen omfatter ikke Svalbard, med unntak for handel med varer.

Artikkel 1.5 fastslår at hver part i avtalen skal sikre at sine respektive sentrale, regionale og lokale myndigheter, samt ikke-statlige organer i utøvelsen av myndighet delegert fra sentrale, regionale og lokale myndigheter, overholder avtalens forpliktelser.

Artikkel 1.6 fastslår at hver part skal kunnngjøre eller på annen måte gjøre offentlig tilgjengelig nasjonale lover, forskrifter, rettsavgjørelser, forvaltningsvedtak med generell anvendelse og partenes internasjonale avtaler som kan påvirke anvendelsen av denne avtalen. Partene skal omgående svare på konkrete spørsmål, og på forespørsel utlevere informasjon til hverandre som gjelder forannevnte. De er ikke forpliktet til å avsløre konfidensiell informasjon.

4.2 Handel med varer

Artikkel 2.1 viser til at kapitlet omfatter handel med varer mellom partene.

Artikkel 2.2 viser til at partenes tollavgiftskonsesjoner overfor hverandre er beskrevet i ved-

legg I til IV. Med mindre annet er beskrevet i avtalen, skal ingen av partene introdusere nye, eller øke, tollavgiftssatser overfor hverandre. Import-tollavgift defineres, og omfatter ikke avgifter innført i henhold til artikkel III (internbeskatning) eller VIII (gebyrer og formaliteter) av GATT 1994, eller artiklene om handelstiltak (artiklene 2.16, 2.17, 2.18 eller 2.19) eller artikkel 5 i WTO-avtalen om jordbruk.

Artikkel 2.3 fastslår partenes plikt til å eliminere alle eksportavgifter og ikke introdusere nye eksportavgifter overfor hverandre. Eksportavgifter på produkter eksportert til EFTA-statene fra Ukraina, skal gradvis reduseres i henhold til Ukrainas forpliktelser i WTO. Artikkelen pålegger Ukraina å gi EFTA-statene minst like gode betingelser som de gir til EU.

Artikkel 2.4 bekrefter partenes rettigheter og forpliktelser under WTO-avtalen om jordbruk, med mindre annet er fastsatt i kapitlet.

Artikkel 2.5 viser til at avtalens bestemmelser om opprinnelsesregler og administrativt samarbeid om tollavgiftsspørsmål reguleres i protokollen om opprinnelsesregler.

Artikkel 2.6 slår fast at varer skal klassifiseres i henhold til det harmoniserte varebeskrivelses- og kodesystemet («HS») utarbeidet i regi av Verdens tollorganisasjon (WCO). Videre inneholder artikkelen bestemmelser om fremtidige tekniske endringer av partenes tolltariffer. Slike endringer skal gjennomføres uten å svekke eksisterende tollavgiftsforpliktelser.

Artikkel 2.7 fastslår at artikkel VII i GATT 1994 (beregning av tollverdi) og første del av avtalen om gjennomføring av artikkel VII i GATT 1994 innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige tilpasninger.

Artikkel 2.8 fastslår at WTOs avtale om tekniske handelshindringer (TBT-avtalen) innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige tilpasninger. Partene skal holde konsultasjoner når en part anser at en annen part har innført eller vurderer å innføre et tiltak som ikke er i tråd med TBT-avtalen. På anmodning fra en part skal partene forhandle frem en ordning som sikrer at fordelaktig behandling knyttet til tekniske forskrifter, standarder og samsvarsvurderinger som alle parter har avtalt med EU, også skal gjelde mellom partene. Videre skal partene utveksle kontaktpunkter for å forenkle kommunikasjon og informasjonsutveksling om tekniske handelshindre.

Artikkel 2.9 fastslår at WTOs avtale om veterinære og plantesanitære tiltak (SPS-avtalen) innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de

nødvendige tilpasninger. Partene skal styrke sitt samarbeid innenfor området for SPS, med formål om å øke forståelsen for hverandres systemer og tilrettelegge for tilgang til hverandres markeder. Bestemmelsen fastslår at partene skal konsultere om SPS-tiltak innført av en part som en annen part mener strider mot WTOs SPS-avtale eller denne artikkelen og som innvirker på handelen mellom partene. Konsultasjonene skal gjennomføres innen 30 dager. På forespørsel skal partene gi hverandre lik behandling som den behandling hver avtalepart gir til EU på det veterinære og plantesanitære området. Til slutt fastslås det at partene skal utveksle kontaktpunkter for å legge til rette for kommunikasjon om SPS-relaterte spørsmål.

Artikkel 2.10 fastslår at WTOs avtale om importlisensieringsprosedyrer kommer til anvendelse og innlemmes i frihandelsavtalen, med de nødvendige tilpasninger. Artikkelen pålegger partene å notisere hverandre ved innføring eller endring av importlisensieringsprosedyrer som kan forventes å påvirke den bilaterale handelen, inkludert om formålet med tiltaket og vilkårene for å få lisens.

Importlisensieringsprosedyrer skal praktiseres på en rettferdig, ikke-diskriminerende, transparent og forutsigbar måte, og være så lite handelshindrende som mulig. Ved avslag på søknad om importlisens plikter parten å straks gi søkeren skriftlig begrunnelse for avslaget, og gi søkeren adgang til å påklage vedtaket til minst ett uavhengig administrativt nivå og til minst én rettslig instans.

Artikkel 2.11 fastslår at partene kan benytte et system med eksportlisenser bare dersom mindre handelshindrende tiltak ikke er tilgjengelig, og kun så fremt eksportlisensprosedurene understøtter tiltak som er i tråd med WTO-regelverket. Partene skal når avtalen trer i kraft notisere hverandre om eksisterende eksportlisensprosedyrer, i henhold til nærmere regler om hva notifikasjonen skal omfatte. Deretter skal partene notisere øvrige parter i forkant av innføring av nye eksportlisensprosedyrer, samt respondere straks på spørsmål fra en part om det samme. Partene skal ved avslag på søknad om eksportlisens gi en skriftlig begrunnelse, og også gi søkeren adgang til å påklage avslaget. Artikkelen får ikke virkning for regler om eksportkontroll og sanksjonsregimer, samt forpliktelser som parten har under ulike multilaterale og andre nærmere bestemte avtaler relatert til våpen, atomkraft mv.

Artikkel 2.12 fastslår at artikkel XI i GATT 1994 (kvantitative restriksjoner) innlemmes i og

gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige tilpasninger. En part som innfører et tiltak i samsvar med avsnitt 2 i artikkel XI i GATT 1994, skal omgående notifikere de øvrige partene. Tiltak som treffes skal være midlertidige, ikke-diskriminerende, åpne og ikke gå lenger enn det som er nødvendig for å håndtere forholdene som dekkes av unntaksbestemmelsene i avsnitt 2 under GATT artikkel XI. Tiltakene skal heller ikke skape unødvendige handelshindringer mellom partene.

Artikkel 2.13 fastslår at artikkel VIII i GATT 1994 (gebyrer og formaliteter) innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige tilpasninger i henhold til artikkel 7 (gebyrer og formaliteter) i vedlegg V (handelsfasilitering).

Artikkel 2.14 fastslår at artikkel III i GATT 1994 innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige tilpasninger.

Artikkel 2.15 viser til at bestemmelser om handelsfasilitering reguleres i vedlegg V (handelsfasilitering).

Artikkel 2.16 fastslår at partenes rettigheter og forpliktelser relatert til subsidier og utjevningstiltak reguleres av artikkel VI og XVI i GATT 1994 og av WTO-avtalen om subsidier og utjevningstiltak. Før en part iverksetter undersøkelser for å fastslå eksistensen, graden og effekten av påståtte subsidier i en annen part, skal den skriftlig underrette den parten som kan bli gjenstand for undersøkelse, og i en periode på minst 60 dager gi den parten anledning til konsultasjoner med sikte på å finne en omforent løsning.

Artikkel 2.17 fastslår at ingen parter skal benytte antidumpingstiltak hjemlet i artikkel VI i GATT 1994 og WTO-avtalen om antidumping, mot varer med opprinnelse i en annen part. Partene skal gjennomgå håndhevelsen av bestemmelsen fem år etter avtalen har trådt i kraft, og deretter, hvis ønskelig, annethvert år.

Artikkel 2.18 stadfester at avtalen ikke gir partene andre rettigheter og plikter enn hva som reguleres av artikkel XIX i GATT 1994 og WTO-avtalen om beskyttelsestiltak, med unntak for at import fra en eller flere av partene skal unntas globale beskyttelsestiltak, dersom denne importen ikke forårsaker eller truer med å forårsake alvorlig skade.

Artikkel 2.19 fastslår at en part kan iverksette bilaterale beskyttelsestiltak hvis partens industri blir eller står i fare for å bli alvorlig skadelidende på grunn av økt import av en vare, enten i absolutte termer eller relativt i forhold til partens industri, som følge av de reduserte eller eliminerte tollavgiftssatser i denne avtalen. Slike beskyttelsestiltak kan kun iverksettes på bakgrunn av en

undersøkelse gjennomført i tråd med artikkel 3 og 4 i WTO-avtalen om beskyttelsestiltak.

Beskyttelsestiltak kan bestå i å suspendere tollavgiftsreduksjonsforpliktelser under avtalen eller øke tollavgiftssatsen for det gjeldende produktet. En part som ønsker å iverksette bilaterale beskyttelsestiltak under denne artikkelen, må øyeblikkelig underrette de andre partene og fremlegge relevant informasjon, inkludert bevis på alvorlig skade eller trussel derav. En part som rammes av beskyttelsestiltaket, skal tilbys kompensasjon i form av ekvivalent tollavgiftsreduksjon for andre varer. Parten som har til formål å innføre beskyttelsestiltak, må gi adekvat mulighet for konsultasjoner med mål om å komme til enighet om kompensasjon. Dersom partene ikke kommer til enighet om kompensasjon, kan parten som er mål for beskyttelsestiltakene treffe kompensatoriske tiltak. I utgangspunktet kan ikke bilaterale beskyttelsestiltak opprettholdes lenger enn ett år, men i unntakstilfeller kan tiltaket forlenges med to år. Midlertidige beskyttelsestiltak kan iverksettes i kritiske situasjoner. Ethvert midlertidig beskyttelsestiltak skal avsluttes innen 200 dager. Partene skal fem år etter avtalens ikrafttredelse vurdere om det er behov for å opprettholde muligheten til å treffe beskyttelsestiltak. Dersom partene bestemmer seg for å opprettholde adgangen, skal bestemmelsene vurderes med toårige intervaller av Den blandede komité.

Artikkel 2.20 stadfester at artikkel XVII i GATT 1994 (statlige handelsforetak) og avtalen om fortolkning av artikkel XVII i GATT 1994, kommer til anvendelse og innlemmes i avtalen, med de nødvendige tilpasninger.

Artikkel 2.21 fastslår at artikkel XX i GATT 1994 (generelle unntak) kommer til anvendelse og innlemmes i frihandelsavtalen, med de nødvendige tilpasninger.

Artikkel 2.22 fastslår at artikkel XXI i GATT 1994 (nasjonal sikkerhet) kommer til anvendelse og innlemmes i frihandelsavtalen, med de nødvendige tilpasninger.

Artikkel 2.23 fastslår at en part som har alvorlige vanskeligheter med betalingsbalansen, eller dersom det er umiddelbar fare for at slike vanskeligheter vil oppstå, kan innføre handelsrestriktive tiltak i tråd med vilkårene i GATT 1994 og WTO-overenskomsten om betalingsbalansebestemmelsen i GATT 1994. Slike tiltak skal være tidsbegrensede og ikke-diskriminerende, og ikke være mer omfattende enn nødvendig. En part som iverksetter slike tiltak, skal notifikere de øvrige partene umiddelbart.

Artikkel 2.24 fastslår at partene, for å overvåke avtalens implementering og beregne utnyttelsen av tollavgiftspreferansene gitt under avtalen, årlig skal utveksle importstatistikk og preferansetollavgiftssatser samt anvendte mestbegunstigelses-tollavgiftssatser (MFN) for de tre foregående år.

Artikkel 2.25 fastslår at det opprettes en underkomité for handel med varer. Mandat for komiteen er nedfelt i vedlegg VI.

4.3 Handel med tjenester

Artikkel 3.1 fastslår at kapitlet gjelder tiltak innført eller opprettholdt av partene som påvirker handel med tjenester, og at det gjelder alle tjenestesektorer. Artikkelen fastslår at kapitlet ikke gjelder tiltak som påvirker luftfartsrettigheter og tjenester direkte relatert til luftfartsrettigheter. Unntak for dette er beskrevet i avsnitt 3 i GATS-vedlegget om lufttransporttjenester. I artikkelen spesifiseres det at artiklene 3.4, 3.5 og 3.6 ikke skal gjelde for regelverk som angår offentlige anskaffelser.

Artikkel 3.2 spesifiserer hvordan visse begreper i GATS skal forstås i avtalen hvor GATS-bestemmelser inkorporeres og gjøres gjeldende.

Artikkel 3.3 definerer en rekke begreper som er sentrale for forståelsen av kapitlet.

Artikkel 3.4 forplikter partene, med unntak gitt i listen over MFN-unntak i vedlegg VIII, til å gi hverandres tjenester og tjenestetilbydere minst like gode vilkår med hensyn til alle tiltak som påvirker tilbudet av tjenester som gis tilsvarende tjenester og tjenestetilbydere fra stater som ikke er part i avtalen. Dette gjelder ikke vilkår gitt av en part på grunnlag av andre avtaler som er rapportert under GATS artikkel V eller artikkel V bis.

Artikkel 3.5 inkorporerer og gjør GATS artikkel XVI til en del av kapitlet. Artikkelen fastslår at partene gir hverandres tjenester og tjenestetilbydere den markedsadgang som er beskrevet i bindingslistene, og fastsetter de markedsrestriksjoner det ikke er tillatt å beholde eller innføre for sektorer der partene påtar seg forpliktelser for markedsadgang, med mindre forbehold er tatt i bindingslistene.

Artikkel 3.6 inkorporerer og gjør GATS artikkel XVII til en del av kapitlet. Artikkelen forplikter partene til å gi hverandres tjenester og tjenestetilbydere nasjonal behandling i de sektorer som omfattes av partenes bindingslister, med de eventuelle unntak som er beskrevet i de samme bindingslistene.

Artikkel 3.7 inkorporerer og gjør GATS artikkel XVIII til en del av kapitlet. Artikkelen åpner

for at partene kan forhandle om forpliktelser som påvirker handelen med tjenester på andre måter enn de tiltak som må skrives inn i bindingslisten etter artikkel 3.5 og 3.6. Slike tilleggsforpliktelser skal i tilfelle skrives inn i bindingslisten.

Artikkel 3.8 fastslår at myndighetstiltak (som ikke omfattes av artikkel 3.5 og 3.6) som påvirker handel med tjenester, skal forvaltes på en rimelig, objektiv og upartisk måte, og redegjør for prosedyrene for slike tiltak.

Artikkel 3.9 forplikter partene til å ta hensyn til utdannelsen, erfaringen, lisenser og sertifikater oppnådd i den andre parten, ved vurdering av om relevante standarder og kriterier for autorisasjon, lisensiering eller sertifisering av tjenestetilbydere er oppfylt. Enhver part som gjennom avtale eller på eget initiativ innrømmer godkjennelse av utdanning, krav og kvalifikasjoner med stater som ikke er part i avtalen, skal gi de andre avtalepartene anledning til å forhandle tilsvarende godkjennelse. Enhver slik avtale eller godkjennelse skal være i samsvar med WTO-avtalen, derunder GATS artikkel VII.3.

Artikkel 3.10 gjelder tiltak som angår personer som er en av partenes tjenestetilbydere og personer som er ansatt hos en tjenestetilbyder for å kunne tilby tjenesten. Artikkelen slår fast at personer som er omfattet av spesifikke forpliktelser skal gis adgang til å tilby tjenester i henhold til forpliktelsene. Artikkelen slår videre fast at kapitlet ikke gjelder adgangen til å søke tilgang til en av partenes arbeidsmarked, statsborgerskap, bosetting eller oppholdstillatelse på permanent basis.

Artikkel 3.11 inkorporerer og gjør GATS artikkel III.1 og III.2 samt artikkel III bis til en del av kapitlet. Artikkelen pålegger partene å publisere regelverk som angår eller påvirker kapitlets virkemåte. Dette omfatter også internasjonale avtaler som angår eller påvirker handelen med tjenester. Artikkelen spesifiserer at ingenting i dette kapitlet krever at en part skal legge frem fortrolig informasjon.

Artikkel 3.12 inkorporerer og gjør GATS artikkel VIII.1, VIII.2 og VIII.5 til en del av kapitlet. Artikkelen forplikter partene til å sikre at monopoler opptre i samsvar med partens forpliktelser under artikkel 3.4 og spesifikke forpliktelser, og at monopoler ikke misbruker sin monopolmakt på områder hvor parten har påtatt seg spesifikke forpliktelser. Artikkelen gjelder også for tilfeller hvor en part har eksklusive tjenestetilbydere, enten ved at kun et begrenset antall tjenestetilbydere tilates eller det er vesentlig inngrep i konkurransen mellom en parts tjenestetilbydere.

Artikkel 3.13 inkorporerer og gjør GATS artikkel IX til en del av kapitlet. Artikkelen fastslår at en part på den andre parts forespørsel skal inngå i konsultasjoner, med sikte på å eliminere enkelte tjenestetilbyderes forretningsskikk som kan hemme konkurransen og dermed begrense handel med tjenester.

Artikkel 3.14 fastslår at med unntak for under omstendigheter beskrevet i artikkel 3.15, skal ikke en part anvende restriksjoner på internasjonale overføringer og betalinger for løpende transaksjoner med en annen part. Artikkelen fastslår også at ingenting i dette kapitlet skal påvirke partenes rettigheter og forpliktelser under artiklene i IMF-avtalen.

Artikkel 3.15 pålegger partene å etterstrebe å unngå innføring av restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen. Artikkelen fastslår at enhver restriksjon for å beskytte betalingsbalansen som er vedtatt i samsvar med GATS artikkel XII, skal anvendes under kapitlet.

Artikkel 3.16 inkorporerer og gjør gjeldende GATS artikkel XIV og XIV bis.1. Artikkelen fastsetter generelle unntak fra avtalens bestemmelser, under henvisning til blant annet beskyttelse av offentlig moral og menneskers, dyrs og planter liv og helse.

Artikkel 3.17 fastslår at hver part skal oppgi de spesifikke forpliktelsene parten tar etter artikkel 3.5, 3.6 og 3.7 i en bindingsliste.

Artikkel 3.18 fastslår at partene på en parts skriftlige forespørsel innen tre måneder skal holde konsultasjoner, for å vurdere endring eller tilbaketrekking av en spesifikk forpliktelse i samme parts bindingsliste, med sikte på å oppnå et generelt nivå på forpliktelsene som er minst like godt som det var før konsultasjonene. Artikkelen fastslår videre at artikkel 10.5 får anvendelse på endring av bindingslister.

Artikkel 3.19 forplikter partene til jevnlig å gjennomgå sine bindingslister og lister over MFN-unntak, med sikte på å eliminere diskriminering i handel med tjenester mellom partene.

Artikkel 3.20 fastslår at vedleggene VII, VIII, IX og X utgjør en integrert del av dette kapitlet.

4.4 Elektronisk handel

Artikkel 4.1 definerer en rekke begreper som er sentrale for forståelsen av kapitlet.

Artikkel 4.2 fastslår at kapitlet får anvendelse for handel som gjennomføres elektronisk, med de begrensninger som følger av reguleringer for finansielle tjenester. Artikkelen bestemmer at

kapitlet ikke får anvendelse på film, musikk eller kringkasting.

Artikkel 4.3 stadfester partenes anerkjennelse av de økonomiske fordelene av elektronisk handel, og betydningen av å skape miljø for tillit, beskyttelse av persondata og konfidensialitet, samt beskyttelse mot svindel i elektronisk handel.

Artikkel 4.4 fastslår partenes rett til å regulere elektronisk handel for å ivareta legitime samfunnshensyn.

Artikkel 4.5 fastsetter forbud mot tollavgift på elektroniske overføringer.

Artikkel 4.6 fastslår at partene ikke kan nekte elektroniske kontrakter rettslig betydning kun basert på at kontraktene er etablert i elektronisk form. Unntatt der det fremgår av regelverk for spesifikke kontraktstyper, skal partene ikke forhindre fra å bruke elektroniske kontrakter.

Artikkel 4.7 fastslår at partene skal gjøre alle handelsdokumenter tilgjengelige i elektronisk form.

Artikkel 4.8 pålegger avtalepartene å sikre at forbrukere har tilgang til internett, og at forbrukere har adgang til å distribuere og bruke tjenester, samt bruke applikasjoner ut fra forbrukernes eget valg.

Artikkel 4.9 pålegger avtalepartene å vedta eller videreføre effektiv beskyttelse av forbrukere som deltar i elektroniske avtaletransaksjoner, og gir eksempler på tiltak for forbrukerbeskyttelse. Artikkelen understreker betydningen av at organer som skal verne om forbrukerinteresser, også har myndighet til å håndheve adekvate tiltak for å verne om forbrukerinteressene.

Artikkel 4.10 fastslår at hver avtalepart, for å effektivt verne brukere mot uønskede elektroniske meldinger, skal innføre eller videreføre tiltak som pålegger vedkommende som leverer slike meldinger å legge til rette for at mottakere kan stanse meldingene og be om samtykke, i henhold til nasjonale regler.

Artikkel 4.11 forplikter partene til å sikre dataflyt over landegrensene. Ingen av avtalepartene kan pålegge bruk av fasiliteter eller nettverkselementer godkjent hos avtaleparten, pålegge lokal lokalisering av data, forby lagring eller prosessering på territoriet til den andre avtaleparten, eller sette som vilkår for dataoverføring at lokale fasiliteter eller nettverkselementer benyttes. Artikkelen fastslår at dette ikke skal være til hinder for at avtaleparter treffer tiltak, som ikke samsvarer med disse forpliktelsene, dersom tiltakene er truffet for å verne om legitime samfunnsinteresser.

Artikkel 4.12 stadfester partenes anerkjennelse av betydningen elektroniske betalinger har i

elektronisk handel. Partene er enige om å støtte utviklingen av effektive, trygge og sikre grensekryssende betalinger, gjennom vedtakelse og bruk av internasjonale standarder for elektroniske betalinger og elektroniske fakturaer.

Artikkel 4.13 fastslår at partene anerkjenner at vern om persondata og personinformasjon er fundamentale rettigheter, som i denne hensikt bidrar til utviklingen av digital handel og tillit. Hver avtalepart skal vedta eller videreføre sikkerhetsmekanismer som parten mener er passende for å sikre et høyt nivå på vernet om persondata og personinformasjon, inkludert gjennom vedtak om, eller anvendelse av, regler om grensekryssende overføringer for persondata. Artikkelen fastslår videre at ingenting i denne avtalen skal påvirke vernet om persondata eller personinformasjon gitt i samsvar med partenes respektive sikkerhetsmekanismer.

Artikkel 4.14 fastslår at ingen av avtalepartene skal kreve overføring av, eller tilgang til kilde-koden i dataprogrammer eid av juridiske eller faktiske personer. Dette gjelder ikke dersom et slikt krav gjelder i medhold av domstolsbeslutning eller beslutning truffet av administrativt tribunal, i samsvar med vern av immaterielle rettigheter eller håndheving av dette vernet, i medhold av konkurranseretten eller håndheving av konkurranse-regler, i medhold av regler om offentlige anskaffelser, i medhold av tekniske kontrollorga-ners ansvar for å vurdere produktgodkjenning eller i samsvar med frivillig overføring eller inn-syn i kilde-koder.

Artikkel 4.15 fastslår at avtalepartene kan samarbeide om regelverksspørsmål som gjelder elektronisk handel, og gir eksempler på slikt samarbeid.

Artikkel 4.16 fastslår at unntakene i artikkel XX i GATT 1994 og artikkel XIV i GATS innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige tilpasninger.

Artikkel 4.17 fastslår at unntakene i artikkel XXI i GATT 1994 og artikkel XIV bis i GATS, innlemmes i og gjøres til en del av avtalen, med de nødvendige tilpasninger.

4.5 Investeringer

Artikkel 5.1 fastslår at kapitlet gjelder for investeringer som utgjør, eller er knyttet til, en direkte investering. Det slås fast at kapitlet ikke gjelder for investeringer i tjenestesektoren. Kapitlet gjelder for investeringer som er foretatt før avtalen trer i kraft, men tvister på grunnlag av hendelser

forut for ikrafttredelse er ikke dekket. Det fremgår videre at bestemmelsene i kapitlet ikke skal påvirke tolkning eller anvendelse av andre avtaler om investeringer, eller om skatt, mellom Ukraina og en eller flere av EFTA-statene.

Artikkel 5.2 definerer en rekke begreper som er sentrale for forståelsen av kapitlet.

Artikkel 5.3 slår fast at partene skal gi investorer fra den andre parten og deres investeringer behandling i overensstemmelse med folkeretten, inkludert rimelig og rettferdig behandling og god beskyttelse og sikkerhet.

Artikkel 5.4 forplikter partene til å gi nasjonal behandling til investorer fra den andre parten og deres investeringer, med unntak for reservasjoner beskrevet i vedlegg XI, herunder skatteunntak.

Artikkel 5.5 forplikter partene til å gi investorer fra den andre parten, og deres investeringer, like god behandling som de gir til investorer fra andre stater og deres investeringer, med unntak for reservasjoner beskrevet i vedlegg XII (bestevilkårsbehandling), herunder skatteunntak. Behandling som gis på bakgrunn av bestemmelser i andre frihandelsavtaler, investeringsbeskyttelsesavtaler, skatteavtaler mv. er unntatt, men forespørsel fra den andre parten om å inkorporere denne behandlingen i handelsavtalen skal vurderes.

Artikkel 5.6 gjør det klart at partene skal gi investorer fra den andre parten like stor rett som egne investorer, eller investorer fra andre land, når det gjelder jurisdiksjonen i domstolene og administrative ordninger.

Artikkel 5.7 forplikter partene til å tillate personer fra den andre parten og nøkkelpersonell ansatt av en person fra den andre parten, innenfor rammen av sine lover og reguleringer, midlertidig tilgang til og opphold i sitt territorium. Det samme gjelder for ektefelle og barn til slikt nøkkelpersonell for den samme perioden.

Artikkel 5.8 slår fast at investeringskapitlet ikke skal være til hinder for at partene kan opprettholde og innføre ny regulering, som er i overensstemmelse med kapitlet og som er i det offentliges interesse (som helse, miljø, sikkerhet). En part skal ikke senke, eller tilby seg å senke, standardene i slik regulering for å tiltrekke seg investeringer.

Artikkel 5.9 gjør det klart at lover, reguleringer, dommer og beslutninger som har allmenn anvendelse og gjelder forhold dekket av bestemmelsene i kapitlet, skal offentliggjøres eller gjøres offentlig tilgjengelig, med mindre slik offentliggjøring vil være til hinder for rettsforfølging, i strid med offentlighetens interesser eller begrense investors legitime kommersielle interesser.

Artikkel 5.10 viser til WTO-avtalen om handelsrelaterte investeringstiltak (TRIMs) og inkorporerer denne i avtalen.

Artikkel 5.11 beskriver hva den nasjonale behandlingen i artikkel 5.4 ikke skal omfatte.

Artikkel 5.12 slår fast at partene gir hverandres investorer rett til løpende transaksjoner og kapitalbevegelser, innenfor rammene som gis av IMF-avtalen.

Artikkel 5.13 slår fast at partene skal søke å unngå å pålegge restriksjoner for å ivareta betalingsbalansen. Dette skal reguleres av ledd 1 til 3 i artikkel XII i GATS, og partene skal umiddelbart varsle Den blandede komité om slike restriksjoner.

Artikkel 5.14 fastslår at unntakene i artikkel XIV i GATS innlemmes i og gjøres til en del av dette kapitlet, med de nødvendige tilpasninger.

Artikkel 5.15 fastslår at partene skal vurdere reguleringen for, og omfanget av, investeringer mellom partene, i overensstemmelse med deres forpliktelser i internasjonale investeringsavtaler, ikke senere enn tre år etter avtalens ikrafttredelse og jevnlig deretter.

4.6 Vern av immaterialrettigheter

Artikkel 6.1 forplikter partene til å sikre effektiv og ikke-diskriminerende beskyttelse og håndheving av immaterialrettigheter i samsvar med artikkelen selv, vedlegg XIII og de internasjonale avtaler som det er vist til i vedlegget. Det er presisert at dette gjelder både nasjonal behandling og bestevilkårsbehandling, med slike unntak som WTO-avtalen om handelsrelaterte sider ved immaterialrettigheter (TRIPS) åpner for. Dersom en part inngår en avtale med en tredjepart som gir bedre vilkår på dette området, skal disse rettighetene også gis til partene i denne avtalen. Partene er enige om, på oppfordring fra en part i Den blandede komité, å vurdere muligheten for å videreutvikle partenes forpliktelser i dette kapitlet og vedlegg XIII.

Det nærmere innholdet i beskyttelsen av de forskjellige kategoriene av immaterialrettigheter fremgår av vedlegg XIII. Bestemmelsene om immaterialrettigheter sikrer effektivt vern av norske aktørers rettigheter til åndsverk, patenter, varemerke og design mv.

4.7 Offentlige anskaffelser

Artikkel 7.1 fastslår at WTO-avtalen om offentlige anskaffelser inntas i og gjøres til del av avtalen,

med de nødvendige tilpasninger. I tillegg omfattes konsesjonskontrakter for bygge- og anleggsarbeider som definert i vedlegg XIV (offentlige anskaffelser). Partene forplikter seg til å samarbeide om økt forståelse og videre liberalisering av markedene for offentlige anskaffelser.

Artikkel 7.2 viser til at partenes kontaktpunkter for informasjonsutveksling om lover, reguleringer og praktiseringer av regelverk om offentlige anskaffelser, er angitt i vedlegg XIV (offentlige anskaffelser). Slik informasjonsutveksling skal finne sted etter oppfordring.

Artikkel 7.3 fastslår at partenes oppdragsgivere skal kunne ta bærekraftshensyn ved sine respektive anskaffelser, og forplikter partene til å treffe hensiktsmessige tiltak for å sikre overholdelse av andre krav til bærekraft.

Artikkel 7.4 stadfester partenes anerkjennelse av betydningen av å forenkle små- og mellomstore bedrifters deltagelse i offentlige anskaffelsesprosesser og viser til at partene skal utveksle informasjon for å muliggjøre slik deltakelse.

Artikkel 7.5 forplikter partene til å sikre at det finnes strafferettslige eller administrative tiltak mot korrupsjon i offentlige anskaffelser, inkludert muligheten til å utestenge leverandører som har begått ulovlige handlinger. Partene skal også ha retningslinjer for å forhindre eller håndtere interessekonflikter hos de som deltar i eller påvirker anskaffelsesprosesser.

Artikkel 7.6 forplikter en part som tilbyr en gunstigere avtale til en tredjepart, til å gå inn i forhandlinger med de andre avtalepartene, med sikte på å gi dem tilsvarende fordeler på gjensidig basis.

4.8 Konkurransen

Artikkel 8.1 fastslår at konkurransebegrensende adferd vil være uforenlig med avtalens funksjon, i den utstrekning den kan påvirke handelen mellom avtalepartene. Konkurransbegrensende adferd defineres som (a) avtaler mellom foretak, alle beslutninger truffet av sammenslutninger av foretak og alle former for samordnet praksis mellom foretak som har som formål eller virkning å hindre, innskrenke eller redusere konkurransen og (b) utilbørlig utnyttelse av dominerende stilling som forhindrer eller begrenser konkurranse. Med foretak regnes også offentlige foretak og foretak som av partene er gitt særlige eller eksklusive rettigheter, med mindre konkurranse forhindrer deres utførelse av de offentlige oppgavene de er tillagt. Artikkelen understreker at

bestemmelsene i kapitlet ikke pålegger noen direkte forpliktelser for foretakene selv. Artikkelen fastslår videre at partene skal samarbeide om å hindre konkurransebegrensende adferd i strid med denne avtale, med mål om å eliminere de uheldige effektene dette har for handel. Ingen part pålegges å utgi informasjon som er konfidensiell etter sin nasjonale lovgivning. Hver part kan be om konsultasjoner gjennom Den blandede komité, for å ta opp saker som faller under dette kapitlet. Det slås fast at avtalens tvisteløsningskapittel ikke gjelder for dette kapitlet.

4.9 Handel og bærekraftig utvikling

Artikkel 9.1 stadfester kapitlets kontekst og formål. Artikkelen viser til sentrale, internasjonale erklæringer med generelle prinsipper for miljø, sosiale rettigheter og arbeidstakerrettigheter. Den bekrefter videre sammenhengen mellom økonomisk utvikling, sosial utvikling og miljøvern. Artikkelen forplikter partene til å fremme internasjonal handel på en måte som bidrar til bærekraftig utvikling. Videre stadfester artikkelen at partene vil fremme dialog og samarbeid på handelsrelaterte arbeids- og miljøsaker, som en del av en global tilnærming til handel og bærekraftig utvikling.

Artikkel 9.2 viser til partenes rett til å fastsette sitt beskyttelsesnivå for miljø og arbeidsliv. Videre bindes partene til å søke å sikre at deres lovgivning, politikk og praksis bidrar og oppmuntrer til et høyt beskyttelsesnivå, i overensstemmelse med standarder, prinsipper og avtaler referert til i kapitlet, og til å etterstrebe et ytterligere forbedret beskyttelsesnivå for miljø og arbeidsstandarder. Partene anerkjenner også viktigheten av å legge vitenskapelig informasjon og relevante internasjonale standarder og retningslinjer til grunn for sitt arbeid med miljø og arbeidstakerrettigheter, som innvirker på handel og investeringer mellom partene.

Artikkel 9.3 forplikter partene til å håndheve sin lovgivning innen miljø og arbeidsliv, samt til ikke å redusere nivået på sin miljø- og arbeidstakerbeskyttelse, for å oppmuntre til handel eller investeringer fra en annen part eller for å oppnå konkurransefortrinn for produsenter som opererer i partenes territorium; eller unnlate å anvende eller å gi unntak fra relevant lovgivning for å oppnå samme effekt.

Artikkel 9.4 fastslår at partene skal sikre at forvaltningssak og rettergang er i samsvar med lovens krav til rettferdig prosess, er tilgjengelige

for å muliggjøre raske tiltak mot overtredelser på dens miljø- eller arbeidslov og -forskrifter, samt gi effektive rettsmidler.

Artikkel 9.5 fastslår at partene skal fremme offentlig dialog med og mellom ikke-statlige aktører om utvikling av lover og politikk som omfattes av dette kapitlet. Partene skal sikre at informasjon om lover, forskrifter og håndhevelsesprosedyrer er tilgjengelig, og gi mulighet for aktører til å dele kommentarer og anbefalinger. Innspill fra offentligheten skal mottas og vurderes, og partene skal svare skriftlig innen rimelig tid på slike innspill.

Artikkel 9.6 stadfester at partene bekrefter sine forpliktelser til å effektivt fremme og etterleve multilaterale avtaler og konvensjoner om arbeidsstandarder og arbeidstakerrettigheter som følger av ILO-medlemskap. Artikkelen stadfester at brudd på grunnleggende prinsipper og rettigheter for arbeidsliv ikke skal brukes som legitime komparative fortrinn eller benyttes for proteksjonistiske formål. Artikkelen stadfester at partene forplikter seg til å opprettholde et velfungerende system for håndheving av arbeidslivsbestemmelser, og fremme utvikling og forbedring av tiltak for å oppnå anstendige arbeidsvilkår for alle og tilknyttede arbeidsrettigheter, herunder med hensyn til lønn og inntekt, arbeidstid, helse og sikkerhet på arbeidsplassen og andre arbeidsvilkår.

Artikkel 9.7 fastslår at partene erkjenner at det er viktig å innlemme et likestillingsperspektiv når en inkluderende økonomisk utvikling fremmes, og at politikk som tar hensyn til kjønnsbalanse, er viktig. Artikkelen stadfester at hver part bekrefter at de forplikter seg til å gjennomføre de internasjonale avtalene om likestilling mellom kjønnene eller likebehandling som de er part i.

Artikkel 9.8 stadfester at partene bekrefter sin forpliktelse til å effektivt iverksette og etterleve multilaterale miljøavtaler og konvensjoner som de er en avtalepart til, samt sin etterlevelse av prinsipper som det refereres til i artikkel 9.1.

Artikkel 9.9 anerkjenner viktigheten av effektiv lovgivning og styresett, for å sikre bærekraftig forvaltning av skog og skogrelaterte økosystemer og derigjennom redusere utslipp av klimagasser som stammer fra avskoging og skogforringelse, blant annet som følge av landbruks- og gruvevirksomhet. Videre fastslår partene blant annet at de vil fremme handel med produkter som stammer fra bærekraftig forvaltede skoger og skogrelaterte økosystemer, bekjempe ulovlig hogst og sikre at det bare handles med lovlig hogd tømmer mellom partene.

Artikkel 9.10 fastslår at partene anerkjenner viktigheten av å oppnå formålene til FNs klima-

konvensjon og Parisavtalen. For å nå dette målet, forplikter partene seg til blant annet å effektivt gjennomføre FNs klimakonvensjon og Parisavtalen.

Artikkel 9.11 fastslår at partene anerkjenner viktigheten av bevaring og bærekraftig bruk av naturmangfold. Videre forplikter partene seg til å fremme at arter som er truet, eller som kan bli truet med utryddelse, listes i CITES-avtalen, å iverksette effektive tiltak for å bekjempe ulovlig handel med dyre- og planteliv og å hindre eller kontrollere spredningen av fremmede arter.

Artikkel 9.12 fastslår at partene anerkjenner viktigheten av bærekraftig forvaltning av levende marine ressurser og det marine økosystemet. Videre fastslår bestemmelsen at partene skal iverksette tiltak for å bekjempe ulovlig, uregulert og urapportert fiske (UUU-fiske), samarbeide i relevante fora for å bekjempe UUU-fiske og å fortsette å delta i fiskerisubsidieforhandlingene i WTO for å ferdigstille forhandlingene om temaet. Endelig forplikter partene seg til å fremme utvikling av en bærekraftig og ansvarlig akvakultur.

Artikkel 9.13 fastslår at partene anerkjenner viktigheten av bærekraftige landbruks- og næringsmiddelssystemer og handelens rolle når det gjelder å nå dette målet. For å nå dette målet forplikter partene seg til å fremme bærekraftig landbruk og tilknyttet handel, samt å fremme bærekraftige næringsmidler og å samarbeide.

Artikkel 9.14 fastslår at partene vil etterstrebe å legge til rette for investeringer og fremme handel med varer og tjenester som bidrar til bærekraftig utvikling. Artikkelen fastslår videre at partene vil fremme og stimulere til utvikling og bruk av sertifiseringsordninger for bærekraftig utvikling og fremme bærekraftig innkjøpspraksis. Artikkelen fastslår videre partenes enighet om å utveksle synspunkter og vurdere samarbeid på området, herunder oppfordre til samarbeid mellom foretak.

Artikkel 9.15 stadfester at partene forplikter seg til å fremme ansvarlig næringsliv, herunder ved å oppmuntre til relevante praksiser, for eksempel ansvarlig forvaltning av forsyningskjeder i foretak. Partene anerkjenner i denne forbindelse at det er viktig å formidle, slutte seg til, gjennomføre og følge internasjonalt anerkjente prinsipper og retningslinjer, som OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper, ILOs tre parts-erklæring om prinsipper for flernasjonale selskaper og sosialpolitikk, FNs Global Compact-initiativ og FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter.

Artikkel 9.16 fastslår at partene skal etterstrebe å styrke samarbeid hva gjelder handel og bærekraftig utvikling i relevante internasjonale fora der de deltar.

Artikkel 9.17 fastslår at partene skal opprette kontaktpunkter og at partene gjennom disse kontaktpunktene kan be om konsultasjoner om spørsmål knyttet til dette kapitlet. Artikkelen fastslår videre at partene har adgang til artikkel 13.2 og 13.3, samt at partene ikke har adgang til voldgift i tvisteløsningskapitlet.

Artikkel 9.18 fastslår at dersom partene ikke kommer fram til en gjensidig tilfredsstillende løsning på et spørsmål som oppstår i forbindelse med dette kapitlet gjennom konsultasjoner, kan en berørt part anmode om at et ekspertpanel innkalles for å undersøke saken, ved å sende en skriftlig anmodning til kontakt. Artikkelen fastslår videre prosedyrereglene for et slik ekspertpanel.

Artikkel 9.19 fastslår at partene gjennom Den blandede komité jevnlig skal gjennomgå fremdrift i oppnåelsen av målsettingene i kapitlet, og vurdere relevant internasjonal utvikling for å identifisere ytterligere områder der samarbeid kan fremme kapitlets målsettinger.

4.10 Små og mellomstore bedrifter

Artikkel 10.1 fastsetter at partene erklærer at de anerkjenner at små og mellomstore bedrifter (SMB-er), inkludert mikrobedrifter, er grunnleggende for økonomisk utvikling, sysselsetting og innovasjon. Partene ser også at ikke-tariffmessige hindre utgjør en konkurranseutfordring for SMB-er. Partene søker å fremme dialog og informasjonsutveksling, for å styrke SMB-ers evne til å dra nytte av mulighetene som oppstår fra denne avtalen.

Artikkel 10.2 stadfester at hver part skal etablere eller opprettholde offentlig tilgjengelige nettsider som inneholder informasjon om denne avtalen, inkludert teksten i avtalen, sammendrag og informasjon relevant for SMB-er. Nettsidene skal også inneholde lenker til tilsvarende nettsider hos de andre partene og til relevante myndighetsnettsider. Informasjonen skal være på engelsk og oppdateres jevnlig.

Artikkel 10.3 stadfester at partene anerkjenner viktigheten av samarbeid for å redusere SMB-ers handelsbarrierer. Samarbeidet vil bestå av informasjonsutveksling og dialog gjennom SMB-kontaktpunkter, som hver part skal opprette ved avtalens ikrafttredelse og holde oppdatert.

Artikkel 10.4 stadfester at ingen part har adgang til kapittel 13 (tvisteløsning) for saker som oppstår under dette kapittelet.

4.11 Samarbeid

Artikkel 11.1 fastslår at partene skal fremme handel og økonomisk samarbeid, for å legge til rette for gjennomføringen av de overordnede målene i avtalen, spesielt for å styrke muligheter som kommer av avtalen og for å bidra til bærekraftig utvikling.

Artikkel 11.2 fastslår at samarbeid og teknisk bistand fra EFTA-statene under dette kapitlet skal administreres av EFTA-sekretariatet. Videre presiseres det at samarbeid og teknisk bistand kan inkludere informasjonsutveksling, seminarer og workshops, samt teknisk og administrativ støtte.

Artikkel 11.3 fastslår at samarbeid og teknisk bistand kan dekke områder som partene identifiserer sammen, og som kan bidra til å styrke partenes og deres økonomiske aktørers evne til å dra nytte av handels- og investeringsmuligheter.

Artikkel 11.4 fastslår at ingen av partene kan benytte seg av tvisteløsning for saker som oppstår under dette kapitlet.

Artikkel 11.5 fastslår at partene skal utveksle kontaktpunkter for saker knyttet til implementeringen av kapitlet.

4.12 Institusjonelle bestemmelser

Artikkel 12.1 oppretter Den blandede komité, bestående av representanter fra partene. Den blandede komité har til oppgave å overvåke og følge opp gjennomføringen av avtalen. Beslutninger fattes ved konsensus. Komiteen bestemmer sine egne prosedyreregler og kan beslutte å opprette de underkomiteer og arbeidsgrupper den anser som nødvendige, for å bistå med å gjennomføre de pålagte oppgaver. Komiteen skal møtes ved behov, men normalt hvert annet år. Komiteen kan også møtes ekstraordinært når en avtalepart ber om det. Komiteen kan vedta å endre vedleggene og protokollene til avtalen, samt fastsette ikrafttredelsesdato for disse endringene.

4.13 Tvisteløsning

Artikkel 13.1 fastslår at bestemmelsene i dette kapitlet skal gjelde for løsning av alle tvister mellom partene om tolkningen og anvendelsen av

avtalen, med mindre annet er bestemt i avtalen. Artikkelen fastslår videre at klager velger hvilket forum tvisten skal løses i, ved eventuelle tvister som oppstår både under frihandelsavtalen og WTO-avtalen. Samme sak kan ikke bringes inn for tvisteløsning i begge fora. Før en part anlegger sak under WTO-avtalen mot en annen part, skal parten underrette alle de andre partene om dette.

Artikkel 13.2 fastslår at partene ved enighet kan benytte velvillig mellomkomst, forlik og megling. Disse prosessene skal være konfidensielle, og skal ikke ha konsekvenser for partenes rettigheter i andre tvisteløsningsprosedyrer.

Artikkel 13.3 fastsetter prosedyrer for konsultasjoner mellom partene. Artikkelen fastslår at partene skal etterstrebe enighet om tolkningen og anvendelsen av frihandelsavtalen, samt at partene gjennom samarbeid og konsultasjoner skal gjøre alt de kan for å oppnå en gjensidig tilfredsstillende løsning på spørsmål som oppstår. En part kan skriftlig anmode om konsultasjoner dersom den anser et tiltak eller et annet forhold for å være uforenlig med avtalen. De øvrige partene skal samtidig motta en skriftlig notifikasjon.

Konsultasjoner skal finne sted i Den blandede komité, med mindre partene blir enige om noe annet. Konsultasjoner skal begynne innen 30 dager fra konsultasjonsanmodningen blir mottatt, men for hastesaker settes en kortere frist på 15 dager. Dersom konsultasjoner ikke er avholdt innen disse tidsfristene, eller dersom den part som mottok konsultasjonsanmodningen ikke har svart innen ti dager, kan den part som ba om konsultasjoner anmode om opprettelsen av et voldgiftspanel i henhold til artikkel 13.4. Partene i tvisten har plikt til å fremlegge tilstrekkelig informasjon for å få saken fullstendig belyst. Konsultasjonene skal være konfidensielle, og skal ikke ha konsekvenser for partenes rettigheter i videre tvisteløsningsprosedyrer. De øvrige partene skal informeres om en eventuell minnelig løsning.

Artikkel 13.4 fastslår at den klagende part kan be om at det opprettes et voldgiftspanel dersom tvisten ikke er løst gjennom konsultasjoner innen 60 dager, eller 30 dager for hastesaker. Anmodningen om voldgift skal være skriftlig, og identifisere tiltaket eller det andre forholdet saken gjelder, samt gi en kort oversikt over det rettslige grunnlaget for klagen. De øvrige avtalepartene skal motta en kopi av anmodningen slik at de kan bestemme hvorvidt de ønsker å delta i voldgiftsprosessen. Artikkelen fastsetter videre at oppnevning av voldgiftspanelet, som skal bestå av tre medlemmer, skal skje i tråd med Den permanente voldgiftsdomstolens tilleggsregler for voldgifts-

behandling av tvister mellom to stater, som trådte i kraft 20. oktober 1992 (heretter kalt «tilleggsreglene»). Den gir også en avtalepart som ikke er part i tvistesaken rett til å inngi skriftlige og muntlige innlegg til voldgiftspanelet, motta skriftlige innlegg fra partene og delta på høringer.

Artikkel 13.5 fastslår prosedyrene for voldgiftspanelet. Med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet, eller annet er bestemt i avtalen, skal voldgiftspanelets prosedyrer reguleres av tilleggsreglene. Alle forhandlinger skal føres på engelsk. Høringene for voldgiftspanelet skal være åpne for allmennheten, med mindre partene blir enige om noe annet. Voldgiftspanelet skal fatte sine beslutninger ved flertallsvedtak.

Artikkel 13.6 fastslår at voldgiftspanelet skal levere to rapporter, en første rapport, som tvistepartene gis adgang til å kommentere, og en endelig rapport. Bestemmelsen angir tidsfrister for fremleggelsen av disse. Etter å ha blitt oversendt tvistepartene skal den endelige rapporten offentliggjøres, med mindre partene blir enige om noe annet. Enhver avgjørelse som panelet kommer frem til under dette kapitlet er endelig og bindende for partene i tvisten.

Artikkel 13.7 fastsetter regler for suspensjon og avslutning av en tvistesak for et voldgiftspanel.

Artikkel 13.8 beskriver kravene til gjennomføring av voldgiftspanelets avgjørelse. Artikkelen sier videre at uenighet om gjennomføringen av voldgiftspanelets avgjørelse, skal avgjøres av det samme voldgiftspanelet før kompensasjon kan etterspørres eller mottiltak igangsettes.

Artikkel 13.9 fastsetter regler for det tilfelle at den innklagede part ikke gjennomfører voldgiftspanelets avgjørelse, herunder konsultasjoner hvor partene kan bli enige om kompensasjon. Dersom det har blitt anmodet om slike konsultasjoner og slik enighet ikke oppnås, kan visse ensidige tiltak iverksettes på nærmere vilkår. Panelet skal på forespørsel avgjøre spørsmålet om korrekt gjennomføring av avgjørelsen etter at mottiltak er iverksatt.

Artikkel 13.10 fastslår at voldgiftspanelet som det refereres til i artikkel 13.8 og 13.9 skal bestå av de samme panellistene som la frem den endelige rapporten, når dette er mulig. Hvis et av de opprinnelige medlemmene av voldgiftspanelet

ikke er tilgjengelig, skal en erstatter utpekes i henhold til de samme prosedyrene som for den opprinnelige panellisten. Artikkelen sier videre at partene kan bli enige om å justere alle tidsfristene i kapitlet.

4.14 Avsluttende bestemmelser

Artikkel 14.1 fastslår at partene skal treffe de nødvendige generelle eller konkrete tiltak for å oppfylle sine forpliktelser under avtalen.

Artikkel 14.2 fastslår at vedleggene og protokollene til avtalen, inkludert deres tillegg, skal være en integrert del av avtalen.

Artikkel 14.3 fastslår at partene kan bli enige om endringer i avtalen. Med mindre partene bestemmer noe annet, skal endringene tre i kraft første dag i den tredje måneden etter at siste ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssinstrument er deponert.

Artikkel 14.4 åpner for at enhver stat som blir medlem av EFTA kan tiltre avtalen på vilkår besluttet av partene i avtalen, forutsatt at Den blandede komité godtar statens tiltredelse.

Artikkel 14.5 gir partene anledning til å si opp avtalen med seks måneders varsel. Avtalen opphører dersom Ukraina sier opp avtalen. Avtalen skal opphøre for en EFTA-stat som trer ut av EFTA.

Artikkel 14.6 fastslår at avtalen skal ratifiseres, godtas eller godkjennes i overensstemmelse med partenes respektive internrettslige krav. Avtalen trer i kraft første dag i den tredje måneden etter at Ukraina og minst én EFTA-stat har deponert sine ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssinstrumenter hos depositar. For en EFTA-stat som deponerer sitt ratifikasjonsdokument mv. etter avtalens ikrafttredelse, skal avtalen tre i kraft på den første dag i den tredje måneden etter at instrumentet er deponert hos depositar. Avtalen skal, ved ikrafttredelse mellom en EFTA-stat og Ukraina, erstatte frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Ukraina, undertegnet 24. juni 2010, dens integrerte deler og Den blandede komité beslutninger med hensyn til disse partene.

Artikkel 14.7 fastslår at Norge skal være depositar for frihandelsavtalen.

5 Vedleggene til frihandelsavtalen

Avtalen inneholder 14 vedlegg (vedlegg I – XIV) som er en integrert del av frihandelsavtalen.

Vedlegg I inneholder Ukrainas konsesjonslister for varer med opprinnelse i de respektive EFTA-statene.

Vedlegg II inneholder Islands konsesjonsliste for varer med opprinnelse i Ukraina.

Vedlegg III inneholder Norges konsesjonsliste for varer med opprinnelse i Ukraina.

Vedlegg IV inneholder Sveits' konsesjonsliste for varer med opprinnelse i Ukraina.

Vedlegg V omhandler partenes forpliktelser når det gjelder handelsfasilitering.

Vedlegg VI omhandler mandatet til underkomiteen for varer.

Vedlegg VII inneholder bindingslister for tjenester.

Vedlegg VIII inneholder unntak fra MFN-forpliktelser for tjenester.

Vedlegg IX inneholder bestemmelser om finansielle tjenester.

Vedlegg X inneholder bestemmelser om telekommunikasjonstjenester.

Vedlegg XI inneholder reservasjonslister for investeringer.

Vedlegg XII inneholder Norges unntak fra bestevilkårsregelen for investeringer.

Vedlegg XIII inneholder bestemmelser om immaterialrettigheter.

Vedlegg XIV inneholder bestemmelser om offentlige anskaffelser.

6 Gjennomføring i norsk rett

I Prop. 1 LS (2025–2026) *Skatter, avgifter 2026*, gis Finansdepartementet fullmakt til å iverksette tollreduksjoner og andre tollmessige forhold som følger av frihandelsavtaler fremforhandlet med en annen stat for budsjettperioden 2025–2026. Fri-

handelsavtalen vil bli gjennomført ved endring av tolltariffen. Nødvendige endringer vil også bli gjennomført i både vareførselsforskriften og tollavgiftsforskriften.

7 Økonomiske og administrative konsekvenser

Ettersom Ukraina allerede har tollfrihet for industrivarer, knytter nye tollkonsesjoner i den oppdaterte frihandelsavtalen med Ukraina seg til handel med landbruksvarer. I tillegg kommer at det meste av importen av landbruksvarer fra Ukraina allerede importeres tollfritt som innsatsvare til fiskefôr. Tollkonsesjonene i den oppdaterte frihandelsavtalen antas derfor ikke å gi provenyeffekt av betydning. Frihandelsavtalen medfører ikke andre nevneverdige budsjettmessige konsekvenser for Norge.

Ut over vanlige oppgaver i forbindelse med toll- og opprinnelsesrelaterte oppgaver og forber-

delser til og gjennomføring av møter i Den blandede komité og i underkomiteer, og da særlig Underkomiteen for handel med varer, vil ikke avtalen ha administrative konsekvenser.

Den oppdaterte frihandelsavtalen med Ukraina vil få positive konsekvenser for norske eksportører idet den sørger for mer forutsigbar markedsadgang for deres varer og tjenester. Norske landbruksinteresser er ivaretatt ved at det ikke er gitt konsesjoner for sensitive jordbruksvarer og utover det som normalt gis i frihandelsavtaler.

8 Konklusjon og tilråding

Den oppdaterte frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Ukraina vil legge til rette for økt handel og økonomisk samarbeid mellom partene.

Frihandelsavtalen er forelagt samtlige departementer som alle anbefaler at ratifikasjon av avtalen finner sted.

Stortingets samtykke til ratifikasjon av frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Ukraina er nødvendig i medhold av Grunnlovens § 26, annet ledd.

Nærings- og fiskeridepartementet tilrår at av en frihandelsavtale mellom EFTA-statene og

Ukraina ratifiseres. Utenriksdepartementet slutter seg til dette.

Utenriksdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om samtykke til ratifikasjon av frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Ukraina av 8. april 2025.

Vi **HARALD**, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak om samtykke til ratifikasjon av frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Ukraina av 8. april 2025 i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

**til vedtak om samtykke til ratifikasjon av frihandelsavtale
mellom EFTA-statene og Ukraina av 8. april 2025**

I

Stortinget samtykker i ratifikasjon av frihandelsavtale mellom EFTA-statene og Ukraina av 8. april 2025.

Vedlegg 1**Free Trade Agreement
between the EFTA states
and Ukraine***Preamble*

Iceland, the Principality of Liechtenstein, the Kingdom of Norway, the Swiss Confederation (EFTA States),

and

Ukraine,

hereinafter each individual State referred to as «a Party» or collectively referred to as «the Parties»:

RECOGNISING the common wish to strengthen the links between the EFTA States on the one part and Ukraine on the other by establishing close and lasting relations;

RECALLING their intention to participate actively in the process of economic integration and expressing their preparedness to cooperate in seeking ways and means to strengthen this process;

REAFFIRMING their commitment to democracy, human rights and fundamental political and economic freedoms in accordance with their obligations under international law, including principles and objectives set out in the Charter of the United Nations and the Universal Declaration of Human Rights;

RECALLING their rights and obligations under multilateral environmental agreements to which they are a party, and the respect for the fundamental principles and rights at work, including the principles set out in the relevant International Labour Organisation (ILO) Conventions to which they are a party;

AIMING to create new employment opportunities, improve living standards and ensure high levels of protection of health and safety and of the environment in their respective territories;

REAFFIRMING their commitment to pursue the objective of sustainable development and recognising the importance of coherent and mutually supportive trade, environmental and labour policies in this respect;

**Frihandelsavtale mellom
EFTA-statene og Ukraina***Fortale*

Island, Fyrstedømmet Liechtenstein, Kongeriket Norge, Det sveitsiske edsforbund (EFTA-statene)

og

Ukraina

hver enkelt stat heretter kalt «part» eller samlet kalt «partene»,

SOM ERKJENNER at det er et felles ønske å styrke båndene mellom EFTA-statene på den ene siden og Ukraina på den andre siden ved å etablere nære og varige forbindelser,

SOM MINNER OM sin intensjon om å delta aktivt i den økonomiske integrasjonsprosessen, og som sier seg rede til å samarbeide om å finne muligheter og midler til å styrke denne prosessen,

SOM PÅ NYTT BEKREFTER sin oppslutning om demokratiet, menneskerettighetene og de grunnleggende politiske og økonomiske friheter i samsvar med sine forpliktelser etter folkeretten, herunder prinsippene og målsettingene nedfelt i De forente nasjoners pakt og Verdenserklæringen om menneskerettighetene,

SOM MINNER OM sine rettigheter og forpliktelser i henhold til multilaterale miljøavtaler de er part i, og om respekt for grunnleggende prinsipper og rettigheter på arbeidsplassen, herunder prinsippene fastsatt i relevante konvensjoner fra Den internasjonale arbeidsorganisasjon (ILO) som de er part i,

SOM HAR SOM MÅL å skape nye arbeidsplasser, heve levestandarden og sikre et godt vern av helse, miljø og sikkerhet på sine respektive territorier,

SOM PÅ NYTT BEKREFTER at de forplikter seg til å søke å nå målet om en bærekraftig utvikling, og som i den forbindelse anerkjenner betydningen av en samstemt og gjensidig støttende handels-, miljø- og arbeidslivspolitik,

DESIRING to create favourable conditions for the development and diversification of trade between them and for the promotion of commercial and economic cooperation in areas of common interest on the basis of equality, mutual benefit, non-discrimination and international law;

RECOGNISING the importance of trade facilitation in promoting efficient and transparent procedures to reduce costs and to ensure predictability for the trading communities of the Parties;

DETERMINED to promote and further strengthen the multilateral trading system, building on their respective rights and obligations under the Marrakesh Agreement establishing the World Trade Organisation (the WTO Agreement) and the other agreements negotiated thereunder, thereby contributing to the harmonious development and expansion of world trade;

DETERMINED to implement this Agreement with the objectives to preserve and protect the environment through sound environmental management and to ensure the optimal use of natural resources in accordance with the objective of sustainable development;

REAFFIRMING their commitments to promote inclusive economic growth by ensuring equal opportunities for all;

AFFIRMING their commitment to the rule of law, to prevent and combat corruption in international trade and investment and to promote the principles of transparency and good governance;

ACKNOWLEDGING the significance of good corporate governance and corporate social responsibility for sustainable economic development and affirming their support to efforts for the promotion of relevant international standards, such as the OECD Guidelines for Multinational Enterprises on Responsible Business Conduct, the OECD Principles of Corporate Governance and the UN Global Compact;

CONVINCED that this Agreement will enhance the competitiveness of their firms in global markets and create conditions encouraging economic, trade and investment relations between them;

HAVE DECIDED, in pursuit of the above, to conclude the following Free Trade Agreement (Agreement):

SOM ØNSKER å skape gunstige vilkår for å utvikle og diversifisere handelen seg imellom og for å fremme handelsmessig og økonomisk samarbeid på områder av felles interesse på grunnlag av likhet, gjensidig nytte, likebehandling og folkerett,

SOM ANERKJENNER viktigheten av handelsfasiliteter for å fremme effektive og åpne prosedyrer og derved redusere kostnader og skape forutsigbarhet for partenes handelsinteresser,

SOM ER FAST BESTEMT PÅ å fremme og ytterligere styrke det multilaterale handelssystemet ved å bygge på sine respektive rettigheter og forpliktelser etter Marrakech-avtalen om opprettelse av Verdens handelsorganisasjon (WTO-avtalen) og de øvrige avtalene som er forhandlet fram innenfor rammen av den, og derved medvirke til en harmonisk utvikling og utvidelse av verdenshandelen,

SOM ER FAST BESTEMT PÅ å gjennomføre denne avtalen i tråd med målsettingen om å bevare og verne om miljøet gjennom god miljøstyring og å sikre en best mulig utnyttelse av naturressursene i samsvar med målet om bærekraftig utvikling,

SOM PÅ NYTT BEKREFTER at de forplikter seg til å fremme inkluderende økonomisk vekst ved å sikre like muligheter for alle,

SOM BEKREFTER sin oppslutning om rettsstatens prinsipper og sin forpliktelse til å forebygge og bekjempe korrupsjon i internasjonal handel og internasjonale investeringer og til å fremme prinsippene om åpenhet og et godt styresett,

SOM ERKJENNER at god foretakledelse og foretakenes samfunnsansvar er viktig for en bærekraftig økonomisk utvikling, og som bekrefter at de støtter arbeidet med å fremme relevante internasjonale standarder, som OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper om ansvarlig næringsliv, OECDs prinsipper for eierstyring og selskapsledelse og FNs Global Compact-initiativ,

SOM ER OVERBEVIST OM at denne avtalen vil styrke foretakenes konkurranseevne i globale markeder og skape vilkår som stimulerer de økonomiske forbindelsene og handels- og investeringsforbindelsene dem imellom,

HAR BESLUTTET, for å nå ovennevnte mål, å inngå følgende frihandelsavtale (avtalen):

*Chapter 1***General Provisions***Article 1.1***Objectives**

1. The Parties hereby establish a free trade area by means of this Agreement, based on trade relations between market economies and on the respect for democratic principles and human rights, with a view to spurring prosperity and sustainable development.
2. The objectives of this Agreement are:
 - (a) to achieve the liberalisation of trade in goods, in conformity with Article XXIV of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (GATT 1994);
 - (b) to achieve the liberalisation of trade in services, in conformity with Article V of the General Agreement on Trade in Services (GATS);
 - (c) to substantially increase investment opportunities in the free trade area;
 - (d) to improve the framework conditions for trade enabled by digital means;
 - (e) to prevent, eliminate or reduce unnecessary technical barriers to trade and unnecessary sanitary and phytosanitary measures;
 - (f) to achieve further liberalisation on a mutual basis of the government procurement markets of the Parties;
 - (g) to promote competition in their economies, particularly as it relates to economic relations between the Parties;
 - (h) to ensure adequate and effective protection of intellectual property rights in accordance with international standards;
 - (i) to develop international trade in such a way as to contribute to the objective of sustainable development and to ensure that this objective is integrated and reflected in the Parties' trade relations; and
 - (j) to contribute, by the removal of barriers to trade and investment, to the harmonious development and expansion of world trade.

*Article 1.2***Trade Relations Governed by this Agreement**

1. This Agreement shall apply to trade relations between, on the one side, the individual EFTA States and, on the other side, Ukraine, but not to the trade relations between individual EFTA

*Kapittel 1***Alminnelige bestemmelser***Artikkel 1.1***Formål**

1. Partene oppretter herved et frihandelsområde gjennom denne avtalen, basert på handelsforbindelser mellom markedsøkonomier og på respekt for demokratiske prinsipper og menneskerettigheter, med sikte på å fremme velstand og en bærekraftig utvikling.
2. Formålet med denne avtalen er
 - a) å oppnå liberalisering av handelen med varer i samsvar med artikkel XXIV i generalavtalen om tolltariffer og handel 1994 (GATT 1994),
 - b) å oppnå liberalisering av handelen med tjenester i samsvar med artikkel V i generalavtalen om handel med tjenester (GATS),
 - c) å styrke investeringsmulighetene i frihandelsområdet betydelig,
 - d) å forbedre rammevilkårene for handel muliggjort gjennom digitale midler,
 - e) å forebygge, fjerne eller redusere unødvendige tekniske handelshindringer og unødvendige veterinære og plantesanitære tiltak,
 - f) å oppnå ytterligere liberalisering på gjensidig grunnlag av partenes markeder for offentlige anskaffelser,
 - g) å fremme konkurranse i partenes økonomier, særlig hva angår økonomiske forbindelser dem imellom,
 - h) å sikre tilstrekkelig og effektiv beskyttelse av immaterialrettigheter i samsvar med internasjonale standarder,
 - i) å utvikle internasjonal handel på en slik måte at den bidrar til målet om bærekraftig utvikling og til å sikre at dette målet innarbeides og kommer til uttrykk i partenes handelsforbindelser, og
 - j) å bidra til en harmonisk utvikling og utvidelse av verdenshandelen ved å fjerne hindringer for handel og investeringer.

*Artikkel 1.2***Handelsforbindelser regulert av denne avtalen**

1. Denne avtalen får anvendelse på handelsforbindelsene mellom den enkelte EFTA-stat på den ene siden og Ukraina på den andre siden, men ikke på handelsforbindelsene mellom de

States, unless otherwise provided for in this Agreement.

2. As a result of the customs union established by the Treaty of 29 March 1923 between Switzerland and Liechtenstein, Switzerland shall represent Liechtenstein in matters covered thereby.

Article 1.3

Relation to Other International Agreements

1. The Parties confirm their rights and obligations under the WTO Agreement and the other agreements negotiated under the WTO to which they are a party, and any other international agreement to which they are a party.
2. This Agreement shall not preclude the maintenance or establishment of customs unions, free trade areas, arrangements for frontier trade and other preferential agreements insofar as they do not have the effect of altering the trade arrangements provided for in this Agreement.
3. When a Party enters into a customs union or free trade agreement with a third party it shall, upon request by another Party, be prepared to enter into consultations with the requesting Party.

Article 1.4

Territorial Application

1. Without prejudice to the Protocol on Rules of Origin, this Agreement shall apply:
 - (a) to the land territory, internal waters, and the territorial sea of a Party, and the airspace above the territory of a Party, in accordance with international law; and
 - (b) beyond the territorial sea, with respect to measures taken by a Party in the exercise of its sovereign right or jurisdiction in accordance with international law.
2. The application of this Agreement is temporarily suspended in the territory of Ukraine over which the Government of Ukraine does not exercise the effective control until restoration of Ukrainian national laws and international law over such territory. Ukraine shall notify the other Parties of the application of this Agreement to such territory of Ukraine.
3. This Agreement shall not apply to the Norwegian territory of Svalbard, with the exception of trade in goods.

enkelte EFTA-statene, med mindre annet er fastsatt i denne avtalen.

2. Som et resultat av tollunionen opprettet ved tolltraktaten av 29. mars 1923 mellom Sveits og Liechtenstein skal Sveits representere Liechtenstein i spørsmål som omfattes av traktaten.

Artikkel 1.3

Forholdet til andre internasjonale avtaler

1. Partene stadfester sine rettigheter og forpliktelser etter WTO-avtalen og de øvrige avtalene som er forhandlet fram under WTO, og som de er part i, samt enhver annen internasjonal avtale de er part i.
2. Denne avtalen skal ikke være til hinder for opprettholdelse eller opprettelse av tollunioner, frihandelsområder, ordninger for grensehandel og andre preferanseavtaler, i den grad de ikke endrer de handelsordningene som omfattes av denne avtalen.
3. Når en part går inn i en tollunion eller inngår en frihandelsavtale med en tredjepart, skal den på anmodning fra en annen part være rede til å innlede konsultasjoner med den anmodende parten.

Artikkel 1.4

Territoriell anvendelse

1. Med forbehold for protokollen om opprinnelsesregler får denne avtalen anvendelse
 - a) på en parts landterritorium, indre farvann og sjøterritorium samt luftrommet over partens territorium, i samsvar med folkeretten, og
 - b) utenfor sjøterritoriet, med hensyn til tiltak en part treffer for å utøve sine suverene rettigheter eller sin myndighet i samsvar med folkeretten.
2. Anvendelsen av denne avtalen er midlertidig utsatt på de delene av Ukrainas territorium som Ukrainas regjering ikke utøver effektiv kontroll over fram til Ukrainas nasjonale lover og folkerettens regler er gjeninnført i disse delene av Ukrainas territorium. Ukraina skal underrette de øvrige partene om anvendelsen av denne avtalen på et slikt ukrainsk territorium.
3. Denne avtalen får ikke anvendelse på det norske territoriet Svalbard, med unntak av handel med varer.

*Article 1.5***Central, Regional and Local Government**

Each Party shall ensure within its territory the observance of all obligations and commitments under this Agreement by its respective central, regional and local governments and authorities, and by non-governmental bodies in the exercise of governmental powers delegated to them by central, regional and local governments or authorities.

*Article 1.6***Transparency**

1. Each Party shall publish or otherwise make publicly available their domestic laws, regulations, judicial decisions, administrative rulings of general application and their respective international agreements that may affect the operation of this Agreement.
2. Each Party shall promptly respond to specific questions and provide, upon request, information to another Party on matters referred to in paragraph 1. The requested Party shall not be required to disclose confidential information.

*Chapter 2***Trade in Goods***Article 2.1***Scope**

This Chapter shall apply to trade in goods between the Parties.

*Article 2.2***Import Duties**

1. Unless otherwise provided for in this Agreement, the Parties shall apply import duties on goods originating in another Party in accordance with Annexes I-IV (Schedules of Tariff Commitments on Goods).

If at any time a Party reduces its applicable most favoured nation (MFN) import duty, that import duty shall apply to goods originating in another Party if and as long as it is lower than the duty on imports calculated in accordance with Annexes I-IV (Schedules of Tariff Commitments on Goods).

*Artikkel 1.5***Sentrale, regionale og lokale myndigheter**

Hver part skal innenfor sitt territorium påse at alle forpliktelser etter denne avtalen overholdes av dens respektive sentrale, regionale og lokale administrative enheter og myndigheter og av ikke-statlige organer når disse utøver offentlig myndighet delegert til dem av sentrale, regionale og lokale administrative enheter eller myndigheter.

*Artikkel 1.6***Åpenhet**

1. Hver part skal kunngjøre, eller gjøre offentlig tilgjengelig på annen måte, nasjonale lover, forskrifter, rettsavgjørelser og forvaltningsvedtak som er gitt generell anvendelse, samt sine respektive internasjonale avtaler dersom de kan ha betydning for hvordan denne avtalen virker.
2. Hver part skal omgående besvare konkrete spørsmål og på anmodning gi en annen part opplysninger om forhold nevnt i nr. 1. Den anmodede parten skal ikke være forpliktet til å utlevere fortrolige opplysninger.

*Kapittel 2***Handel med varer***Artikkel 2.1***Virkeområde**

Dette kapittelet får anvendelse på handelen med varer mellom partene.

*Artikkel 2.2***Importavgifter**

1. Med mindre annet er fastsatt i denne avtalen, skal partene anvende importavgifter på varer med opprinnelse i en annen part i samsvar med vedlegg I til IV (Bindingslister over tollavgiftsforpliktelser på varer).

Dersom en part på et hvilket som helst tidspunkt reduserer sin gjeldende importavgiftssats etter bestevilkårsprinsippet (MFN-sats), skal den importavgiften få anvendelse på varer med opprinnelse i en annen part dersom og så lenge den er lavere enn tollavgiften på import beregnet i samsvar med vedlegg I til IV (Bindingslister over tollavgiftsforpliktelser på varer).

2. Unless otherwise provided for in this Agreement, no Party shall introduce new import duties, or increase import duties on goods originating in another Party in accordance with its Schedule of Tariff Commitments on Goods.
3. For the purposes of this Agreement, «import duties» means any duties, taxes or charges imposed in connection with the importation of goods, except those imposed in conformity with:
 - (a) Article III of the GATT 1994;
 - (b) Articles 2.16 (Subsidies and Countervailing Measures), 2.17 (Anti-Dumping), 2.18 (Global Safeguard Measures) or 2.19 (Bilateral Safeguard Measures) or Article 5 of the WTO Agreement on Agriculture; or
 - (c) Article VIII of the GATT 1994.
2. Med mindre annet er fastsatt i denne avtalen, skal ingen part innføre noen nye tollavgifter på import eller øke tollavgifter på import av varer med opprinnelse i en annen part, i samsvar med partens bindingsliste over tollavgiftsforpliktelser på varer.
3. I denne avtalen menes med «importavgifter» tollavgifter, skatter eller andre avgifter uansett art som ilegges i forbindelse med innførsel av varer, med unntak av dem ilagt i samsvar med
 - a) artikkel III i GATT 1994;
 - b) artikkel 2.16 (Subsidier og utjevningstiltak), artikkel 2.17 (Antidumping), artikkel 2.18 (Globale beskyttelsestiltak) eller artikkel 2.19 (Bilaterale beskyttelsestiltak) eller artikkel 5 i WTO-avtalen om landbruk, eller
 - c) artikkel VIII i GATT 1994.

Article 2.3

Export Duties

1. Upon entry into force of this Agreement, the Parties shall eliminate customs duties on exports. No new customs duties on exports shall be introduced on products exported from the customs territory of one Party into the customs territory of another Party.
2. Customs duties on exports to the EFTA States of products originating in Ukraine shall be gradually reduced in accordance with the commitments of Ukraine within the WTO.
3. If, after the entry into force of this Agreement, Ukraine lowers or eliminates its duties on exports to the European Union (EU), it shall accord to the EFTA States no less favourable treatment.
4. A customs duty on exports includes any duty or charge of any kind imposed in connection with the exportation of a product, including any form of surtax or surcharge in connection with such exportation, but does not include any charge imposed in conformity with Articles VIII of the GATT 1994.

Article 2.4

WTO Agreement on Agriculture

The Parties confirm their rights and obligations under the WTO Agreement on Agriculture unless otherwise specified in this Agreement.

Artikkel 2.3

Eksportavgifter

1. Når denne avtalen trer i kraft, skal partene avvike tollavgifter på eksport. Det skal ikke innføres nye tollavgifter på eksport på varer som eksporteres fra en parts tollområde til en annen parts tollområde.
2. Tollavgifter på eksport til EFTA-statene av varer med opprinnelse i Ukraina skal reduseres gradvis i samsvar med Ukrainas WTO-forpliktelser.
3. Dersom Ukraina etter ikrafttreddelsen av denne avtalen reduserer eller avviker sine tollavgifter på eksport til Den europeiske union (EU), skal Ukraina gi EFTA-statene en behandling som ikke er mindre gunstig.
4. Med tollavgifter på eksport menes tollavgifter eller andre avgifter uansett art som ilegges i forbindelse med eksport av en vare, herunder enhver form for tilleggsavgift eller ekstra avgift i forbindelse med slik eksport, men ikke avgifter ilagt i samsvar med artikkel VIII i GATT 1994.

Artikkel 2.4

WTO-avtalen om landbruk

Partene stadfester sine rettigheter og forpliktelser etter WTO-avtalen om landbruk med mindre annet er fastsatt i denne avtalen.

*Article 2.5***Rules of Origin and Administrative Cooperation**

The rules of origin and administrative cooperation are set out in Protocol (Rules of Origin).

*Article 2.6***Classification of Goods and Transposition of Schedules**

1. The classification of goods in trade in goods between the Parties shall be as set forth in the respective tariff nomenclature of each Party in accordance with the International Convention on the Harmonized System of Description and Coding System (Harmonized System or HS), as regularly amended in the framework of the World Customs Organization. In the Schedules of Tariff Commitments, the version of the HS and the year shall be indicated.
2. Each Party shall ensure that the transposition of its Schedule of Tariff Commitments is carried out without impairing existing tariff commitments agreed at the time of conclusion of this Agreement. Consequently, the customs duty applicable to the corresponding goods under a new tariff line shall be equal to or lower than the customs duty of the corresponding original tariff line and any other agreed tariff commitments, such as tariff dismantling periods, shall not deteriorate.
3. The Parties shall, on the request of a Party and within a reasonable period of time after receiving the request, discuss any concerns raised regarding the transposition of its Schedule of Tariff Commitments.

*Article 2.7***Customs Valuation¹**

Article VII of the GATT 1994 and Part I of the Agreement on Implementation of Article VII of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

¹ Switzerland applies customs duties based on weight and quantity rather than *ad valorem* duties.

*Artikkel 2.5***Opprinnelsesregler og administrativt samarbeid**

Opprinnelsesreglene og reglene for administrativt samarbeid er fastsatt i protokollen (Opprinnelsesregler).

*Artikkel 2.6***Klassifisering av varer og omstilling av bindingslister**

1. Klassifiseringen av varer i handelen med varer mellom partene skal være som fastsatt i hver parts respektive tollnomenklatur i samsvar med den internasjonale konvensjonen om det harmoniserte system for beskrivelse og koding av varer (det harmoniserte system eller HS), med de regelmessige endringene som skjer innenfor rammen av Verdens tollorganisasjon. I bindingslistene over tollavgiftsforpliktelser skal versjonen av det harmoniserte systemet og årstallet angis.
2. Hver part skal sikre at omstillingen av dens bindingsliste over tollavgiftsforpliktelser gjennomføres uten å svekke eksisterende tollavgiftsforpliktelser som ble avtalt på tidspunktet for inngåelsen av denne avtalen. Følgelig skal tollavgiften som gjelder for de tilsvarende varene under et nytt varenummer, være lik eller lavere enn tollavgiften for det tilsvarende opprinnelige varenummeret, og eventuelle andre avtalte tollavgiftsforpliktelser, for eksempel nedtrappingsperioder, skal ikke forringes.
3. Partene skal, på anmodning fra en part og innen rimelig tid etter å ha mottatt anmodningen, drøfte eventuelle bekymringer som er reist med hensyn til omstillingen av dens bindingsliste over tollavgiftsforpliktelser.

*Artikkel 2.7***Fastsettelse av tollverdi¹**

Artikkel VII i GATT 1994 og del I i avtalen om gjennomføring av artikkel VII i Generalavtalen om tolltariffer og handel 1994 får anvendelse og blir herved innlemmet i og gjort til en del av denne avtalen, med de nødvendige tilpasninger.

¹ Sveits anvender tollavgifter basert på vekt og mengde i stedet for tollavgifter etter verdi (ad valorem-toll).

Article 2.8

Technical Regulations

1. With respect to technical regulations, standards and conformity assessment procedures, the WTO Agreement on Technical Barriers to Trade (TBT Agreement) applies and is hereby incorporated and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.
2. The Parties shall strengthen their cooperation in the field of technical regulations, standards and conformity assessment procedures, with a view to increasing the mutual understanding of their respective systems and facilitating access to their respective markets.
3. Upon request of a Party, which considers that a technical regulation, standard or conformity assessment procedure of another Party is likely to create, or has created, an obstacle to trade, consultations shall be held with the objective of finding a mutually acceptable solution. Consultations shall take place within 30 days from the receipt of the request and may be conducted by any method agreed by the consulting Parties. The Joint Committee shall be informed thereof.
4. Upon request of a Party, the Parties shall without undue delay agree on an arrangement extending to each other treatment related to technical regulations, standards and conformity assessment procedures which all Parties have agreed with the EU.
5. The Parties shall exchange names and addresses of contact points for this Article in order to facilitate communication and the exchange of information.

Article 2.9

Sanitary and Phytosanitary Measures

1. With respect to sanitary and phytosanitary measures, the WTO Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures applies and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.
2. The Parties shall strengthen their cooperation in the field of sanitary and phytosanitary measures, with a view to increasing the mutual understanding of their respective systems and facilitating access to their respective markets.
3. Upon request of a Party, which considers that a sanitary or phytosanitary measure of another Party is likely to create, or has created, an obstacle to trade, or that the other Party has not fulfilled its obligations under this Article, con-

Artikkel 2.8

Tekniske forskrifter

1. Med hensyn til tekniske forskrifter, standarder og samsvarsvurderingsprosedyrer får WTO-avtalen om tekniske handelshindringer (TBT-avtalen) anvendelse og blir herved innlemmet i og gjort til en del av denne avtalen, med de nødvendige tilpasninger.
2. Partene skal styrke sitt samarbeid på området tekniske forskrifter, standarder og samsvarsvurderingsprosedyrer med sikte på å øke den gjensidige forståelsen av sine respektive systemer og lette adgangen til sine respektive markeder.
3. På anmodning fra en part som anser at en teknisk forskrift, standard eller samsvarsvurderingsprosedyre til en annen part sannsynligvis vil skape, eller har skapt, en handelshindring, skal det holdes konsultasjoner med sikte på å finne en løsning som begge parter kan godta. Konsultasjoner skal finne sted innen 30 dager etter at anmodningen er mottatt, og kan gjennomføres på en hvilken som helst måte som de konsulterende partene blir enige om. Den blandede komité skal underrettes om dette.
4. På anmodning fra en part skal partene uten unødig opphold bli enige om en ordning der de gir hverandre samme behandling med hensyn til tekniske forskrifter, standarder og samsvarsvurderingsprosedyrer som hver av dem gir EU.
5. Partene skal utveksle navn på og adresser til kontaktpunkter for denne artikkelen for å lette kommunikasjonen og utvekslingen av informasjon.

Artikkel 2.9

Veterinære og plantesanitære tiltak

1. Med hensyn til veterinære og plantesanitære tiltak får WTO-avtalen om anvendelse av veterinære og plantesanitære tiltak anvendelse og blir herved innlemmet i og gjort til en del av denne avtalen, med de nødvendige tilpasninger.
2. Partene skal styrke sitt samarbeid på området veterinære og plantesanitære tiltak, med sikte på å øke den gjensidige forståelsen av deres respektive systemer og å lette adgangen til deres respektive markeder.
3. På anmodning fra en part som anser at en annen parts veterinære eller plantesanitære tiltak sannsynligvis vil skape, eller har skapt, en handelshindring, eller at den andre parten ikke har oppfylt sine forpliktelser etter denne

sultations shall be held with the objective of finding a mutually acceptable solution. The consultations shall take place within 30 days from the receipt of the request and may be conducted by any method agreed by the consulting Parties. In the case of perishable goods, consultations between the competent authorities shall be held without undue delay. The Joint Committee shall be informed thereof.

4. Upon request of a Party, the Parties shall without undue delay extend to each other treatment related to sanitary and phytosanitary measures each Party has granted to or agreed with the EU.
5. The Parties shall exchange names and addresses of contact points with sanitary and phytosanitary expertise in order to facilitate communication and the exchange of information.

Article 2.10

Import Licensing

1. The WTO Agreement on Import Licensing Procedures applies to this Chapter and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.
2. The Parties may only adopt or maintain import licensing procedures as a condition for importation if other appropriate procedures to achieve an administrative purpose are not reasonably available.
3. The Parties shall not adopt or maintain import licensing procedures in order to implement a measure that is inconsistent with this Agreement, GATT 1994 or the WTO Agreement on Trade-Related Investment Measures. A Party adopting non-automatic licensing procedures shall clearly indicate the measure implemented through such licensing procedures.
4. The Parties shall ensure that all import licensing procedures are neutral in application, and administered in a fair, equitable, non-discriminatory, transparent, predictable and least trade-restrictive manner.
5. If a Party has denied an application for an import license, it shall:
 - (a) without undue delay, provide the applicant with a written explanation of the reason(s) for the denial;
 - (b) ensure that the applicant has the right to appeal the decision in at least one level of independent administrative and one level of judicial appeal; and

artikkelen, skal det holdes konsultasjoner med sikte på å finne en løsning som begge parter kan godta. Konsultasjonene skal finne sted innen 30 dager etter mottak av anmodningen og kan holdes ved bruk av enhver metode som de konsulterende partene er blitt enige om. Gjelder saken bedervelige varer, skal konsultasjoner mellom de vedkommende myndighetene holdes uten unødig opphold. Den blandede komité skal underrettes om dette.

4. På anmodning fra en part skal partene uten unødig opphold gi hverandre samme behandling med hensyn til veterinære og plantesanitære tiltak som hver part har gitt EU eller blitt enig med EU om.
5. Partene skal utveksle navn på og adresser til kontaktpunkter med veterinær og plantesanitær ekspertise for å legge til rette for kommunikasjon og informasjonsutveksling.

Artikkel 2.10

Importlisensiering

1. WTO-avtalen om importlisensiering får anvendelse på dette kapittelet og blir herved innlemmet i og gjort til en del av denne avtalen, med de nødvendige tilpasninger.
2. Partene kan bare vedta eller opprettholde importlisensieringsprosedyrer som vilkår for innførsel dersom andre hensiktsmessige prosedyrer for å oppnå et administrativt formål ikke er rimelig tilgjengelig.
3. Partene skal ikke vedta eller opprettholde importlisensieringsprosedyrer for å gjennomføre et tiltak som er uforenlig med denne avtalen, GATT 1994 eller WTO-avtalen om handelsrelaterte investeringstiltak. En part som vedtar ikke-automatiske lisensieringsprosedyrer, skal tydelig angi hvilket tiltak som gjennomføres gjennom slike lisensieringsprosedyrer.
4. Partene skal sikre at alle importlisensieringsprosedyrer er nøytrale i sin anvendelse og forvaltes på en rimelig, rettferdig, ikke-diskriminerende, åpen og forutsigbar måte som er minst mulig restriktiv for handelen.
5. Dersom en part har avslått en søknad om importlisens, skal den
 - a) uten ugrunnet opphold gi søkeren en skriftlig begrunnelse for avslaget,
 - b) sikre at søkeren har rett til å klage på avgjørelsen på minst ett uavhengig klageliv for forvaltningssaker og ett klageliv med rettslig myndighet, og

- (c) if the decision is upheld in an appeal, provide the exporting Party with a written justification of the decision within 14 days.
6. Appeal procedures according to subparagraph 5(b) shall be easily accessible and implemented in an effective, prompt and non-discriminatory manner in accordance with the domestic laws and regulations of each Party.
 7. No application for an import licence shall be refused for minor documentation errors that do not alter the basic data contained therein. Minor documentation errors may include formatting errors, such as the width of a margin or the font used, and spelling errors which are obviously made without fraudulent intent or gross negligence.
 8. A Party adopting or amending regulations related to import licensing that are likely to affect trade between the Parties, shall promptly notify the other Parties, but no later than 60 days after publication. The notice shall clearly state the purpose of such licensing procedures and any conditions on eligibility for obtaining an import licence. A notification made by a Party in accordance with the WTO Agreement on Import Licensing Procedures shall be deemed equivalent to a notification under this Agreement.
- c) dersom avgjørelsen opprettholdes i en klagesak, gi eksportparten en skriftlig begrunnelse for avgjørelsen innen 14 dager.
6. Klagebehandling i henhold til nr. 5 bokstav b) skal være lett tilgjengelig og gjennomføres på en effektiv, rask og ikke-diskriminerende måte i samsvar med hver parts nasjonale lover og forskrifter.
 7. En søknad om importlisens skal ikke avslås på grunn av mindre dokumentasjonsfeil som ikke endrer de grunnleggende opplysningene i denne. Mindre dokumentasjonsfeil kan omfatte formateringsfeil, for eksempel bredden på en marg eller skrifttypen som er brukt, og stavfeil som åpenbart er gjort uten bedragerisk hensikt eller grov uaktsomhet.
 8. En part som vedtar eller endrer forskrifter om importlisenser som kan påvirke handelen mellom partene, skal omgående underrette de andre partene om dette, men senest 60 dager etter kunngjøringen. Meldingen skal klart angi formålet med slike lisensieringsprosedyrer og eventuelle vilkår for å få utstedt importlisens. En underretning som er gitt av en part i samsvar med WTO-avtalen om importlisensiering, skal anses som likeverdig med en underretning etter denne avtalen.

Article 2.11

Export Licensing

1. Export licensing means any administrative procedures adopted or maintained by a Party requiring submission from the exporter of an application or other documentation to the relevant administrative body or bodies as a prior condition for exportation from the customs territory of the exporting Party, but does not include customs documentation required in the normal course of trade or any requirement that must be fulfilled prior to introduction of the good into commerce within the Party's territory.
2. The Parties may only adopt or maintain export licensing procedures if other less trade-restrictive measures are not reasonably available.
3. The Parties shall only adopt or maintain export licensing procedures in order to implement a measure that is consistent with this Agreement or the GATT 1994.
4. Each Party shall notify the other Parties of its existing export licensing procedures, within 60 days of the entry into force of this Agreement.

Artikkel 2.11

Eksportlisensiering

1. Med eksportlisensiering menes enhver administrativ prosedyre som er vedtatt eller opprettholdt av en part, og som krever at eksportøren sender inn en søknad eller annen dokumentasjon til det eller de relevante forvaltningsorganene som en forutsetning for utførsel fra eksportpartens tollområde, men omfatter ikke tolldokumentasjon som kreves i normal handel, eller ethvert krav som må oppfylles før varen settes i omsetning på partens territorium.
2. Partene kan bare vedta eller opprettholde eksportlisensieringsprosedyrer dersom andre mindre handelsbegrensende tiltak ikke er rimelig tilgjengelige.
3. Partene skal bare vedta eller opprettholde eksportlisensieringsprosedyrer for å gjennomføre et tiltak som er i samsvar med denne avtalen eller GATT 1994.
4. Hver part skal underrette de øvrige partene om sine eksisterende eksportlisensieringsprosedyrer innen 60 dager etter at denne avtalen er trådt i kraft.

5. Each Party shall publish any new export licensing procedure, or any modification to an existing export licensing procedure whenever practicable 21 days before the new procedure or modification takes effect, and in any case no later than the date such procedure or modification takes effect.
 6. The notification referred to in paragraph 4 and the publication referred to in paragraph 5 shall contain the following information:
 - (a) list of products subject to licensing procedures;
 - (b) for each procedure, a description of the process for applying for a licence and any criteria an applicant must meet to be eligible to apply for a licence;
 - (c) contact point for information on eligibility;
 - (d) administrative body(ies) for submission of applications;
 - (e) a description of any measure or measures being implemented through the export licensing procedure;
 - (f) the period during which each export licensing procedure will be in effect, unless the procedure remains in effect until withdrawn or revised in a new publication;
 - (g) date and name of publication where licensing procedures are published;
 - (h) the legal basis for the export licensing procedure;
 - (i) if the Party intends to use an export licensing procedure to administer an export quota, the overall quantity and, where practicable, value of the quota and the opening and closing dates of the quota; and
 - (j) any exceptions or derogations from an export licensing requirement, how to request those exceptions or derogations, and the criteria for granting them.
 7. Any Party shall without undue delay respond to an enquiry by another Party regarding any export licensing procedures which it intends to adopt or which it has adopted or maintained.
 8. When a Party has denied an export licence application with respect to export of a good to another Party, it shall provide the applicant, either automatically or upon request, with a written statement of the reasons for the denial. The applicant shall have a right of appeal or
5. Hver part skal publisere enhver ny eksportlisensieringsprosedyre eller enhver endring av en eksisterende eksportlisensieringsprosedyre 21 dager før den nye prosedyren eller endringen trer i kraft, når det er praktisk mulig, og under enhver omstendighet ikke senere enn datoen da prosedyren eller endringen trer i kraft.
 6. Underretningen nevnt i nr. 4 og publikasjonen nevnt i nr. 5 skal inneholde følgende opplysninger:
 - (a) liste over varer som er underlagt lisensieringsprosedyrer,
 - (b) for hver prosedyre, en beskrivelse av prosessen for å søke om lisens og eventuelle kriterier en søker må oppfylle for å kunne søke om lisens,
 - (c) kontaktpunkt for informasjon om søknadskriterier,
 - (d) forvaltningsorgan(er) som søknader skal sendes til,
 - (e) en beskrivelse av eventuelle tiltak som gjennomføres gjennom eksportlisensieringsprosedyren,
 - (f) det tidsrommet som hver eksportlisensieringsprosedyre vil gjelde for, med mindre prosedyren vil fortsette å gjelde til den trekkes tilbake eller revideres i en ny publisasjon,
 - (g) dato og navn på publikasjonen der lisensieringsprosedyrene er publisert,
 - (h) det rettslige grunnlaget for eksportlisensieringsprosedyren,
 - (i) om parten har til hensikt å bruke en eksportlisensieringsprosedyre for å forvalte en eksportkvote, det samlede kvantumet og, der det er praktisk mulig, verdien av kvoten, samt datoene for åpning og stenging av kvoten, og
 - (j) eventuelle unntak fra et krav om eksportlisens, hvordan man anmoder om slike unntak, og kriteriene for å innvilge dem.
 7. Hver part skal uten ugrunnet opphold besvare en forespørsel fra en annen part om eksportlisensieringsprosedyrer som den har til hensikt å vedta, eller som den har vedtatt eller opprettholder.
 8. Når en part har avslått en søknad om eksportlisens med hensyn til eksport av en vare til en annen part, skal den, enten automatisk eller på anmodning, gi søkeren en skriftlig begrunnelse for avslaget. Søkeren skal ha rett til klage eller overprøving i samsvar med

review in accordance with the domestic legislation or procedures of the exporting Party.

9. The provisions of this Article shall not apply to export licensing procedures relating to an export control regime and sanctions regime, or for implementing Party's obligations or commitments under United Nations Security Council Resolutions and the Arms Trade Treaty, as well as multilateral non-proliferation and disarmament regimes and export control arrangements including the Wassenaar Arrangement on Export Controls for Conventional Arms and Dual-Use Goods and Technologies, the Australia Group, the Nuclear Suppliers Group, and the Missile Technology Control Regime.

Article 2.12

Quantitative Restrictions

1. Article XI of the GATT 1994 applies and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.
2. A Party introducing a measure in accordance with paragraph 2 of Article XI of the GATT 1994 shall promptly notify the other Parties. A notification by a Party in accordance with Article XI of the GATT 1994 shall be deemed equivalent to a notification under this Agreement.
3. Any measure applied in accordance with this Article shall be of limited duration, non-discriminatory, transparent and may not go beyond what is necessary to remedy circumstances described in paragraph 2 of Article XI of the GATT 1994 and may not create unnecessary obstacles to trade between the Parties.

Article 2.13

Fees and Formalities

Article VIII of the GATT 1994, shall apply, and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*, subject to Article 7 (Fees and Formalities) of Annex V Trade Facilitation.

Article 2.14

Internal Taxation and Regulations

Article III of the GATT 1994 shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

eksportpartens nasjonale lovgivning eller prosedyrer.

9. Bestemmelsene i denne artikkelen får ikke anvendelse på eksportlisensieringsprosedyrer knyttet til et eksportkontrollregime og sanksjonsregime, eller for gjennomføring av en parts forpliktelser i henhold til resolusjoner fra FNs sikkerhetsråd og våpenhandelstraktaten, samt multilaterale ikke-sprednings- og nedrustningsregimer og eksportkontrollordninger, herunder Wassenaar-samarbeidet om eksportkontroll for konvensjonelle våpen og flerbruksvarer og -teknologi, Australia-gruppen, Nuclear Suppliers Group og missilkontrollregimet (MTCR).

Artikkel 2.12

Kvantitative restriksjoner

1. Artikkel XI i GATT 1994 får anvendelse og blir herved innlemmet i og gjort til en del av denne avtalen, med de nødvendige tilpasninger.
2. En part som iverksetter et tiltak i samsvar med artikkel XI nr. 2 i GATT 1994, skal omgående underrette de øvrige partene om dette. En underretning som er gitt en part i samsvar med artikkel XI i GATT 1994, skal anses som likeverdig med en underretning etter denne avtalen.
3. Alle tiltak som anvendes i samsvar med denne artikkelen, skal være av begrenset varighet, ikke-diskriminerende og transparente, og må ikke være mer omfattende enn det som er nødvendig for å rette opp omstendigheter beskrevet i artikkel XI nr. 2 i GATT 1994, og må ikke skape unødige hindringer for handelen mellom partene.

Artikkel 2.13

Gebyrer og formaliteter

Artikkel VIII i GATT 1994 får anvendelse og blir herved innlemmet i og gjort til en del av denne avtalen, *med de nødvendige tilpasninger*, og med forbehold for artikkel 7 (Gebyrer og formaliteter) i vedlegg V Handelsfasiliteter.

Artikkel 2.14

Intern beskatning og regulering

Artikkel III i GATT 1994 får anvendelse og blir herved innlemmet i og gjort til en del av denne avtalen, med de nødvendige tilpasninger.

*Article 2.15***Trade Facilitation**

The provisions regarding Trade Facilitation are set out in Annex V (Trade Facilitation).

*Article 2.16***Subsidies and Countervailing Measures**

1. The rights and obligations of the Parties relating to subsidies and countervailing measures shall be governed by Articles VI and XVI of the GATT 1994 and the WTO Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, except as provided for in paragraph 2.
2. Before an EFTA State or Ukraine, as the case may be, initiates an investigation to determine the existence, degree and effect of any alleged subsidy in Ukraine or in an EFTA State, as provided for in Article 11 of the WTO Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, the Party considering initiating an investigation shall notify in writing the Party whose goods are subject to investigation and allow for a 60 day period with a view to finding a mutually acceptable solution. The consultations shall take place in the Joint Committee if any Party so requests within 30 days from the receipt of the notification.

*Article 2.17***Anti-dumping**

1. A Party shall not apply anti-dumping measures, as provided for under Article VI of the GATT 1994 and the WTO Agreement on Implementation of Article VI of the GATT 1994 in relation to products originating in another Party.
2. Five years from entry into force of this Agreement, the Parties may in the Joint Committee review the operation of paragraph 1. Thereafter the Parties may conduct biennial reviews of this matter in the Joint Committee.

*Article 2.18***Global Safeguard Measures**

This Agreement does not confer any additional rights or impose any additional obligations on the Parties with regard to actions taken pursuant to Article XIX of GATT 1994 and the WTO Agreement on Safeguards, except that a Party taking a safeguard measure under Article XIX of GATT 1994 and the WTO Agreement on Safeguards shall, to the extent consistent with the obligations

*Artikkel 2.15***Handelsfasilitering**

Bestemmelsene om handelsfasilitering er fastsatt i vedlegg V (Handelsfasilitering).

*Artikkel 2.16***Subsidier og utjevningstiltak**

1. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til subsidier og utjevningstiltak skal reguleres av artikkel VI og XVI i GATT 1994 og WTO-avtalen om subsidier og utjevningstiltak, med unntak av det som er fastsatt i nr. 2.
2. Før en EFTA-stat eller Ukraina, alt etter hvilken stat det gjelder, iverksetter en undersøkelse for å fastslå eksistensen, omfanget og virkningen av en angivelig subsidie i Ukraina eller i en EFTA-stat, slik artikkel 11 i WTO-avtalen om subsidier og utjevningstiltak fastsetter, skal den parten som vurderer å iverksette undersøkelsen, skriftlig underrette den parten hvis varer er gjenstand for undersøkelse, og gi en frist på 60 dager til å finne en løsning som begge parter kan godta. Konsultasjonene skal, dersom en av partene ber om det, finne sted i Den blandede komité innen 30 dager etter at underretningen er mottatt.

*Artikkel 2.17***Antidumping**

1. En part skal ikke anvende antidumpingtiltak, som fastsatt i artikkel VI i GATT 1994 og WTO-avtalen om gjennomføring av artikkel VI i GATT 1994, i forbindelse med varer med opprinnelse i en annen part.
2. Fem år etter at denne avtalen er trådt i kraft, kan partene i Den blandede komité gjennomgå hvordan nr. 1 har virket. Deretter kan partene gjennomgå forholdet på nytt hvert annet år i Den blandede komité.

*Artikkel 2.18***Globale beskyttelsestiltak**

Denne avtalen gir ikke partene ytterligere rettigheter og pålegger dem heller ikke ytterligere forpliktelser med hensyn til tiltak som treffes i henhold til artikkel XIX i GATT 1994 og WTO-avtalen om beskyttelsestiltak, med unntak av at en part som treffer et beskyttelsestiltak etter artikkel XIX i GATT 1994 og WTO-avtalen om beskyttelsestiltak, i den grad det er forenlig med forpliktelsene

under the WTO Agreements, exclude imports of an originating good from another Party if such imports are not a substantial cause of serious injury or threat thereof.

Article 2.19

Bilateral Safeguard Measures

1. Where, as a result of the reduction or elimination of a customs duty under this Agreement, any product originating in a Party is being imported into the territory of another Party in such increased quantities, in absolute terms or relative to domestic production, and under such conditions as to constitute a substantial cause of serious injury or threat thereof to the domestic industry of like or directly competitive products in the territory of the importing Party, the importing Party may take bilateral safeguard measures to the minimum extent necessary to remedy or prevent the injury, subject to the provisions of paragraphs 2 to 10.
2. Bilateral safeguard measures shall only be taken upon clear evidence that increased imports have caused or are threatening to cause serious injury pursuant to an investigation in accordance with the procedures laid down in Articles 3 and 4 of the WTO Agreement on Safeguards.
3. The Party intending to take a bilateral safeguard measure under this Article shall immediately, and in any case before taking a measure, make notification to the other Parties in writing or by electronic communication. The notification shall contain all pertinent information, which shall include evidence of serious injury or threat thereof caused by increased imports, a precise description of the product involved and the proposed measure, as well as the proposed date of introduction, expected duration and timetable for the progressive removal of the measure. A Party that may be affected by the bilateral safeguard measure shall be offered compensation in the form of substantially equivalent trade liberalisation in relation to the imports from any such Party.
4. If the conditions set out in paragraph 1 are met, the importing Party may take measures consisting of:
 - (a) suspending the further reduction of any rate of customs duty provided for under this Agreement for the product; or

etter WTO-avtalene, skal unnta import av varer med opprinnelse i en annen part dersom slik import ikke i vesentlig grad volder eller truer med å volde alvorlig skade.

Artikkel 2.19

Bilaterale beskyttelsestiltak

1. Dersom en vare med opprinnelse i en part, som et resultat av at en tollavgift reduseres eller avvikles i henhold til denne avtalen, importeres til en annen parts territorium i et slikt økt omfang, i absolutte tall eller i forhold til den innenlandske produksjonen, og under slike forhold at det i vesentlig grad volder eller truer med å volde alvorlig skade for innenlandsk industri som produserer tilsvarende eller direkte konkurrerende varer på importpartens territorium, kan importparten iverksette bilaterale beskyttelsestiltak i den utstrekning det er absolutt nødvendig for å rette opp eller hindre skaden, med forbehold for bestemmelsene i nr. 2 til 10.
2. Bilaterale beskyttelsestiltak skal iverksettes bare dersom det foreligger klare bevis for at økt import har voldt eller truer med å volde alvorlig skade ifølge en undersøkelse gjennomført i samsvar med prosedyrene fastsatt i artikkel 3 og 4 i WTO-avtalen om beskyttelsestiltak.
3. En part som har til hensikt å iverksette et bilateralt beskyttelsestiltak etter denne artikkelen, skal umiddelbart, og i alle tilfeller før tiltaket iverksettes, underrette de øvrige partene skriftlig eller ved elektronisk kommunikasjon. Underretningen skal inneholde alle relevante opplysninger, herunder bevis for at økt import har voldt eller truer med å volde alvorlig skade, en nøyaktig beskrivelse av den aktuelle varen og det foreslåtte tiltaket samt foreslått dato for iverksettelse, forventet varighet og tidsplan for en gradvis avvikling av tiltaket. En part som kan være berørt av det bilaterale beskyttelsestiltaket, skal tilbys kompensasjon i form av en stort sett likeverdig handelsliberalisering med hensyn til import fra enhver slik part.
4. Dersom vilkårene i nr. 1 er oppfylt, kan importparten treffe tiltak med sikte på
 - a) å utsette ytterligere nedsettelse av en vares tollavgiftssats etter denne avtalen, eller

- (b) increasing the rate of customs duty for the product to a level not to exceed the lesser of:
- (i) the MFN rate of duty applied at the time the action is taken; or
 - (ii) the MFN rate of duty applied on the day immediately preceding entry into force of this Agreement.
5. Bilateral safeguard measures shall be taken for a period not exceeding one year. In very exceptional circumstances, after review by the Joint Committee, measures may be taken up to a total maximum period of three years. No bilateral safeguard measures shall be applied to the import of a product which has previously been subject to such a measure.
6. The Joint Committee shall, within 30 days from the date of notification, examine the information provided under paragraph 3 in order to facilitate a mutually acceptable resolution of the matter. In the absence of such resolution, the importing Party may adopt a measure pursuant to paragraph 4 to remedy the problem, and, in the absence of mutually agreed compensation, the Party against whose product the measure is taken may take compensatory action. The bilateral safeguard measure and the compensatory action shall be immediately notified to the other Parties. In the selection of the bilateral safeguard measure and the compensatory action, priority must be given to the measure which least disturbs the functioning of this Agreement. The compensatory action shall normally consist of suspension of concessions having substantially equivalent trade effects or concessions substantially equivalent to the value of the additional duties expected to result from the bilateral safeguard measure. The Party taking compensatory action shall apply the action only for the minimum period necessary to achieve the substantially equivalent trade effects and in any event, only while the bilateral safeguard measure under paragraph 4 is being applied.
7. Upon the termination of the bilateral safeguard measure, the rate of customs duty shall be the rate which would have been in effect but for the measure.
8. In critical circumstances, where delay in the introduction of a bilateral safeguard measure in accordance with this Article would cause damage which would be difficult to repair, a Party may take a provisional bilateral safeguard measure pursuant to a preliminary
- b) å bringe tollavgiftssatsen for varen opp til et nivå som ikke skal overstige det laveste av
- i) den gjeldende MFN-satsen på det tidspunktet tiltaket iverksettes, eller
 - ii) den gjeldende MFN-satsen på dagen umiddelbart før ikrafttredelsen av denne avtalen.
5. Bilaterale beskyttelsestiltak skal ikke ha mer enn ett års varighet. Under helt spesielle omstendigheter og etter vurdering av Den blendede komité kan tiltak treffes for et samlet tidsrom av høyst tre år. Et bilateralt beskyttelsestiltak skal ikke anvendes på nytt for import av en vare som tidligere har vært gjenstand for et slikt tiltak.
6. Den blendede komité skal innen 30 dager fra underretningens dato undersøke de opplysningene som er gitt i henhold til nr. 3, med sikte på å legge til rette for en løsning av saken som begge parter kan godta. Dersom det ikke lykkes å finne en slik løsning, kan importparten treffe tiltak i samsvar med nr. 4 for å løse problemet, og dersom det ikke oppnås enighet om kompensasjon, kan den parten hvis vare er gjenstand for tiltaket, iverksette kompensasjonstiltak. De øvrige partene skal umiddelbart underrettes om det bilaterale beskyttelsestiltaket og kompensasjonstiltaket. Ved valg av bilateralt beskyttelsestiltak og kompensasjonstiltak skal det gis prioritet til tiltak som griper minst mulig forstyrrende inn i gjennomføringen av denne avtalen. Kompensasjonstiltaket skal normalt bestå i en midlertidig oppheving av tollkonsesjoner som stort sett har samme virkning på handelen, eller konsesjoner som stort sett svarer til verdien av tilleggstollavgiftene som det bilaterale beskyttelsestiltaket forventes å innbringe. Parten som treffer kompensasjonstiltak, skal anvende tiltaket bare så lenge det er absolutt nødvendig for å oppnå stort sett likeverdig virkning på handelen, og under alle omstendigheter bare så lenge det bilaterale beskyttelsestiltaket i henhold til nr. 4 varer.
7. Ved avvikling av det bilaterale beskyttelsestiltaket skal tollavgiftssatsen være satsen som ville vært anvendt hadde det ikke vært for tiltaket.
8. I kritiske situasjoner der forsinkelse i innføringen av et bilateralt beskyttelsestiltak i samsvar med denne artikkelen vil medføre skade som vil være vanskelig å rette opp, kan en part iverksette et midlertidig bilateralt beskyttelsestiltak i henhold til en midlertidig

determination that there is clear evidence that increased imports constitute a substantial cause of serious injury, or threat thereof, to the domestic industry. The Party intending to take such a measure shall immediately notify the other Parties thereof. Within 30 days of the date of the notification, the procedures set out in paragraphs 2 to 6, including for compensatory action, shall be initiated. Any compensation shall be based on the total period of application of the provisional bilateral safeguard measure and of the bilateral safeguard measure.

9. Any provisional bilateral safeguard measure shall be terminated within 200 days at the latest. The period of application of any such provisional bilateral safeguard measure shall be counted as part of the duration of the bilateral safeguard measure set out in paragraph 5 and any extension thereof. Any tariff increases shall be promptly refunded if the investigation described in paragraph 2 does not result in a finding that the conditions of paragraph 1 are met.
10. Five years from entry into force of this Agreement, the Parties shall review in the Joint Committee whether there is need to maintain the possibility to take bilateral safeguard measures between them. If the Parties decide, after the first review, to maintain such possibility, they shall thereafter conduct biennial reviews of this matter in the Joint Committee.

Article 2.20

State Trading Enterprises

Article XVII of the GATT 1994 and the Understanding on the Interpretation of Article XVII of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Article 2.21

General Exceptions

For the purposes of this Chapter, Article XX of the GATT 1994 and its interpretative notes apply and are hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Article 2.22

Security Exceptions

For the purposes of this Chapter, Article XXI of the GATT 1994 and its interpretative notes apply

påvisning av at det foreligger klart bevis for at økt import i vesentlig grad volder eller truer med å volde alvorlig skade for innenlandsk industri. Den parten som har til hensikt å treffe et slikt tiltak, skal umiddelbart underrette de øvrige partene om dette. Innen 30 dager fra underretningens dato skal prosedyrene angitt i nr. 2 til 6, herunder med sikte på kompensasjonstiltak, iverksettes. Enhver kompensasjon skal være basert på den totale anvendelsesperioden for det midlertidige bilaterale beskyttelsestiltaket og for det bilaterale beskyttelsestiltaket.

9. Et midlertidig bilateralt beskyttelsestiltak skal avvikles senest innen 200 dager. Anvendelsesperioden for ethvert slikt midlertidig bilateralt beskyttelsestiltak skal regnes som en del av det bilaterale beskyttelsestiltakets varighet som fastsatt i nr. 5 og enhver forlengelse av denne. Enhver økning av tollavgiftssatsene skal refunderes omgående dersom undersøkelsen omtalt i nr. 2 ikke konkluderer med at vilkårene i nr. 1 er oppfylt.
10. Fem år etter at denne avtalen er trådt i kraft, skal partene gjennomgå i Den blandede komité om det er behov for å opprettholde muligheten for å treffe bilaterale beskyttelsestiltak seg imellom. Dersom partene etter den første gjennomgangen beslutter at en slik mulighet skal opprettholdes, skal de deretter gjennomgå saken på nytt hvert annet år i Den blandede komité.

Artikkel 2.20

Statlige handelsforetak

Artikkel XVII i GATT 1994 og avtalen om fortolkning av artikkel XVII i Generalavtalen om tolltariffer og handel 1994 får anvendelse og blir herved innlemmet i og gjort til en del av denne avtalen, med de nødvendige tilpasninger.

Artikkel 2.21

Generelle unntak

For dette kapitlets formål får artikkel XX i GATT 1994 og dens fortolkningsnoter anvendelse og blir herved innlemmet i og gjort til en del av denne avtalen, med de nødvendige tilpasninger.

Artikkel 2.22

Sikkerhetsunntak

For dette kapitlets formål får artikkel XXI i GATT 1994 og dens fortolkningsnoter anvendelse

and are hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Article 2.23

Balance-of-Payments

1. A Party, in serious balance-of-payments difficulties, or under imminent threat thereof, may, in accordance with the conditions set out in GATT 1994 and the WTO Understanding on the Balance-of-Payments Provisions of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994, adopt trade restrictive measures, which shall be of limited duration and non-discriminatory, and may not go beyond what is necessary to remedy the balance of payments situation.
2. The Party introducing a measure under this Article shall promptly notify the other Parties.

Article 2.24

Preference Utilisation

1. For the purposes of monitoring the functioning of this Agreement and calculating preference utilisation rates, the Parties shall annually exchange import statistics and tariff rates under this Agreement.
2. Import statistics comprise all imports from the Party concerned, including trade values and volumes listed at the most detailed level of the national tariff structure. Each Party shall exchange separate statistics for imports from the other Parties:
 - (a) benefiting from preferential treatment under this Agreement;
 - (b) benefiting from any other reduced tariff rates; and
 - (c) under MFN tariff rates.
 The Parties shall exchange import statistics on the trade with the individual Parties. Import statistics shall pertain to the three most recent years available.
3. The tariff rates exchanged shall include preferential tariff rates under this Agreement as well as applied MFN tariff rates. They shall pertain to the same year as the import statistics.
4. Upon request, the Parties shall exchange additional information and explanations related to this data exchange in English.
5. The exchange of import statistics and tariff rates shall start in the year following the first

og blir herved innlemmet i og gjort til en del av denne avtalen, med de nødvendige tilpasninger.

Artikkel 2.23

Betalingsbalanse

1. En part som har, eller som står i umiddelbar fare for å få, alvorlige problemer med betalingsbalansen, kan i samsvar med vilkårene fastsatt i GATT 1994 og i WTO-avtalen om bestemmelsene om betalingsbalanse i Generalavtalen om tolltariffer og handel 1994 innføre handelsrestriksjoner som skal være av begrenset varighet og ikke-diskriminerende, og som ikke må være mer omfattende enn det som er nødvendig for å rette opp situasjonen i betalingsbalansen.
2. En part som iverksetter et tiltak etter denne artikkelen, skal omgående underrette de øvrige partene om dette.

Artikkel 2.24

Preferanseutnyttelse

1. For å overvåke hvordan denne avtalen fungerer, og beregne graden av preferanseutnyttelse, skal partene årlig utveksle importstatistikk og tollavgiftssatser i henhold til denne avtalen.
2. Importstatistikk omfatter all import fra den aktuelle parten, herunder handelsverdier og -volumer oppført på det mest detaljerte nivået i den nasjonale tolltariffstrukturen. Hver part skal utveksle separate statistikker for import fra de andre partene
 - (a) som nyter godt av preferansetollbehandling i henhold til denne avtalen,
 - (b) som nyter godt av andre reduserte tollsatser, og
 - (c) etter MFN-tollavgiftssatser.
 Partene skal utveksle importstatistikk over handelen med de enkelte partene. Importstatistikken skal gjelde tre siste tilgjengelige årene.
3. Tollavgiftssatsene som utveksles, skal inneholde preferansetollavgiftssatser i henhold til denne avtalen samt anvendte MFN-satser. De skal gjelde for samme år som importstatistikken.
4. På anmodning skal partene utveksle ytterligere informasjon og forklaringer til denne datautvekslingen på engelsk.
5. Utvekslingen av importstatistikk og tollavgiftssatser skal starte året etter det første hele

full calendar year after entry into force of this Agreement.

6. Notwithstanding paragraphs 1 and 2, no Party shall be obliged to exchange data that is confidential in accordance with its domestic laws and regulations.

Article 2.25

Sub-Committee on Trade in Goods

A Sub-Committee on Trade in Goods (Sub-Committee) is hereby established. The mandate of the Sub-Committee is set out in Annex VI (Mandate of the Sub-Committee on Trade in Goods).

Chapter 3

Trade in Services

Article 3.1

Scope and Coverage

1. This Chapter applies to measures by Parties affecting trade in services. It applies to all services sectors.
2. In respect of air transport services, this Chapter shall not apply to measures affecting air traffic rights or measures affecting services directly related to the exercise of air traffic rights, except as provided for in paragraph 3 of the GATS Annex on Air Transport Services. The definitions of paragraph 6 of the GATS Annex on Air Transport Services are hereby incorporated and made part of this Chapter.
3. Articles 3.4 (Most-Favoured-Nation Treatment), 3.5 (Market Access) and 3.6 (National Treatment) shall not apply to laws, regulations or requirements governing the procurement by governmental agencies of services purchased for governmental purposes and not with a view to commercial resale or with a view to use in the supply of services for commercial sale.

Article 3.2

Incorporation of Provisions from the GATS

Wherever a provision of this Chapter provides that a provision of the GATS is incorporated into and made part of this Chapter, the meaning of the terms used in the GATS provision shall be understood as follows:

- (a) «Member» means Party;
- (b) «Schedule» means a Schedule referred to in Article 3.17 (Schedules of Specific Commit-

kalenderåret etter ikrafttreddelsen av denne avtalen.

6. Uten hensyn til nr. 1 og 2 skal ingen part være forpliktet til å utveksle opplysninger som er fortrolige i henhold til nasjonale lover og forskrifter.

Artikkel 2.25

Underkomité for handel med varer

Det nedsettes herved en underkomité for handel med varer (heretter kalt «underkomiteen»). Underkomiteens mandat er beskrevet i vedlegg VI (Mandat for underkomiteen for handel med varer).

Kapittel 3

Handel med tjenester

Artikkel 3.1

Virkeområde og dekning

1. Dette kapittelet får anvendelse på tiltak partene treffer som har innvirkning på handel med tjenester. Det får anvendelse på alle tjenestesektorer.
2. Med hensyn til luftfartstjenester får dette kapittelet ikke anvendelse på tiltak som berører luftfartsrettigheter, eller tiltak som berører tjenester som er direkte forbundet med utøvelse av luftfartsrettigheter, unntatt som fastsatt i nr. 3 i GATS-vedlegget om luftfartstjenester. Definisjonene i nr. 6 i GATS-vedlegget om luftfartstjenester blir herved innlemmet i og gjort til en del av dette kapittelet.
3. Artikkel 3.4 (Bestevilkårsbehandling), 3.5 (Markedsadgang) og 3.6 (Nasjonal behandling) får ikke anvendelse på lover, forskrifter eller krav som regulerer offentlige organers anskaffelse av tjenester som er kjøpt inn for offentlige formål uten henblikk på kommersielt videresalg eller på bruk i ytelse av tjenester for kommersielt salg.

Artikkel 3.2

Innlemmelse av bestemmelser fra GATS

Når en bestemmelse i dette kapittelet fastslår at en bestemmelse i GATS blir innlemmet i og gjort til en del av dette kapittelet, skal begrepene brukt i GATS forstås slik:

- a) med «medlem» menes part,
- b) med «bindingsliste» menes en bindingsliste omtalt i artikkel 3.17 (Bindingslister over spesi-

ments) and contained in Annex VII (Schedules of Specific Commitments); and

- (c) «specific commitment» means a specific commitment in a Schedule referred to in Article 3.17 (Schedules of Specific Commitments).

Article 3.3

Definitions

For the purpose of this Chapter:

- (a) the following definitions of Article I of the GATS are incorporated into and made part of this Agreement:
- (i) «trade in services»;
 - (ii) «services»; and
 - (iii) «a service supplied in the exercise of governmental authority»;
- (b) «measures by Parties» means measures taken by the Parties as defined in Article I subparagraphs 3 (a) (i) and (ii) of the GATS;
- (c) «service supplier» means any person that supplies, or seeks to supply, a service;²
- (d) «natural person of another Party» means a natural person who, under the legislation of that other Party, is:
- (i) a national of that other Party who resides in the territory of any WTO Member; or
 - (ii) a permanent resident of that other Party who resides in the territory of any Party, if that other Party accords substantially the same treatment to its permanent residents as to its nationals in respect of measures affecting trade in services. For the purpose of the supply of a service through presence of natural persons (Mode 4), this definition covers a permanent resident of that other Party who resides in the territory of any Party or in the territory of any WTO Member;
- (e) «juridical person of another Party» means a juridical person which is either:

ikke forpliktelser) og inntatt i vedlegg VII (Bindingslister over spesifikke forpliktelser), og

- c) med «spesifikk forpliktelse» menes en spesifikk forpliktelse i en bindingsliste omtalt i artikkel 3.17 (Bindingslister over spesifikke forpliktelser).

Artikkel 3.3

Definisjoner

For dette kapittelets formål

- a) blir følgende definisjoner i artikkel I i GATS innlemmet i og gjort til en del av denne avtalen:
- i) «handel med tjenester»,
 - ii) «tjenester», og
 - iii) «en tjeneste som ytes under utøvelse av statsmyndighet»,
- b) menes med «tiltak partene treffer» de tiltakene partene har iverksatt som definert i artikkel I nr. 3 bokstav a) i) og ii) i GATS,
- c) menes med «tjenesteyter» enhver person som yter eller søker å yte en tjeneste,²
- d) menes med «fysisk person fra en annen part» en fysisk person som i henhold til den andre partens lovgivning er
- i) en borger av denne parten, men som oppholder seg på territoriet til en medlemsstat i WTO, eller
 - ii) en person med fast opphold i denne andre parten, men som oppholder seg på territoriet til en av partene, dersom denne andre parten i alt vesentlig gir personer med fast opphold samme behandling som den gir sine egne borgere med hensyn til tiltak som har innvirkning på handel med tjenester. Dersom en tjeneste ytes gjennom fysiske personers tilstedeværelse (type 4), omfatter denne definisjonen en person som har fast opphold i denne andre parten, men som oppholder seg på territoriet til en part eller på territoriet til en medlemsstat i WTO,
- e) menes med «juridisk person fra en annen part» en juridisk person som enten

² Where the service is not supplied or sought to be supplied directly by a juridical person but through other forms of commercial presence such as a branch or a representative office, the service supplier (*i.e.* the juridical person) shall, nonetheless, through such commercial presence be accorded the treatment provided for service suppliers under this Chapter. Such treatment shall be extended to the commercial presence through which the service is supplied or sought to be supplied and need not be extended to any other parts of the service supplier located outside the territory where the service is supplied or sought to be supplied.

² Når tjenesten ikke ytes eller søkes ytet direkte av en juridisk person, men gjennom andre former for kommersiell tilstedeværelse, for eksempel en filial eller et representasjonskontor, skal tjenesteyteren (dvs. den juridiske personen) gjennom denne kommersielle tilstedeværelsen like fullt gis den behandlingen som er fastsatt for tjenesteytere i dette kapittelet. Behandlingen skal gis til den kommersielle tilstedeværelsen som tjenesten ytes eller søkes ytet gjennom, men behøver ikke å gis til andre deler av tjenesteyteren som befinner seg utenfor territoriet der tjenesten ytes eller søkes ytet.

- (i) constituted or otherwise organised under the law of that other Party, and is engaged in substantive business operations in the territory of:
 (aa) any Party; or
 (bb) any Member of the WTO and is owned or controlled by natural persons of that other Party or by juridical persons that meet all the conditions of subparagraph (i) (aa);
- or
- (ii) in the case of the supply of a service through commercial presence, owned or controlled by:
 (aa) natural persons of that other Party; or
 (bb) juridical persons of that other Party identified under subparagraph (e) (i);
- (f) the following definitions of Article XXVIII of the GATS are hereby incorporated into and made part of this Chapter:
- (i) «measure»;
 - (ii) «supply of a service»;
 - (iii) «measures by Members affecting trade in services»;
 - (iv) «commercial presence»;
 - (v) «sector» of a service;
 - (vi) «service of another Member»;
 - (vii) «monopoly supplier of a service»;
 - (viii) «service consumer»;
 - (ix) «person»;
 - (x) «juridical person»;
 - (xi) «owned», «controlled» and «affiliated»; and
 - (xii) «direct taxes».
- i) er opprettet eller på annen måte organisert i henhold til den andre partens lovgivning, og som driver en vesentlig forretningsvirksomhet på territoriet til
 aa) en part, eller
 bb) en medlemsstat i WTO og er eid eller kontrollert av fysiske personer fra denne andre parten eller av juridiske personer som oppfyller alle vilkårene etter punkt i) aa),
 eller
- ii) når det gjelder yting av en tjeneste gjennom kommersiell tilstedeværelse, er eid eller kontrollert av
 aa) fysiske personer fra denne andre parten, eller
 bb) juridiske personer fra denne andre parten som nevnt under bokstav e) i),
- f) blir følgende definisjoner i artikkel XXVIII i GATS herved innlemmet i og gjort til en del av dette kapitlet:
- i) «tiltak»,
 - ii) «ytelse av en tjeneste»,
 - iii) «tiltak medlemmene treffer som har innvirkning på handel med tjenester»,
 - iv) «kommersiell tilstedeværelse»,
 - v) en tjenestes «sektor»,
 - vi) «annet medlems tjeneste»,
 - vii) «tjenesteyter med monopol»,
 - viii) «tjenesteforbruker»,
 - ix) «person»,
 - x) «juridisk person»,
 - xi) «eid», «kontrollert» og «tilsluttet», og
 - xii) «direkte skatter».

Article 3.4

Most-Favoured-Nation Treatment

- Without prejudice to measures taken in accordance with Article VII of the GATS, and except as provided for in its List of MFN Exemptions contained in Annex VIII (Lists of MFN Exemptions), a Party shall accord immediately and unconditionally, in respect of all measures affecting the supply of services, to services and service suppliers of another Party treatment no less favourable than the treatment it accords to like services and service suppliers of any non-Party.
- Treatment granted under other existing or future agreements concluded by one of the Parties and notified under Article V or Article V *bis* of the GATS shall not be subject to paragraph 1.

Artikkel 3.4

Bestevilkårsbehandling

- Uten at det berører tiltak truffet i samsvar med artikkel VII i GATS, og med unntak for det som er fastsatt i dens liste over MFN-unntak i vedlegg VIII (Lister over MFN-unntak), skal en part med hensyn til ethvert tiltak som har innvirkning på ytelse av tjenester, uten opphold og uten vilkår gi en annen parts tjenester og tjenesteytere en behandling som ikke er mindre gunstig enn den behandlingen den gir tilsvarende tjenester og tjenesteytere fra en ikke-part.
- Behandling i henhold til andre eksisterende eller framtidige avtaler som en av partene har inngått, og som det er gitt underretning om i henhold til artikkel V eller artikkel Va i GATS, skal ikke omfattes av bestemmelsene i nr. 1.

3. If a Party concludes or amends an agreement of the type referred to in paragraph 2, it shall notify the other Parties without delay and endeavour to accord to the other Parties treatment no less favourable than that provided under that agreement. The former Party shall, upon request by any other Party, negotiate the incorporation into this Agreement of a treatment no less favourable than that provided under the former agreement.
4. The rights and obligations of the Parties in respect of advantages accorded to adjacent countries shall be governed by paragraph 3 of Article II of the GATS, which is hereby incorporated into and made part of this Chapter.

Article 3.5

Market Access

Commitments on market access shall be governed by Article XVI of the GATS, which is hereby incorporated into and made part of this Chapter.

Article 3.6

National Treatment

Commitments on national treatment shall be governed by Article XVII of the GATS, which is hereby incorporated into and made part of this Chapter.

Article 3.7

Additional Commitments

Additional commitments shall be governed by Article XVIII of the GATS, which is hereby incorporated into and made part of this Chapter.

Article 3.8

Domestic Regulation

1. Each Party shall ensure that all measures of general application affecting trade in services are administered in a reasonable, objective and impartial manner.
2. Each Party shall maintain or institute as soon as practicable judicial, arbitral or administrative tribunals or procedures which provide, at the request of an affected service supplier of another Party, for the prompt review of, and where justified, appropriate remedies for, administrative decisions affecting trade in services. Where such procedures are not independent of the agency entrusted with the administrative decision concerned, the Party

3. Dersom en part inngår eller endrer en avtale av typen nevnt i nr. 2, skal denne parten omgående underrette de øvrige partene og bestrebe seg på å gi dem en behandling som ikke er mindre gunstig enn det som er fastsatt i vedkommende avtale. Førstnevnte part skal på anmodning fra en annen part forhandle om å innlemme i denne avtalen en behandling som ikke er mindre gunstig enn det som er fastsatt i førstnevnte avtale.
4. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til fordeler som gis tilgrensende land, skal reguleres av artikkel II nr. 3 i GATS, som herved blir innlemmet i og gjort til en del av dette kapittelet.

Artikkel 3.5

Markedsadgang

Forpliktelser med hensyn til markedsadgang skal reguleres av artikkel XVI i GATS, som herved blir innlemmet i og gjort til en del av dette kapittelet.

Artikkel 3.6

Nasjonal behandling

Forpliktelser med hensyn til nasjonal behandling skal reguleres av artikkel XVII i GATS, som herved blir innlemmet i og gjort til en del av dette kapittelet.

Artikkel 3.7

Tilleggsforpliktelser

Tilleggsforpliktelser skal reguleres av artikkel XVIII i GATS, som herved blir innlemmet i og gjort til en del av dette kapittelet.

Artikkel 3.8

Innenlandsk regulering

1. Hver part skal sikre at alle tiltak med generell anvendelse som har innvirkning på handel med tjenester, håndheves på en rimelig, objektiv og upartisk måte.
2. Hver part skal opprettholde eller, så snart det er praktisk mulig, opprette domstoler, voldsdomstoler eller forvaltningsdomstoler eller ordninger der det, når en berørt tjenesteyter fra en annen part ber om det, omgående kan foretas en gjennomgang av og, når det er berettiget, omgjøring av forvaltningsvedtak som har innvirkning på handel med tjenester. Når slike prosedyrer ikke er uavhengige av det organet som er betrodd det aktuelle forvaltningsvedtaket, skal parten sikre at prose-

shall ensure that the procedures in fact provide for an objective and impartial review.

3. Where authorisation is required by a Party for the supply of a service, the competent authorities of that Party shall, within a reasonable period of time after the submission of an application is considered complete under that Party's domestic laws and regulations, inform the applicant of the decision concerning the application. At the request of the applicant, the competent authorities of that Party shall provide, without undue delay, information concerning the status of the application.
4. Each Party shall provide for adequate procedures to verify the competence of professionals of another Party.

Article 3.9

Recognition

1. For the purpose of the fulfilment of its relevant standards or criteria for the authorisation, licensing or certification of service suppliers, each Party shall give due consideration to any requests by another Party to recognise the education or experience obtained, requirements met, or licences or certifications granted in that other Party. Such recognition may be based upon an agreement or arrangement with that other Party, or otherwise be accorded autonomously.
2. Where a Party recognises, by agreement or arrangement, the education or experience obtained, requirements met, or licences or certifications granted, in the territory of another Party, that Party shall afford another Party adequate opportunity to negotiate its accession to such an agreement or arrangement, whether existing or future, or to negotiate a comparable agreement or arrangement with it. Where a Party accords recognition autonomously, it shall afford adequate opportunity for another Party to demonstrate that the education or experience obtained, requirements met, or licences or certifications granted in the territory of that other Party should also be recognised.
3. Any such agreement or arrangement or autonomous recognition shall be in conformity with the relevant provisions of the WTO Agreement, in particular paragraph 3 of Article VII of the GATS.

dyrene i realiteten innebærer en objektiv og upartisk gjennomgang.

3. Dersom det kreves autorisasjon fra en part for å yte en tjeneste, skal vedkommende myndigheter hos denne parten, innen en rimelig frist etter at det er innlevert en søknad som anses for å være fullstendig i henhold til partens nasjonale lover og forskrifter, underrette søkeren om utfallet av søknaden. På anmodning fra søkeren skal vedkommende myndigheter hos parten uten unødig opphold opplyse om søknadens status.
4. Hver part skal sørge for egnede prosedyrer for å verifisere kompetansen til yrkesutøvere fra en annen part.

Artikkel 3.9

Anerkjennelse

1. For å kunne oppfylle sine relevante standarder eller kriterier for autorisasjon, lisensiering eller sertifisering av tjenesteytere, skal hver part behørig vurdere enhver anmodning fra en annen part om å anerkjenne gjennomgått utdanning eller oppnådd erfaring, oppfylte krav eller lisenser eller sertifiseringer som er gitt hos den andre parten. Slik anerkjennelse kan være basert på en avtale eller ordning med den andre parten eller på annen måte gis på frittstående grunnlag.
2. Når en part, gjennom en avtale eller ordning, anerkjenner gjennomgått utdanning eller oppnådd erfaring, oppfylte krav eller lisenser eller sertifiseringer som er gitt på territoriet til en ikke-part, skal vedkommende part gi en annen part tilstrekkelig mulighet til å forhandle om tiltredelse til en slik avtale eller ordning, enten den allerede er trådt i kraft eller skal tre i kraft på et senere tidspunkt, eller til å forhandle seg fram til en tilsvarende avtale eller ordning med vedkommende part. Når en part gir slik anerkjennelse på frittstående grunnlag, skal den gi en annen part tilstrekkelig mulighet til å godtgjøre at også gjennomgått utdanning eller oppnådd erfaring, oppfylte krav eller lisenser eller sertifiseringer som er gitt på territoriet til denne andre parten, bør anerkjennes.
3. Enhver slik avtale eller ordning eller anerkjennelse på frittstående grunnlag skal være i samsvar med de relevante bestemmelsene i WTO-avtalen, særlig artikkel VII nr. 3 i GATS.

*Article 3.10***Movement of Natural Persons**

1. This Article applies to measures affecting natural persons who are service suppliers of a Party, and natural persons of a Party who are employed by a service supplier of a Party, in respect of the supply of a service.
2. This Chapter shall not apply to measures affecting natural persons seeking access to the employment market of a Party, nor shall it apply to measures regarding nationality, residence or employment on a permanent basis.
3. Natural persons covered by a specific commitment shall be allowed to supply the service in accordance with the terms of that commitment.
4. This Chapter shall not prevent a Party from applying measures to regulate the entry of natural persons of another Party into, or their temporary stay in, its territory, including those measures necessary to protect the integrity of, and to ensure the orderly movement of natural persons across, its borders, provided that such measures are not applied in such a manner as to nullify or impair the benefits accruing to any Party under the terms of a specific commitment.³

*Article 3.11***Transparency**

The rights and obligations of the Parties in respect of transparency shall be governed by paragraphs 1 and 2 of Article III and by Article III *bis* of the GATS, which are hereby incorporated into and made part of this Chapter.

*Article 3.12***Monopolies and Exclusive Service Suppliers**

The rights and obligations of the Parties in respect of monopolies and exclusive service suppliers shall be governed by paragraphs 1, 2 and 5 of Article VIII of the GATS, which are hereby incorporated into and made part of this Chapter.

*Article 3.13***Business Practices**

The rights and obligations of the Parties in respect of business practices shall be governed by

³ The sole fact of requiring a visa for natural persons shall not be regarded as nullifying or impairing benefits under a specific commitment.

*Artikkel 3.10***Bevegelsesfrihet for fysiske personer**

1. Denne artikkelen får anvendelse på tiltak som har innvirkning på fysiske personer som er tjenesteytere fra en part, og fysiske personer fra en part som er ansatt av en tjenesteyter fra en part, med hensyn til yting av en tjeneste.
2. Dette kapittelet får ikke anvendelse på tiltak som har innvirkning på fysiske personer som søker adgang til en parts arbeidsmarked, og heller ikke på tiltak som angår nasjonalitet, opphold eller sysselsetting på permanent grunnlag.
3. Fysiske personer som omfattes av en spesifikk forpliktelse, skal ha adgang til å yte tjenesten i samsvar med vilkårene for den forpliknelsen.
4. Bestemmelsene i dette kapittelet skal ikke hindre en part i å anvende tiltak for å regulere innreise til eller midlertidig opphold på sitt territorium av fysiske personer fra en annen part, herunder tiltak som er nødvendige for å beskytte partens grenser og sikre en ordnet grensepassering for fysiske personer, forutsatt at slike tiltak ikke anvendes på en måte som tilsidsetter eller svekker fordelene som tilkommer en part i henhold til vilkårene for en spesifikk forpliktelse.³

*Artikkel 3.11***Åpenhet**

Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til åpenhet skal reguleres av artikkel III nr. 1 og 2 og av artikkel IIIa i GATS, som herved blir innlemmet i og gjort til en del av dette kapittelet.

*Artikkel 3.12***Monopoler og tjenesteytere med enerett**

Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til monopoler og tjenesteytere med enerett skal reguleres av artikkel VIII nr. 1, 2 og 5 i GATS, som herved blir innlemmet i og gjort til en del av dette kapittelet.

*Artikkel 3.13***Forretningsmetoder**

Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til forretningsmetoder skal reguleres av artikkel

³ Krav om visum for fysiske personer skal ikke i seg selv anses for å tilsidesette eller svekke fordeler i henhold til en spesifikk forpliktelse.

Article IX of the GATS, which is hereby incorporated into and made part of this Chapter.

Article 3.14

Payments and Transfers

1. Except under the circumstances envisaged in Article 3.15 (Restrictions to Safeguard the Balance-of-Payments), a Party shall not apply restrictions on international transfers and payments for current transactions with another Party.
2. Nothing in this Chapter shall affect the rights and obligations of the Parties under the Articles of the Agreement of the International Monetary Fund (IMF), including the use of exchange actions which are in conformity with the Articles of the Agreement of the IMF, provided that a Party shall not impose restrictions on capital transactions inconsistently with its specific commitments regarding such transactions, except under Article 3.15 (Restrictions to Safeguard the Balance-of-Payments) or at the request of the IMF.

Article 3.15

Restrictions to Safeguard the Balance-of-Payments

1. The Parties shall endeavour to avoid the imposition of restrictions to safeguard the balance-of-payments.
2. Any restriction to safeguard the balance-of-payments adopted or maintained by a Party under and in conformity with Article XII of the GATS shall apply under this Chapter.

Article 3.16

Exceptions

The rights and obligations of the Parties in respect of general exceptions and security exceptions shall be governed by Article XIV and paragraph 1 of Article XIV *bis* of the GATS, which are hereby incorporated into and made part of this Chapter.

Article 3.17

Schedules of Specific Commitments

1. Each Party shall set out in a schedule the specific commitments it undertakes under Articles 3.5 (Market Access), 3.6 (National Treatment) and 3.7 (Additional Commitments). With respect to sectors where such commitments are undertaken, each Schedule shall specify:

IX i GATS, som herved blir innlemmet i og gjort til en del av dette kapittelet.

Artikkel 3.14

Betalinger og overføringer

1. Med unntak for omstendigheter som er nevnt i artikkel 3.15 (Restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen), skal en part ikke legge restriksjoner på internasjonale overføringer og betalinger for løpende transaksjoner med en annen part.
2. Ingen bestemmelse i dette kapittelet skal berøre partenes rettigheter og forpliktelser i henhold til avtalen om Det internasjonale valutafond (IMF), herunder bruk av valutamessige tiltak som er i samsvar med nevnte avtale, forutsatt at en part ikke innfører restriksjoner på kapitaltransaksjoner som er uforenlige med dens spesifikke forpliktelser med hensyn til slike transaksjoner, med unntak for artikkel 3.15 (Restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen) eller med mindre IMF ber om det.

Artikkel 3.15

Restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen

1. Partene skal bestrebe seg på å unngå å iverksette restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen.
2. Enhver restriksjon for å beskytte betalingsbalansen som innføres eller opprettholdes av en part etter og i samsvar med artikkel XII i GATS, får anvendelse etter dette kapittelet.

Artikkel 3.16

Unntak

Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til generelle unntak og sikkerhetsunntak skal reguleres av artikkel XIV og artikkel XIVa nr. 1 i GATS, som herved blir innlemmet i og gjort til en del av dette kapittelet.

Artikkel 3.17

Bindingslister over spesifikke forpliktelser

1. Hver part skal i en bindingsliste føre opp de spesifikke forpliktelsene den påtar seg i henhold til artikkel 3.5 (Markedsadgang), 3.6 (Nasjonal behandling) og 3.7 (Tilleggsforpliktelser). For sektorer der slike forpliktelser er inngått, skal hver bindingsliste nærmere angi følgende:

- (a) terms, limitations and conditions on market access;
 - (b) conditions and qualifications on national treatment;
 - (c) undertakings relating to additional commitments referred to in Article 3.7 (Additional Commitments); and
 - (d) where appropriate, the timeframe for implementation of such commitments and the date of entry into force of such commitments.
2. Measures inconsistent with both Articles 3.5 (Market Access) and 3.6 (National Treatment) shall be dealt with as provided for in paragraph 2 of Article XX of the GATS.
 3. The Parties' Schedules of Specific Commitments are set out in Annex VII (Schedules of Specific Commitments).

*Article 3.18***Modification of Schedules**

The Parties shall, upon written request by a Party, hold consultations to consider any modification or withdrawal of a specific commitment in the requesting Party's Schedule of Specific Commitments. The consultations shall be held within three months after the requesting Party made its request. In the consultations, the Parties shall aim to ensure that a general level of mutually advantageous commitments no less favourable to trade than that provided for in the Schedule of Specific Commitments prior to such consultations is maintained. Modifications of Schedules are subject to the procedures set out in Articles 12.1 (Joint Committee) and 14.3 (Amendments).

*Article 3.19***Review**

With the objective of further liberalising trade in services between them, in particular eliminating substantially all remaining discrimination within a period of ten years, the Parties shall review at least every other year, or more frequently if so agreed, their Schedules of Specific Commitments and their Lists of MFN Exemptions, taking into account in particular any autonomous liberalisation and on-going work under the auspices of the WTO. The first such review shall take place no later than three years after the entry into force of this Agreement.

- a) vilkår for og begrensninger på markedsadgang,
- b) vilkår og kvalifikasjoner for nasjonal behandling,
- c) tilsagn i forbindelse med tilleggsforpliktelser nevnt i artikkel 3.7 (Tilleggsforpliktelser), og
- d) der det er hensiktsmessig, tidsrammen for gjennomføring av slike forpliktelser og ikrafttredelsesdatoen for slike forpliktelser.

2. Tiltak som er uforenlige med både artikkel 3.5 (Markedsadgang) og 3.6 (Nasjonal behandling), skal behandles som fastsatt i artikkel XX nr. 2 i GATS.
3. Partenes bindingslister over spesifikke forpliktelser er oppført i vedlegg VII (Bindingslister over spesifikke forpliktelser).

*Artikkel 3.18***Endring av bindingslister**

Partene skal på skriftlig anmodning fra en part holde konsultasjoner for å vurdere om en spesifikke forpliktelse i den anmodende partens bindingsliste over spesifikke forpliktelser bør endres eller oppheves. Konsultasjonene skal holdes innen tre måneder etter at den anmodende parten har satt fram sin anmodning. Under konsultasjonene skal partene søke å sikre at det opprettholdes et generelt nivå på gjensidig fordelaktige forpliktelser som ikke er mindre gunstige for handelen enn det som var fastsatt i bindingslisten over spesifikke forpliktelser før konsultasjonene ble innledet. Endringer i bindingslister skal skje i henhold til framgangsmåtene i artikkel 12.1 (Den blandede komité) og 14.3 (Endringer).

*Artikkel 3.19***Gjennomgang**

Med sikte på ytterligere å liberalisere handelen med tjenester mellom dem, særlig å avskaffe tilnærmet all gjenværende diskriminering innen en periode på ti år, skal partene gjennomgå sine bindingslister over spesifikke forpliktelser og lister over MFN-unntak minst hvert annet år, eller hyppigere dersom det er enighet om det, idet det tas særlig hensyn til enhver liberalisering på frittstående grunnlag og pågående arbeid i regi av WTO. Den første gjennomgangen skal finne sted senest tre år etter at denne avtalen er trådt i kraft.

*Article 3.20***Annexes**

The following Annexes form an integral part of this Chapter:

- Annex VII (Schedules of Specific Commitments);
- Annex VIII (Lists of MFN Exemptions);
- Annex IX (Financial Services); and
- Annex X (Telecommunications Services).

*Chapter 4***Electronic Commerce***Article 4.1***Definitions**

1. For the purposes of this Chapter, Article 3.3 (Definitions) applies.
2. For the purposes of this Chapter:
 - (a) «electronic signature» means data in electronic form which is attached to or logically associated with other data in electronic form and which is used by the signatory to sign;
 - (b) «electronic seal» means data in electronic form, which is attached to or logically associated with other data in electronic form to ensure the latter's origin and integrity;
 - (c) «electronic transmissions» means transmissions of electronic data through the Internet;
 - (d) «electronic trust service» means an electronic service normally provided for remuneration, which consists of any of the following:
 - (i) the issuance and validation of certificates for electronic signatures, electronic seals, website authentication or certificates for the provision of other trust services;
 - (ii) the creation and validation of electronic signatures, electronic seals and electronic time stamps;
 - (iii) the preservation of electronic signatures, electronic seals and related certificates;
 - (iv) the management of remote electronic signature creation devices or remote electronic seal creation devices;
 - (v) the issuance and validation of electronic attestations of attributes;
 - (vi) the provision of electronic registered delivery services and validation of data

*Artikkel 3.20***Vedlegg**

Følgende vedlegg utgjør en integrert del av dette kapittelet:

- vedlegg VII (Bindingslister over spesifikke forpliktelser),
- vedlegg VIII (Lister over MFN-unntak),
- vedlegg IX (Finansielle tjenester) og
- vedlegg X (Telekommunikasjonstjenester).

*Kapittel 4***Elektronisk handel***Artikkel 4.1***Definisjoner**

1. For dette kapittelets formål får artikkel 3.3 (Definisjoner) anvendelse.
2. I dette kapittelet menes med
 - a) «elektronisk signatur» data i elektronisk form som er lagt ved eller er logisk knyttet til andre data i elektronisk form, og som underskriveren bruker til å signere,
 - b) «elektronisk segl» data i elektronisk form som er lagt ved eller er logisk knyttet til andre data i elektronisk form for å sikre sistnevntes opprinnelse og integritet,
 - c) «elektroniske overføringer» overføringer av elektroniske data via internett,
 - d) «elektronisk tillitstjeneste» en elektronisk tjeneste som normalt tilbys mot betaling, og som består av en eller flere av følgende funksjoner:
 - (i) utstedelse og validering av sertifikater for elektroniske signaturer, elektroniske segl, nettstedsautentisering eller sertifikater for ytelse av andre tillitstjenester,
 - (ii) framstilling og validering av elektroniske signaturer, elektroniske segl og elektroniske tidsstempler,
 - (iii) bevaring av elektroniske signaturer, elektroniske segl og tilhørende sertifikater,
 - (iv) forvaltning av innretninger for fjernframstilling av elektroniske signaturer eller innretninger for fjernframstilling av elektroniske segl,
 - (v) utstedelse og validering av elektroniske attributtattester,
 - (vi) ytelse av elektroniske tjenester for registrert sending og validering av

- transmitted through electronic registered delivery services and related evidence;
- (vii) the electronic archiving of electronic data and electronic documents;
- (viii) the recording of electronic data in an electronic ledger.
- (e) «end-user» means a person who purchases or subscribes to an Internet access service from an Internet access service provider;
- (f) «surveillance (control)» means activities carried out and measures taken by authorities authorised by domestic law or regulations to ensure that goods and services comply with domestic laws and regulations and do not pose a threat to health and safety or any other aspect of public interest protection;
- (g) «surveillance (control) authority» means an authority responsible for carrying out surveillance (control);
- (h) «personal data» means any information relating to an identified or identifiable natural person;
- (i) «processing» of personal data means any operation or set of operations which is performed on personal data or on sets of personal data, whether or not by automated means, such as collection, recording, organisation, structuring, accumulation, storage, adaptation or alteration, retrieval, consultation, use, disclosure by transmission, depersonalisation, dissemination or otherwise making available, alignment or combination, restriction, erasure or destruction of personal data, including by using information (automated) systems;
- (j) «trade administration documents» means documents, forms or other information, including in electronic formats, as required by a Party's domestic legislation on commercial trade transactions;
- (k) «unsolicited commercial electronic messages» means electronic messages for commercial purposes without the consent of the recipient or against the explicit rejection of the recipient.
- data som overføres via elektroniske tjenester for registrert sending og tilhørende dokumentasjon,
- (vii) elektronisk arkivering av elektroniske data og elektroniske dokumenter,
- (viii) registrering av elektroniske data i et elektronisk register.
- e) «sluttbruker» en person som kjøper eller abonnerer på en tjeneste for internettilgang fra en leverandør av tjenester for internettilgang,
- f) «tilsyn (kontroll)» virksomhet som utøves, og tiltak som treffes av myndigheter som er autorisert i henhold til nasjonale lover og forskrifter, for å sikre at varer og tjenester er i samsvar med nasjonale lover og forskrifter og ikke utgjør en trussel mot helse, sikkerhet eller andre sider ved vern av offentlige interesser,
- g) «tilsynsmyndighet (kontrollmyndighet)» en myndighet med ansvar for å utføre tilsyn (kontroll),
- h) «personopplysninger» enhver opplysning om en identifisert eller identifiserbar fysisk person,
- i) «behandling» av personopplysninger enhver operasjon eller rekke av operasjoner som gjøres med personopplysninger, enten automatisert eller ikke, for eksempel innsamling, registrering, organisering, strukturering, akkumulering, lagring, tilpasning eller endring, gjenfinning, konsultering, bruk, utlevering ved overføring, anonymisering, spredning eller alle andre former for tilgjengeliggjøring, sammenstilling eller samkjøring, begrensnig, sletting eller tilintetgjøring av personopplysninger, herunder ved å bruke (automatiserte) informasjonssystemer,
- j) «administrative handelsdokumenter» dokumenter, skjemaer eller annen informasjon, herunder i elektroniske format, som kreves etter en parts nasjonale lovgivning om kommersielle handelstransaksjoner,
- k) «uønskede kommersielle elektroniske meldinger» elektroniske meldinger som sendes for kommersielle formål uten at mottakeren har samtykket, eller til tross for at mottakeren uttrykkelig har sagt nei.

*Article 4.2***Scope**

1. This Chapter applies to measures of the Parties affecting trade enabled by electronic means.
2. In the event of any inconsistency between this Chapter and Annex IX (Financial Services); Annex IX (Financial Services), shall prevail.
3. This Chapter shall not apply to audio-visual services.

*Article 4.3***General Provisions**

The Parties recognise:

- (a) the economic growth and opportunities that electronic commerce in goods and services provides, in particular for businesses and consumers as well as the potential for enhancing international trade;
- (b) the importance of avoiding barriers to the use and development of electronic commerce in goods and services; and
- (c) the need to create an environment of trust and confidence in as well as security for electronic commerce, in particular by:
 - (i) the protection of privacy of natural persons in relation to the processing of personal data;
 - (ii) the protection of confidentiality of individual records and accounts, and commercial secrets;
 - (iii) measures to prevent and proscribe deceptive and fraudulent practices or to deal with the effects of a default on contracts; and
 - (iv) measures against unsolicited commercial electronic messages.

*Article 4.4***Right to Regulate**

The Parties reaffirm the right to regulate in the area of electronic commerce in conformity with this Chapter to achieve legitimate policy objectives.

*Article 4.5***Customs Duties⁴**

1. No Party shall impose customs duties on electronic transmissions.

⁴ It is understood that «customs duties» means import and export duties.

*Artikkel 4.2***Virkeområde**

1. Dette kapittelet får anvendelse på tiltak partene treffer som har innvirkning på handel gjort mulig gjennom elektroniske midler.
2. Ved motstrid mellom dette kapittelet og vedlegg IX (Finansielle tjenester) skal vedlegg IX (Finansielle tjenester) ha forrang.
3. Dette kapittelet får ikke anvendelse på audiovisuelle tjenester.

*Artikkel 4.3***Alminnelige bestemmelser**

Partene anerkjenner

- a) at elektronisk handel (heretter kalt e-handel) med varer og tjenester skaper økonomisk vekst og økonomiske muligheter, særlig for virksomheter og forbrukere, samt at det gir et potensial for å styrke internasjonal handel,
- b) at det er viktig å unngå hindringer for bruk og utvikling av e-handel med varer og tjenester, og
- c) at det er behov for å skape rammer som gir til-
lit til og sikkerhet for e-handel, særlig gjennom
 - i) personvern for fysiske personer i forbindelse med behandling av personopplysninger,
 - ii) vern av fortroligheten til individuelle opp-
tegnelser og kontoer samt forretningshem-
meligheter,
 - iii) tiltak for å forhindre og forby villedende og
bedragersk praksis eller for å håndtere
virkningene av mislighold av kontrakter, og
 - iv) tiltak mot uønskede kommersielle elektro-
niske meldinger.

*Artikkel 4.4***Rett til regulering**

Partene bekrefter på nytt retten til regulering på området e-handel i samsvar med dette kapittelet for å nå rettmessige politiske mål.

*Artikkel 4.5***Tollavgifter⁴**

1. Partene skal ikke legge tollavgifter på elektro-
niske overføringer.

⁴ Partene er innforstått med at med «tollavgifter» menes import- og eksportavgifter.

2. For greater certainty, paragraph 1 shall not preclude a Party from imposing internal taxes, fees, or other charges on electronic transmissions, provided that they are imposed in a manner consistent with this Agreement.

Article 4.6

Electronic Authentication, Trust Services and Contracts by Electronic Means

1. No Party shall deny the legal effect and admissibility as evidence in legal proceedings of an electronic document, electronic signature, electronic seal, electronic time stamp or of data sent and received using an electronic registered delivery service, solely on the ground that it is in electronic form.
2. No Party shall adopt or maintain measures that would:
 - (a) prohibit parties to an electronic transaction from mutually determining the appropriate electronic authentication methods for their transaction; or
 - (b) prevent parties to an electronic transaction from being able to prove to judicial or administrative authorities that the use of electronic authentication or an electronic trust service in that transaction complies with the applicable legal requirements.
3. Notwithstanding paragraph 2, each Party may require that for a particular category of transactions, the method of electronic authentication or trust service is either certified by an authority accredited in accordance with its domestic laws and regulations or that the method meets certain performance standards which shall be objective, transparent and non-discriminatory and shall only relate to the specific characteristics of the category of transactions concerned.
4. Except to the extent provided under a Party's domestic laws and regulations in relation to certain types of contracts, a Party shall not deny that contracts may be concluded by electronic means.
5. Each Party shall ensure that its domestic laws and regulations do not deprive electronic contracts of legal effect and validity solely on the ground that the contracts have been made by electronic means.

2. Det presiseres at nr. 1 ikke er til hinder for at en part kan legge interne skatter, gebyrer eller andre avgifter på elektroniske overføringer, forutsatt at de ilegges på en måte som er forenlig med denne avtalen.

Artikkel 4.6

Elektronisk autentisering, elektroniske tillitstjenester og elektroniske kontrakter

1. En part skal ikke unnlate å gi et elektronisk dokument, en elektronisk signatur, et elektronisk segl, et elektronisk tidsstempel eller data som sendes og mottas ved hjelp av en elektronisk tjeneste for registrert sending, rettsvirkning og gyldighet som bevis ved rettergang ene og alene fordi de er i elektronisk form.
2. En part skal ikke vedta eller opprettholde tiltak som vil
 - a) hindre parter i en elektronisk transaksjon i å bestemme i fellesskap hvilke elektroniske autentiseringsmetoder som er hensiktsmessige for deres transaksjon, eller
 - b) hindre parter i en elektronisk transaksjon i å kunne dokumentere overfor retts- og forvaltningsmyndigheter at bruken av elektronisk autentisering eller en elektronisk tillitstjeneste i den aktuelle transaksjonen oppfyller gjeldende rettslige krav.
3. Uten hensyn til nr. 2 kan hver part, for en bestemt kategori transaksjoner, kreve at den elektroniske autentiseringsmetoden eller den elektroniske tillitstjenesten enten sertifiseres av en myndighet som er akkreditert i samsvar med partens nasjonale lover og forskrifter, eller oppfyller visse objektive, åpne og ikke-diskriminerende kvalitetsstandarder og bare skal gjelde for særtrekkene ved den aktuelle kategorien transaksjoner.
4. Med mindre annet er fastsatt i en parts nasjonale lover og forskrifter med hensyn til visse typer kontrakter, skal en part ikke nekte å godta at kontrakter kan inngås ved bruk av elektroniske midler.
5. Hver part skal sikre at dens nasjonale lover og forskrifter ikke nekter elektroniske kontrakter rettsvirkning og gyldighet ene og alene fordi kontraktene er inngått ved bruk av elektroniske midler.

*Article 4.7***Paperless Trade Administration**

1. Each Party shall make all trade administration documents publicly available in electronic form.
2. Each Party shall accept electronic versions of trade administration documents as legal equivalents of paper documents except if:
 - (a) there is a domestic or international legal requirement to the contrary; or
 - (b) doing so would reduce the effectiveness of the trade administration process.

*Article 4.8***Open Internet Access**

Subject to applicable domestic laws and regulations, each Party shall adopt or maintain appropriate measures to ensure that end-users in its territory are able to:

- (a) access, distribute and use services and applications of their choice available through the Internet, subject to reasonable and non-discriminatory network management;
- (b) connect devices of their choice to the Internet, provided that such devices comply with the requirements in the territory where they are used and do not harm the network; and
- (c) have access to information on the network management practices of their Internet access service supplier.

*Article 4.9***Online Consumer Trust**

1. Each Party shall adopt or maintain measures to ensure the effective protection of consumers engaging in electronic commerce transactions, including but not limited to measures that:
 - (a) proscribe fraudulent and deceptive commercial practices;
 - (b) require suppliers of goods and services to act in good faith and abide by fair commercial practices, including through the prohibition of charging consumers for unsolicited goods and services;
 - (c) require suppliers of goods and services to provide consumers with clear and thorough information regarding their identity and contact details⁵, as well as information regarding the goods and services, the transaction and the applicable consumer rights; and

*Artikkel 4.7***Papirløs handelsadministrasjon**

1. Hver part skal gjøre alle administrative handelsdokumenter offentlig tilgjengelige i elektronisk form.
2. Hver part skal godta elektroniske versjoner av administrative handelsdokumenter som rettslig likeverdige med papirdokumenter, med mindre
 - a) det foreligger nasjonale eller internasjonale rettslige krav om det motsatte, eller
 - b) dette vil gjøre handelsadministrasjonsprosessen mindre effektiv.

*Artikkel 4.8***Åpen tilgang til internett**

Med forbehold for gjeldende nasjonale lover og forskrifter skal hver part treffe eller opprettholde egnede tiltak for å sikre at sluttbrukerne på dens territorium kan

- a) få tilgang til, distribuere og bruke tjenester og programmer etter eget valg, som er tilgjengelige på internett, med forbehold om en rimelig og ikke-diskriminerende nettforvaltning,
- b) kople utstyr etter eget valg til internett, forutsatt at dette utstyret er i samsvar med kravene på territoriet hvor det er i bruk, og at det ikke skader nettet, og
- c) få tilgang til informasjon om praksis for nettforvaltning hos sin yter av internettilgangstjenester.

*Artikkel 4.9***Forbrukertillit på internett**

1. Hver part skal treffe eller opprettholde tiltak for å sikre effektivt vern av forbrukere som deltar i e-handelstransaksjoner, inkludert, men ikke begrenset til, tiltak som
 - a) forbyr bedragersk og villedende handelspraksis,
 - b) krever at leverandører av varer og tjenester opptrer i god tro og følger rettferdig handelspraksis, herunder gjennom et forbud mot å kreve betaling fra forbrukere for uønskede varer og tjenester,
 - c) krever at leverandører av varer og tjenester gir forbrukere klar og fullstendig informasjon om sin identitet og sine kontaktopplysninger⁵, samt informasjon om varene og tjenestene, transaksjonen og de gjeldende forbrukerrettighetene, og

- (d) grant consumers access to redress to claim their rights, including a right to remedies in cases where goods or services are paid and not delivered or provided as agreed.
- 2. The Parties recognise the importance of entrusting their consumer protection agencies or other relevant bodies with adequate enforcement powers and the importance of cooperation between their agencies in the enforcement of their respective domestic laws and regulations related to consumer protection and online consumer trust.
- 3. The Parties recognise the importance of promoting effective policy frameworks relating to consumer product safety.

Article 4.10

Unsolicited Commercial Electronic Messages

- 1. In order to protect users effectively against unsolicited commercial electronic messages, each Party shall adopt or maintain measures that:
 - (a) require suppliers of unsolicited commercial electronic messages to facilitate the ability of recipients to prevent ongoing reception of such messages; and
 - (b) require the consent, as specified according to its domestic laws and regulations, of recipients to receive commercial electronic messages.
- 2. Each Party shall provide access to recourse against suppliers of unsolicited commercial electronic messages who do not comply with its measures implemented pursuant to paragraph 1.

Article 4.11

Cross-border Data Flows

- 1. The Parties commit to ensuring cross-border data flows to facilitate digital trade. To that end, cross-border data flows shall not be restricted between the Parties by:⁶
 - (a) requiring the use of computing facilities or network elements in the Party's territory for processing, including by imposing the use of computing facilities or network ele-

⁵ In the case of intermediary service suppliers, this also includes the identity and contact details of the actual supplier of the goods and services.

⁶ With respect to financial services, this provision applies as long as the financial supervisory authorities have access to the necessary data for fulfilling their supervisory tasks.

- d) gir forbrukere adgang til avhjelp slik at de kan påberope seg sine rettigheter, herunder en rett til kompensasjon i tilfeller der varer eller tjenester er betalt for, men ikke levert etter avtalen.
- 2. Partene anerkjenner at det er viktig å gi sine forbrukervernmyndigheter eller andre relevante myndigheter tilstrekkelig håndhevingsmyndighet, og at det er viktig med samarbeid mellom myndighetene om håndhevingen av deres respektive nasjonale lover og forskrifter knyttet til forbrukervern og forbrukertillit på internett.
- 3. Partene anerkjenner at det er viktig å fremme effektive politiske rammer knyttet til forbrukerproduksikkerhet.

Artikkel 4.10

Uønskede kommersielle elektroniske meldinger

- 1. For å effektivt beskytte brukere mot uønskede kommersielle elektroniske meldinger skal hver part treffe eller opprettholde tiltak som
 - a) krever at leverandører av uønskede kommersielle elektroniske meldinger gjør det mulig for mottakere å hindre det løpende mottaket av slike meldinger, og
 - b) krever samtykke, som fastsatt i dens nasjonale lover og forskrifter, fra mottakere om å motta kommersielle elektroniske meldinger.
- 2. Hver part skal gi adgang til å ta rettslige skritt mot leverandører av uønskede kommersielle elektroniske meldinger som ikke overholder tiltak iverksatt i henhold til nr. 1.

Artikkel 4.11

Dataflyt over landegrensene

- 1. Partene forplikter seg til å sikre dataflyt over landegrensene for å lette digital handel. For dette formålet skal dataflyt over landegrensene ikke begrenses mellom partene ved å⁶
 - a) kreve at databehandlingsanlegg eller nett-komponenter på partens territorium skal brukes til behandlingen, herunder ved å

⁵ For formidlingstjenesteytere inkluderer dette også identiteten og kontaktopplysningene til den faktiske leverandøren av varene og tjenestene.

⁶ Med hensyn til finansielle tjenester får denne bestemmelsen anvendelse forutsatt at finanstilsynsmyndighetene har tilgang til de dataene de trenger for å utføre sine tilsynsoppgaver.

ments that are certified or approved in the Party's territory;

- (b) requiring the localisation of data in the Party's territory for storage or processing;
 - (c) prohibiting storage or processing in the territory of the other Party; or
 - (d) making the cross-border transfer of data contingent upon use of computing facilities or network elements in the Party's territory or upon localisation requirements in the Party's territory.
2. Nothing in this Article shall prevent a Party from adopting or maintaining measures inconsistent with paragraph 1 to achieve a legitimate public policy objective,⁷ provided that the measure:
- (a) is not applied in a manner which would constitute a means of arbitrary or unjustifiable discrimination between countries where like conditions prevail, or a disguised restriction on trade; and
 - (b) does not impose restrictions on transfers of information that are greater than necessary to achieve the objective.⁸
3. The Parties shall review the implementation of this Article and assess its functioning in the Joint Committee. The first such review shall take place no later than three years from the entry into force of this Agreement.

Article 4.12

Electronic Payments and Invoicing

1. The Parties recognise the pivotal role of electronic payments in enabling electronic commerce and the rapid growth of electronic payments. The Parties agree to support the development of efficient, safe and secure cross-border electronic payments by fostering the adoption and use of internationally accepted standards, promoting interoperability and the interlinking of payment infrastructures, and encouraging useful innovation and competition in the payment's ecosystem.

⁷ For the purposes of this Article, «legitimate public policy objective» shall be interpreted in an objective manner and shall enable the pursuit of objectives such as the protection of public security, public morals, human, animal or plant life or health, the maintenance of public order or other similar objectives of public interest, taking into account the evolving nature of digital technologies.

⁸ For greater certainty, paragraph 2 does neither affect the interpretation of other exceptions in this Agreement and their application to this Article, nor diminish the right of a Party to invoke any of them.

pålegge bruk av databehandlingsanlegg eller nettkomponenter som er sertifisert eller godkjent på partens territorium,

- b) kreve at data skal lokaliseres på partens territorium for lagring eller behandling,
 - c) forby lagring eller behandling på territoriet til en annen part, eller
 - d) gjøre overføring av data over landegrensene betinget av bruk av databehandlingsanlegg eller nettkomponenter på partens territorium eller av krav om lokalisering på partens territorium.
2. Ingen bestemmelse i denne artikkelen skal være til hinder for at en part kan vedta eller opprettholde tiltak som er uforenlige med nr. 1 for å nå berettigede mål for den offentlige politikken⁷, forutsatt at tiltaket
- a) ikke anvendes på en måte som ville utgjøre et middel til vilkårlig eller uberettiget forskjellsbehandling mellom land der like forhold råder, eller en skjult begrensning av handelen, og
 - b) ikke ilegger restriksjoner på overføring av informasjon som er større enn det som er nødvendig for å oppnå målet.⁸
3. Partene skal i Den blandede komité gjennomgå gjennomføringen av denne artikkelen og vurdere hvordan den virker. Den første gjennomgangen skal finne sted senest tre år etter at denne avtalen er trådt i kraft.

Artikkel 4.12

Elektroniske betalinger og fakturaer

1. Partene anerkjenner den sentrale rollen til elektroniske betalinger i å muliggjøre e-handel og den raske veksten til elektroniske betalinger. Partene er enige om å støtte utviklingen av effektive, trygge og sikre elektroniske betalinger over landegrensene ved å drive fram innføring og bruk av internasjonalt aksepterte standarder, fremme samvirkningsevne og sammenkjedning av betalingsinfrastrukturer og oppmuntre til nyttig innovasjon og konkurranse i betalingens økosystem.

⁷ I denne artikkelen skal «berettiget mål for den offentlige politikken» tolkes på en objektiv måte og skal gjøre det mulig å tilstrebe mål som beskyttelse av offentlig sikkerhet, offentlig moral, menneskers, dyrs eller planters liv eller helse, opprettholdelse av offentlig orden eller andre lignende mål av allmenn interesse, idet det tas hensyn til at digital teknologi er i stadig utvikling.

⁸ Det presiseres at nr. 2 verken påvirker fortolkningen av andre unntak i denne avtalen og deres anvendelse på denne artikkelen eller innskrenker en parts rett til å påberope seg noen av dem.

2. The Parties recognise the importance of e-invoicing, which increases the efficiency, accuracy and reliability of commercial transactions and agree to promote the adoption of interoperable systems for e-invoicing.
3. The Parties shall support and facilitate the adoption of e-invoicing by undertakings. To this end, the Parties shall endeavour to:
 - (a) promote the existence of underlying infrastructure to support e-invoicing; and
 - (b) generate awareness of and build capacity for e-invoicing.

Article 4.13

Protection of Personal Data and Privacy

1. The Parties recognise that the protection of personal data and privacy is a fundamental right and that high standards in this regard contribute to the development of digital trade and trust therein.
2. Each Party shall adopt or maintain safeguards it deems appropriate to ensure a high level of protection of personal data and privacy, including through the adoption and application of rules for the cross-border transfer of personal data. Nothing in this Agreement shall affect the protection of personal data and privacy afforded by the Parties' respective safeguards.
3. The Parties shall inform each other about any safeguards they adopt or maintain according to paragraph 2.

Article 4.14

Transfer of or Access to Source Code

1. No Party shall require the transfer of, or access to, the source code of software or parts thereof owned by a natural or juridical person of another Party.
2. The provisions of paragraph 1 shall not apply to:
 - (a) requirements by a court or administrative tribunal;
 - (b) intellectual property rights and their protection and enforcement;
 - (c) competition law and its enforcement;
 - (d) the right of a Party to take measures in accordance with Chapter 7 (Government Procurement);

2. Partene anerkjenner betydningen av elektronisk fakturering som øker effektiviteten, nøyaktigheten og påliteligheten til kommersielle transaksjoner, og er enige om å fremme innføring av samvirkende systemer for elektronisk fakturering.
3. Partene skal støtte og legge til rette for at foretak innfører elektronisk fakturering. For dette formålet skal partene bestrebe seg på å
 - a) fremme eksisterende underliggende infrastruktur for å støtte elektronisk fakturering og
 - b) skape bevissthet rundt og bygge kapasitet for elektronisk fakturering.

Artikkel 4.13

Vern av personopplysninger og personvern

1. Partene anerkjenner at vern av personopplysninger og personvern er en grunnleggende rettighet, og at høye standarder på dette området bidrar til utvikling av digital handel og tillit til denne.
2. Hver part skal treffe eller opprettholde beskyttelsestiltak som den anser som hensiktsmessige for å sikre et høyt nivå av vern av personopplysninger og personvern, herunder vedtak og anvendelse av regler for overføring av personopplysninger over landegrensene. Ingen bestemmelse i denne avtalen skal berøre vernet av personopplysninger og personvern som gis av partenes respektive beskyttelsestiltak.
3. Partene skal underrette hverandre om ethvert beskyttelsestiltak som de treffer eller opprettholder i henhold til nr. 2.

Artikkel 4.14

Overføring av eller tilgang til kildekode

1. Ingen part skal kreve overføring av, eller tilgang til, kildekoden til programvare eller deler derav som eies av en fysisk eller juridisk person fra en annen part.
2. Bestemmelsene i nr. 1 får ikke anvendelse på
 - a) krav fra en domstol eller forvaltningsdomstol,
 - b) immaterialrettigheter og beskyttelse og håndheving av disse,
 - c) konkurranserett og håndheving av denne,
 - d) retten til en part til å treffe tiltak i samsvar med kapittel 7 (Offentlige anskaffelser),

- (e) requirements by surveillance (control) authorities in order to verify the conformity of goods and services with legal requirements; or
- (f) the voluntary transfer or granting of access to source code on a commercial basis by a natural or juridical person of a Party.

- e) krav fra tilsynsmyndigheter (kontrollmyndigheter) for å verifisere at varer og tjenester er i samsvar med rettslige krav, eller
- f) frivillig overføring av eller innvilgning av tilgang til kildekode på kommersielt grunnlag av en fysisk eller juridisk person fra en part.

Article 4.15

Cooperation on Electronic Commerce

1. The Parties may engage in a dialogue on regulatory issues raised in relation to electronic commerce, which could, *inter alia*, address the following issues:
 - (a) the liability of intermediary service providers with respect to the transmission and storage of information;
 - (b) the treatment of unsolicited commercial electronic messages;
 - (c) the interoperability of infrastructures, such as secure electronic authentication and payments;
 - (d) consumer protection; and
 - (e) other issues relevant for the development of electronic commerce.
2. Such a dialogue may include exchange of information on the Parties' respective domestic laws and regulations on these issues as well as on the implementation of such domestic laws and regulations.

Article 4.16

General Exceptions

For the purposes of this Chapter, Article XX of the GATT 1994 and Article XIV of the GATS apply, and are hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Article 4.17

Security Exceptions

For the purposes of this Chapter, Article XXI of the GATT 1994 and Article XIV *bis* of the GATS apply, and are hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

Artikkel 4.15

Samarbeid om e-handel

1. Partene kan gå i dialog om reguleringsspørsmål knyttet til e-handel, som blant annet kan handle om
 - a) ansvaret til formidlingstjenesteytere med hensyn til overføring og lagring av informasjon,
 - b) behandlingen av uønskede kommersielle elektroniske meldinger,
 - c) samvirkingsevnen til infrastrukturer, slik som sikker elektronisk autentisering og sikre elektroniske betalinger,
 - d) forbrukervern og
 - e) andre spørsmål som er relevante for utviklingen av e-handelen.
2. En slik dialog kan omfatte utveksling av informasjon om partenes respektive nasjonale lover og forskrifter om disse spørsmålene samt om gjennomføringen av slike nasjonale lover og forskrifter.

Artikkel 4.16

Generelle unntak

For dette kapittelets formål får artikkel XX i GATT 1994 og artikkel XIV i GATS anvendelse og blir herved innlemmet i og gjort til en del av denne avtalen, med de nødvendige tilpasninger.

Artikkel 4.17

Sikkerhetsunntak

For dette kapittelets formål får artikkel XXI i GATT 1994 og artikkel XIVa i GATS anvendelse og blir herved innlemmet i og gjort til en del av denne avtalen, med de nødvendige tilpasninger.

*Chapter 5***Investment***Article 5.1***Scope and Coverage**

1. This Chapter shall apply to investments in the territory of one Party by an investor of another Party, which constitute, or are related to, a direct investment. It shall not apply to investments in the services sectors covered by Chapter 3 (Trade in Services),⁹
2. This Chapter shall apply to investments irrespective of whether they have been made prior to or after the entry into force of this Agreement. It shall however not apply to disputes arising out of events which occurred prior to the entry into force of this Agreement.
3. The provisions of this Chapter shall be without prejudice to the interpretation or application of the rights and obligations under any other international agreement relating to investment or taxation to which Ukraine and one or several EFTA States are parties.

*Article 5.2***Definitions**

For the purposes of this Chapter,

- (a) «direct investment» means participation of an investor in an enterprise, consisting of at least 10 per cent ownership, whether direct or indirect, of the total vote-entitled shares in that enterprise. «Indirect ownership» refers to the total of vote-entitled shares that is attributable to an investor in accordance with the relevant provisions to the definition of «direct investment» by the IMF;
- (b) «enterprise of a Party» means any legal person or any other entity, constituted or otherwise organised under the law of a Party, that is engaged in business operations in the territory of the same or any other Party;
- (c) «investment» means every kind of asset, including but not limited to: any form of equity or other participation in an enterprise; claims to money and claims to performance; intellectual property rights; rights conferred pursuant to law or under contract, such as concessions,

⁹ For the avoidance of doubt, it is confirmed that services specifically exempted from the scope of Chapter 3 (Trade in Services), «air traffic rights» are considered to be covered services sectors, and therefore do not fall under the scope of this Chapter.

*Kapittel 5***Investeringer***Artikkel 5.1***Virkeområde og dekning**

1. Dette kapittelet får anvendelse på investeringer som foretas på en parts territorium av en investor fra en annen part, og som utgjør eller er forbundet med en direkte investering. Det får ikke anvendelse på investeringer i tjenestesektorene som omfattes av kapittel 3 (Handel med tjenester).⁹
2. Dette kapittelet får anvendelse på investeringer uavhengig av om de er foretatt før eller etter at denne avtalen trer i kraft. Det får likevel ikke anvendelse på tvister som oppstår innenfor rammen av hendelser som fant sted før denne avtalen trådte i kraft.
3. Bestemmelsene i dette kapittelet skal ikke berøre fortolkningen eller anvendelsen av rettigheter og forpliktelser etter andre internasjonale avtaler om investeringer eller beskatning som Ukraina og en eller flere EFTA-stater er part i.

*Artikkel 5.2***Definisjoner**

I dette kapittelet menes med

- a) «direkte investering» en investors deltakelse i et foretak, som består av minst 10 prosent eierskap, enten direkte eller indirekte, av det samlede antall stemmeberettigede andeler i foretaket. Med «indirekte eierskap» menes det samlede antall stemmeberettigede andeler som kan tilskrives en investor i samsvar med de relevante presiseringene av IMF's definisjon av «direkte investering»;
- b) «foretak hos en part» enhver juridisk person eller annen enhet som er stiftet eller på annen måte organisert i henhold til en parts lovgivning, og som driver forretningsvirksomhet på denne eller en annen parts territorium,
- c) «investering» enhver form for aktiva, herunder, men ikke begrenset til: enhver form for egenkapital eller annen deltakelse i et foretak, pengekrav eller krav på ytelse, immaterialrettigheter, rettigheter som er gitt i henhold til lov eller kontrakt, som konsesjoner, lisenser

⁹ For å unngå tvil bekreftes det at tjenester som er spesifikt unntatt fra virkeområdet til kapittel 3 (Handel med tjenester), «luftfartsrettigheter» anses som dekkede tjenestesektorer og derfor ikke kommer inn under virkeområdet til kapittelet om investeringer.

licenses and permits; and any rights on movable and immovable property;

- (d) «investment activities» means the establishment, acquisition, expansion, management, conduct, operation, maintenance, use, enjoyment and sale or other disposition of an investment;
- (e) «investment of an investor of a Party» means an investment that is owned or controlled, either directly or indirectly, by an investor of that Party;
- (f) «investor of a Party» means:
 - (i) a natural person having the nationality of, or permanent residence in, a Party in accordance with its applicable law; or
 - (ii) a legal person or any other entity constituted or organised under the applicable law of a Party, and engaged in substantive business operations in any Party, whether or not for profit, and whether private or government-owned or controlled;

that is making or has made an investment in the territory of another Party.

- (g) «measure» means any measure by a Party, whether in the form of a law, regulation, rule, procedure, decision, administrative action, or any other form.

Article 5.3

General Treatment

Each Party shall accord to investors of another Party, and their investments, treatment in accordance with international law, including fair and equitable treatment and full protection and security.

Article 5.4

National Treatment

Each Party shall, subject to Article 5.11 (Reservations) and the reservations set out in Annex XI (Reservations), accord to investors of another Party and their investments treatment no less favourable than it accords, in like situations, to its own investors and their investments with respect to investment activities in its territory.

og tillatelser, og enhver rett til løsøre og fast eiendom,

- d) «investeringsvirksomhet» oppstart, erverv, utvidelse, forvaltning, gjennomføring, drift, opprettholdelse, utnyttelse, besittelse og salg eller annen overdragelse av en investering,
- e) «investering tilhørende en investor fra en part» en investering som direkte eller indirekte eies eller kontrolleres av en investor fra den parten,
- f) «investor fra en part»
 - i) en fysisk person som er statsborger i, eller har fast opphold i, en part i samsvar med gjeldende lovgivning i parten, eller
 - ii) en juridisk person eller annen enhet som er stiftet eller organisert i henhold til en parts gjeldende lovgivning, og som driver en vesentlig forretningsvirksomhet i en part, uansett om den har et økonomisk formål eller ikke, og uansett om den eies eller kontrolleres av en privatperson eller av en offentlig myndighet, som foretar eller har foretatt en investering på territoriet til en annen part.
- g) «tiltak» ethvert tiltak en part treffer, i form av lov, forskrift, regel, prosedyre, beslutning, forvaltningsavgjørelse eller på annen måte.

Artikkel 5.3

Generell behandling

Hver part skal behandle investorer fra en annen part og deres investeringer i samsvar med folkeretten, herunder gi dem rimelig og rettfærdig behandling samt full beskyttelse og sikkerhet.

Artikkel 5.4

Nasjonal behandling

Hver part skal, med forbehold for artikkel 5.11 (Forbehold) og forbeholdene oppført i vedlegg XI (Forbehold), gi investorer fra en annen part og deres investeringer en behandling som ikke er mindre gunstig enn behandlingen som den i tilsvarende situasjoner gir sine egne investorer og deres investeringer ved investeringsvirksomhet på sitt territorium.

*Article 5.5***Most Favoured Nation Treatment**

1. Except as provided for in Annex XII (Reservations by the Kingdom of Norway), each Party shall accord to investors of another Party and their investments treatment no less favourable than that it accords, in like situations, to investors of any non-Party and to their investments with respect to investment activities in its territory.
2. If a Party accords preferential treatment to investments of investors of any third State by virtue of a free trade agreement, customs union, common market or any other economic integration agreement, it shall not be obliged to accord such treatment to investments of investors of another Party. The same applies with respect to treatment accorded by a Party by virtue of any investment protection agreement or agreement on avoidance of double taxation.
3. If a Party, after entry into force of this Agreement, has granted to a non-Party by virtue of an agreement as referred to in paragraph 2, treatment more favourable than that provided for by this Agreement, it shall consider a request by another Party to incorporate into this Agreement the more beneficial treatment granted to the non-Party.

*Article 5.6***Access to Courts**

Each Party shall in its territory accord to investors of another Party treatment no less favourable than the treatment which it accords to its own investors or investors of a non-Party with respect to the jurisdiction of its courts as well as its administrative tribunals and agencies, both in pursuit and in defence of investors' rights.

*Article 5.7***Key Personnel**

1. The Parties shall, subject to their domestic laws and regulations relating to the entry, stay and work of natural persons, examine in good faith requests by investors of another Party, and key personnel who are employed by such investors or by investments, to enter and remain temporarily in their territories in order to engage in activities connected with the management, maintenance, use, enjoyment, expansion or disposal of relevant investments,

*Artikkel 5.5***Bestevilkårsbehandling**

1. Unntatt som fastsatt i vedlegg XII (Kongeriket Norges forbehold) skal hver part gi investorer fra en annen part og deres investeringer en behandling som ikke er mindre gunstig enn behandlingen som den i tilsvarende situasjoner gir investorer fra en ikke-part og deres investeringer ved investeringsvirksomhet på sin territorium.
2. Dersom en part gir preferansebehandling til investeringer tilhørende investorer fra en tredjestat i henhold til en frihandelsavtale, en tollunion, et felles marked eller en avtale om økonomisk integrasjon, skal den ikke være forpliktet til å gi investeringer tilhørende investorer fra en annen part slik behandling. Det samme gjelder behandling som en part gir i henhold til avtaler om investeringsbeskyttelse eller avtaler om å unngå dobbeltbeskatning.
3. Dersom en part, etter ikrafttreddelsen av denne avtalen, i henhold til en avtale som nevnt i nr. 2 har gitt en ikke-part en behandling som er gunstigere enn den som er fastsatt i denne avtalen, skal den vurdere en anmodning fra en annen part om å innarbeide den gunstigere behandlingen som er gitt ikke-part, i denne avtalen.

*Artikkel 5.6***Tilgang til domstolene**

Hver part skal på sitt territorium gi investorer fra en annen part en behandling som ikke er mindre gunstig enn den behandlingen den gir sine egne investorer eller investorer fra en ikke-part med hensyn til domstolenes samt forvaltningsdomstolenes og forvaltningsorganers jurisdiksjon, både i forfølgelse og forsvar av investorrettigheter.

*Artikkel 5.7***Nøkkelpersonell**

1. Partene skal, med forbehold for sine nasjonale lover og forskrifter om innreise, opphold og arbeid for fysiske personer, i god tro vurdere søknader fra en annen parts investorer samt nøkkelpersoner som er ansatt av slike investorer eller av investeringer, om innreise og midlertidig opphold på deres territorium med sikte på å delta i virksomhet forbundet med forvaltning, opprettholdelse, utnyttelse, besittelse, utvidelse eller salg av relevante investe-

including the provision of advice or key technical services.

2. The Parties shall, subject to their domestic laws and regulations, permit investors of another Party and their investments, to employ any key person of the investor's or the investment's choice regardless of nationality and citizenship provided that such key person has been permitted to enter, stay and work in their territory and that the employment concerned conforms to the terms, conditions and time limits of the permission granted to such key person.
3. The Parties shall, subject to their domestic laws and regulations, grant temporary entry and stay and provide any necessary confirming documentation to the spouse and minor children of a natural person who has been granted temporary entry, stay and authorisation to work in accordance with paragraphs 1 and 2. The spouse and minor children shall be admitted for the period of the stay of that person.

Article 5.8

Right to Regulate

1. Nothing in this Chapter shall be construed to prevent a Party from adopting, maintaining or enforcing any measure consistent with this Chapter that is in the public interest, such as measures to meet health, safety or environmental concerns or reasonable measures for prudential purposes.
2. A Party shall not waive or otherwise derogate from, or offer to waive or otherwise derogate from, such measures as an encouragement for the establishment, acquisition, expansion or retention in its territory of an investment of an investor of a Party or a non-Party.

Article 5.9

Transparency

Domestic laws, regulations, judicial decisions and administrative rulings of general application made effective by a Party, and agreements in force between Parties, which affect matters covered by this Chapter shall be published promptly, or otherwise made publicly available, in such a manner as to enable Parties and investors to become acquainted with them. The provisions of this Article shall not require a Party to disclose information which would impede law enforcement or oth-

ringer, herunder rådgivning og yting av viktige tekniske tjenester.

2. Partene skal, med forbehold for sine nasjonale lover og forskrifter, gi en annen parts investorer og deres investeringer adgang til å ansette nøkkelpersoner etter investorens eller investeringens eget valg uavhengig av nasjonalitet og statsborgerskap, forutsatt at slike nøkkelpersoner har fått tillatelse til å reise inn, oppholde seg og arbeide på deres territorium, og at den aktuelle ansettelsen er i samsvar med de vilkårene og tidsbegrensningene som gjelder for tillatelsen som er gitt slike nøkkelpersoner.
3. Partene skal, med forbehold for sine nasjonale lover og forskrifter, tillate midlertidig innreise og opphold og sørge for all nødvendig bekrefte dokumentasjon for ektefelle og mindreårige barn til en fysisk person som er innvilget midlertidig innreise, opphold og arbeidstillatelse i samsvar med nr. 1 og 2. Ektefellens og de mindreårige barnas tillatelse skal gis for samme oppholdsperiode som for vedkommende person.

Artikkel 5.8

Rett til regulering

1. Ingen bestemmelse i dette kapitlet skal fortolkes slik at det hindrer en part i å vedta, opprettholde eller håndheve tiltak som er forenlige med dette kapitlet og i allmennhetens interesse, som tiltak av betydning for helse, miljø eller sikkerhet eller rimelige tiltak av forsiktighetshensyn.
2. En part skal ikke gi avkall på eller på annen måte avvike fra, eller tilby å gi avkall på eller på annen måte avvike fra, slike tiltak for å stimulere til oppstart, erverv, utvidelse eller opprettholdelse på sitt territorium av en investering tilhørende en investor fra en part eller en ikke-part.

Artikkel 5.9

Åpenhet

Nasjonale lover, forskrifter, rettsavgjørelser og forvaltningsvedtak som er gitt generell anvendelse, og som er i kraft hos en part, samt gjeldende avtaler mellom partene som berører saker som hører under dette kapitlet, skal omgående kunngjøres eller på annen måte gjøres offentlig tilgjengelige slik at parter og investorer kan gjøre seg kjent med dem. Bestemmelsene i denne artikkelen skal ikke tolkes slik at en part kan pålegges å gi videre opplysninger som vil hindre rettshånd-

erwise be contrary to the public interest or would prejudice the legitimate commercial interests of any investor.

Article 5.10

Trade Related Investment Measures

The Parties reaffirm their commitments to the WTO Agreement on Trade-Related Investment Measures (TRIMs) and hereby incorporate the provisions of TRIMs, as part of this Agreement.

Article 5.11

Reservations

1. National treatment as provided for under Article 5.4 (National Treatment) shall not apply to:
 - (a) any reservation that is listed by a Party in Annex XI (Reservations);
 - (b) an amendment to a reservation covered by subparagraph 1 (a) to the extent that the amendment does not decrease the conformity of the reservation with Article 5.4 (National Treatment);
 - (c) any new reservation adopted by a Party, and incorporated into Annex XI (Reservations) which does not affect the overall level of commitments of that Party under this Agreement; to the extent that such reservations are inconsistent with Article 5.4 (National Treatment).
2. As part of the reviews provided for in Article 5.15 (Review Clause), the Parties undertake to review the status of the reservations set out in Annex XI (Reservations) with a view to reducing the reservations or removing them.
3. A Party may, at any time, either upon the request of another Party or unilaterally, remove, in whole or in part, its reservations set out in Annex XI (Reservations) by written notification to the other Parties.
4. A Party may, at any time, incorporate a new reservation into Annex XI (Reservations) in accordance with subparagraph 1 (c) by written notification to the other Parties. On receiving such written notification, the other Parties may request consultations regarding the reservation. On receiving the request for consultations, the Party incorporating the new reservation shall enter into consultations with the other Parties.

hevelsen eller på annen måte stride mot offentlige interesser eller skade en investors legitime forretningsmessige interesser.

Artikkel 5.10

Handelsrelaterte investeringstiltak

Partene bekrefter på nytt sin oppslutning om WTO-avtalen om handelsrelaterte investeringstiltak (TRIM) og innlemmer herved bestemmelsene i TRIM i denne avtalen.

Artikkel 5.11

Forbehold

1. Nasjonal behandling som fastsatt i artikkel 5.4 (Nasjonal behandling) får ikke anvendelse på
 - a) forbehold som en part har oppført i vedlegg XI (Forbehold),
 - b) en endring av et forbehold omfattet av nr. 1 bokstav a, i den grad endringen ikke svekker forbeholdets samsvar med artikkel 5.4 (Nasjonal behandling),
 - c) nye forbehold vedtatt av en part og innarbeidet i vedlegg XI (Forbehold) som ikke berører det samlede nivået for partens forpliktelser etter denne avtalen, i den grad slike forbehold er uforenlige med artikkel 5.4 (Nasjonal behandling).
2. Som ledd i gjennomgangen fastsatt i artikkel 5.15 (Gjennomgangsklausul) forplikter partene seg til å gjennomgå status for forbeholdene oppført i vedlegg XI (Forbehold) med sikte på å redusere antall forbehold eller fjerne dem.
3. En part kan når som helst, på anmodning fra en annen part eller ensidig, helt eller delvis fjerne forbehold den har oppført i vedlegg XI (Forbehold) ved å gi skriftlig underretning til de øvrige partene.
4. En part kan når som helst innarbeide et nytt forbehold i vedlegg XI (Forbehold) i samsvar med nr. 1 bokstav c ved å gi skriftlig underretning til de øvrige partene. Når slik underretning mottas, kan de øvrige partene anmode om konsultasjoner om forbeholdet. Når parten som har innarbeidet det nye forbeholdet, mottar en anmodning om konsultasjoner, skal den innlede konsultasjoner med de øvrige partene.

*Article 5.12***Payments and Transfers**

1. Except under the circumstances envisaged in Article 5.13 (Restrictions to Safeguard the Balance-of-Payments), a Party shall not apply restrictions on current payments and capital movements relating to direct investments covered by this Chapter.
2. Nothing in this Chapter shall affect the rights and obligations of the Parties under the Articles of the Agreement of the IMF, including the use of exchange actions which are in conformity with the said Articles, provided that a Party does not impose restrictions on capital transactions inconsistent with its obligations under this Chapter.

*Article 5.13***Restrictions to Safeguard the Balance-of-Payments**

1. The Parties shall endeavour to avoid the imposition of restrictions to safeguard the balance of payments.
2. The rights and obligations of the Parties in respect of such restrictions shall be governed by paragraphs 1 to 3 of Article XII of the GATS, which are hereby incorporated into and made part of this Chapter, *mutatis mutandis*.
3. A Party adopting or maintaining such restrictions shall promptly notify the other Parties.

*Article 5.14***Exceptions**

The rights and obligations of the Parties in respect of general exceptions shall be governed by Article XIV of the GATS, which is hereby incorporated into and made part of this Chapter, *mutatis mutandis*.

*Article 5.15***Review Clause**

The EFTA States and Ukraine affirm their commitment to review the investment framework and the flow of investment between their territories consistent with their commitments in international investment agreements not later than three years after entry into force of this Agreement and in regular intervals thereafter.

*Artikkel 5.12***Betalinger og overføringer**

1. Med unntak for de omstendighetene som er nevnt i artikkel 5.13 (Restriksjoner for å beskytte handelsbalansen), skal en part ikke legge restriksjoner på løpende betalinger og kapitalbevegelser i forbindelse med direkte investeringer dekket av dette kapitlet.
2. Ingen bestemmelse i dette kapitlet skal berøre partenes rettigheter og forpliktelser i henhold til avtalen om IMF, herunder bruk av valutamessige tiltak som er i samsvar med nevnte avtale, forutsatt at en part ikke innfører restriksjoner på kapitaltransaksjoner som er uforenlige med dens forpliktelser etter dette kapitlet.

*Artikkel 5.13***Restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen**

1. Partene skal bestrebe seg på å unngå å iverksette restriksjoner for å beskytte betalingsbalansen.
2. Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til slike restriksjoner skal reguleres av artikkel XII nr. 1 til 3 i GATS, som herved blir innlemmet i og gjort til en del av dette kapitlet, med de nødvendige endringer.
3. En part som innfører eller opprettholder slike restriksjoner, skal omgående underrette de øvrige partene.

*Artikkel 5.14***Unntak**

Partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til generelle unntak skal reguleres av artikkel XIV i GATS, som herved blir innlemmet i og gjort til en del av dette kapitlet, med de nødvendige endringer.

*Artikkel 5.15***Gjennomgangsklausul**

EFTA-statene og Ukraina bekrefter at de forplikter seg til å gjennomgå rammeverket for investeringer og strømmen av investeringer mellom sine territorier i samsvar med sine forpliktelser etter internasjonale investeringsavtaler senest tre år etter at denne avtalen er trådt i kraft, og deretter med jevne mellomrom.

*Chapter 6***Protection of Intellectual Property***Article 6.1***Protection of Intellectual Property**

1. The Parties shall grant and ensure adequate, effective and non-discriminatory protection of intellectual property rights, and provide for measures for the enforcement of such rights against infringement thereof, including counterfeiting and piracy, in accordance with this Chapter and Annex XIII (Protection of Intellectual Property Rights), and the international agreements referred to therein.
2. The Parties shall accord to each other's nationals' treatment no less favourable than that they accord to their own nationals in respect of rights provided under this Chapter, subject to the exceptions provided in the TRIPS Agreement and in the multilateral agreements administered by the World Intellectual Property Organization (WIPO) not referred to in the TRIPS Agreement.
3. The Parties shall grant to each other's nationals' treatment no less favourable than that accorded to nationals of a non-party. If a Party concludes a trade agreement containing provisions on the protection of intellectual property rights with a non-Party, notified under Article XXIV of the GATT 1994, it shall notify the other Parties without delay and accord to them treatment no less favourable than that provided under such agreement. The Party concluding such an agreement shall, on request by another Party, negotiate the incorporation of provisions of the agreement granting a treatment no less favourable than that provided under that agreement into this Agreement. Exemptions from this obligation must be in accordance with the substantive provisions of the TRIPS Agreement, in particular Articles 4 and 5.
4. On request of a Party, the Joint Committee shall review this Chapter and Annex XIII (Protection of Intellectual Property Rights), with a view to further improving the levels of protection and to avoiding or remedying trade distortions caused by actual levels of protection of intellectual property rights.

*Kapittel 6***Beskyttelse av immaterialrettigheter***Artikkel 6.1***Beskyttelse av immaterialrettigheter**

1. Partene skal gi og sikre en tilstrekkelig, effektiv og ikke-diskriminerende beskyttelse av immaterialrettigheter og fastsette tiltak for å sikre disse rettighetene mot inngrep, herunder etterligning og piratkopiering, i samsvar med dette kapitlet og vedlegg XIII (Beskyttelse av immaterialrettigheter), samt de internasjonale avtalene det vises til der.
2. Partene skal gi hverandres borgere en behandling som ikke er mindre gunstig enn den de gir sine egne borgere med hensyn til rettigheter som er fastsatt i dette kapitlet, med forbehold for de unntakene som er fastsatt i TRIPS-avtalen og i de multilaterale avtalene som administreres av Verdensorganisasjonen for immaterialrett (WIPO), og som ikke er nevnt i TRIPS-avtalen.
3. Partene skal gi hverandres borgere en behandling som ikke er mindre gunstig enn den de gir borgere fra en ikke-part. Dersom en part inngår en handelsavtale med en ikke-part, som inneholder bestemmelser om beskyttelse av immaterialrettigheter, og som det er gitt underretning om i henhold til artikkel XXIV i GATT 1994, skal vedkommende part omgående underrette de øvrige partene og gi dem en behandling som ikke er mindre gunstig enn den som følger av en slik avtale. Parten som inngår en slik avtale, skal på anmodning fra en annen part forhandle om å innlemme avtalebestemmelser som gir en behandling som ikke er mindre enn gunstig enn den som følger av den avtalen, inn i denne avtalen. Unntak fra denne forpliktelsen må være i samsvar med de materielle bestemmelsene i TRIPS-avtalen, særlig artikkel 4 og 5.
4. Dersom en part anmoder om det, skal Den blandede komité gjennomgå dette kapitlet og vedlegg XIII (Beskyttelse av immaterialrettigheter), med sikte på å bedre beskyttelsesnivået ytterligere og å unngå eller rette opp handelsvridninger som skyldes gjeldende beskyttelsesnivå for immaterialrettigheter.

Chapter 7

Government Procurement

Article 7.1

Scope and Coverage

1. The WTO Revised Agreement on Government Procurement 2012 (GPA 2012 or GPA) applies and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.
2. For the purposes of this Chapter, «covered procurement» means procurement in accordance with Article II of the GPA and, in addition, works concessions as defined in Annex XIV (Government Procurement).
3. The Parties shall co-operate in the Joint Committee with the aim of increasing the understanding of their respective public procurement systems and achieving further liberalisation and mutual opening up of public procurement markets.

Article 7.2

Exchange of Information

To facilitate communication between the Parties on government procurement, Annex XIV (Government Procurement) lists contact points which shall, upon request, provide information on the Parties' domestic laws, regulations and practices in the field of government procurement.

Article 7.3

Sustainable Public Procurement

1. The Parties recognise the importance of promoting sustainable public procurement in its economic, environmental, and social dimensions to contribute to the proper functioning of competition and sustainable economic growth.
2. Each Party shall allow procuring entities to take into account environmental, labour and social considerations throughout the procurement procedure, provided they are non-discriminatory and are not applied in a discriminatory manner.
3. Each Party shall take appropriate measures to ensure compliance with its obligations under environmental, social, and labour laws and regulations, including those established under Chapter 9 (Trade and Sustainable Development).

Kapittel 7

Offentlige anskaffelser

Artikkel 7.1

Virkeområde og dekning

1. Den reviderte WTO-avtalen om offentlige anskaffelser av 2012 (GPA 2012 eller GPA) får anvendelse og blir herved innlemmet i og gjort til en del av denne avtalen, med de nødvendige tilpasninger.
2. I dette kapitlet menes med «dekkede anskaffelser» anskaffelser i samsvar med artikkel II i GPA samt bygge- og anleggskonsesjoner som definert i vedlegg XIV (Offentlige anskaffelser).
3. Partene skal samarbeide i Den blandede komité med mål om å få bedre innsikt i hverandres ordninger for offentlige anskaffelser og å oppnå ytterligere liberalisering og bedre adgang til hverandres markeder for offentlige anskaffelser.

Artikkel 7.2

Utveksling av informasjon

For å legge til rette for kommunikasjon mellom partene om offentlige anskaffelser inneholder vedlegg XIV (Offentlige anskaffelser) kontaktpunkter som på anmodning skal gi informasjon om partenes nasjonale lover, forskrifter og framgangsmåter på området offentlige anskaffelser.

Artikkel 7.3

Bærekraftige offentlige anskaffelser

1. Partene anerkjenner at det er viktig å fremme bærekraftige offentlige anskaffelser i disses økonomiske, miljømessige og sosiale dimensjoner for å bidra til at konkurranse har den virkningen den skal ha, og til bærekraftig økonomisk vekst.
2. Hver part skal tillate oppdragsgivere å ta hensyn til miljømessige, arbeidsmessige og sosiale forhold gjennom hele anskaffelsesprosedyren, forutsatt at disse hensynene er ikke-diskriminerende og ikke anvendes på en diskriminerende måte.
3. Hver part skal treffe egnede tiltak for å sikre overholdelse av sine forpliktelser etter miljø-, sosial- og arbeidsrett, herunder forpliktelsene fastsatt i kapittel 9 (Handel og bærekraftig utvikling).

*Article 7.4***Facilitation of Participation of SMEs**

1. The Parties recognise the important contribution of SMEs to economic growth and employment, and the importance of facilitating their participation in government procurement.
2. If available, a Party shall, upon request of another Party, provide information regarding its measures aimed at promoting, encouraging, and facilitating the participation of SMEs in government procurement.
3. With a view to facilitating participation by SMEs in government procurement, each Party shall, to the extent possible, and if appropriate:
 - (a) share information and best practices related to the participation of SMEs in government procurement;
 - (b) make all tender documentation available free of charge; and
 - (c) undertake activities aimed at facilitating the participation of SMEs in government procurement.

*Article 7.5***Ensuring Integrity in Procurement Practices**

1. Each Party shall ensure that criminal or administrative measures exist to address corruption in its government procurement. These measures may include procedures to render ineligible for participation in the Party's procurements, either indefinitely or for a stated period, suppliers that the Party has determined to have engaged in fraudulent or other illegal actions.
2. Each Party shall also ensure that it has in place policies and procedures to eliminate to the extent possible or manage any potential conflict of interest on the part of those engaged in or having influence over a procurement.

*Article 7.6***Further Negotiations**

If a Party grants, after the entry into force of this Agreement, additional benefits with regard to access to its public procurement markets to a non-Party, it shall, upon request of another Party, enter into negotiations with a view to extending these benefits to that Party on a reciprocal basis.

*Artikkel 7.4***Tilretteleggelse av deltakelse fra små og mellomstore bedrifter (SMB-er)**

1. Partene anerkjenner det viktige bidraget fra små og mellomstore bedrifter (SMB-er) til økonomisk vekst og sysselsetting og betydningen av å legge til rette for deres deltakelse i offentlige anskaffelser.
2. En part skal på anmodning fra en annen part gi informasjon om eventuelle tiltak den har truffet for å fremme, oppmuntre og tilrettelegge for SMB-ers deltakelse i offentlige anskaffelser.
3. Med sikte på å tilrettelegge for SMB-ers deltakelse i offentlige anskaffelser skal hver part, i den grad det er mulig, og dersom det er relevant,
 - a) dele informasjon og beste praksis knyttet til SMB-ers deltakelse i offentlige anskaffelser,
 - b) gjøre all anbudsdokumentasjon gratis tilgjengelig og
 - c) utføre aktiviteter med mål om å tilrettelegge for SMB-ers deltakelse i offentlige anskaffelser.

*Artikkel 7.5***Sikring av integritet i anskaffelsespraksis**

1. Hver part skal sørge for at det fins strafferettslige eller administrative tiltak for å bekjempe korrupsjon i sine offentlige anskaffelser. Disse tiltakene kan omfatte prosedyrer for å utelukke fra deltakelse i partens anskaffelser, enten på ubestemt tid eller i en bestemt periode, leverandører som parten har fastslått at har deltatt i svindel eller andre ulovlige handlinger.
2. Hver part skal også sørge for at den har på plass retningslinjer og prosedyrer for å hindre, så langt det er mulig, eller håndtere mulige interessekonflikter hos de som er involvert i eller har innvirkning på en anskaffelse.

*Artikkel 7.6***Videre forhandlinger**

Dersom en part etter ikrafttreddelsen av denne avtalen gir en ikke-part ytterligere fordeler med hensyn til adgangen til sine respektive markeder for offentlige anskaffelser, skal den på anmodning fra en annen part innlede forhandlinger med sikte på å gi denne parten samme fordeler på gjensidig grunnlag.

*Chapter 8***Competition***Article 8.1***Rules of Competition Concerning Undertakings**

1. The following practices are incompatible with the proper functioning of this Agreement in so far as they may affect trade between an EFTA State and Ukraine:
 - (a) agreements between undertakings, decisions by associations of undertakings and concerted practices between undertakings which have as their object or effect the prevention, restriction or distortion of competition in the territory of each Party;
 - (b) abuse by one or more undertakings of a dominant position in the territory of each Party.
2. The provisions of paragraph 1 shall also apply to the activities of public undertakings, and undertakings to which the Parties grant special or exclusive rights, in so far as the application of these provisions does not obstruct the performance, in law or in fact, of the particular public tasks assigned to them.
3. Nothing in paragraph 2 shall be construed as preventing a Party from establishing or maintaining a public enterprise, entrusting enterprises with special or exclusive rights or maintaining such rights.
4. The provisions of paragraphs 1 and 2 shall not be construed so as to create any direct obligations for undertakings.
5. The Parties recognise the importance of cooperation and consultations with the aim of putting an end to anticompetitive practices as outlined in paragraphs 1 and 2 or their adverse effects on trade. The Parties may conduct such cooperation and consultations through their competent authorities. Cooperation shall include the exchange of pertinent information that is available to the Parties. No Party shall be required to disclose information that is confidential according to its law.
6. To foster understanding between the Parties, or to address any matter arising under this Chapter, and without prejudice to the autonomy of each Party to develop, maintain and enforce its competition policy and legislation, a Party may request consultations within the Joint Committee. This request shall indicate the reasons for the consultations. Consultations in accordance with Article 13.3 (Consultations) shall be held promptly with a view to

*Kapittel 8***Konkurranse***Artikkel 8.1***Konkurranseregler for foretak**

1. Følgende atferd er uforenlig med denne avtalens virkemåte i den grad den kan ha betydning for samhandelen mellom en EFTA-stat og Ukraina:
 - a) avtaler mellom foretak, beslutninger truffet av sammenslutninger av foretak og samordnet opptreden mellom foretak som har som formål eller virkning å hindre, innskrenke eller vri konkurransen på hver parts territorium,
 - b) ett eller flere foretaks utilbørlige utnyttelse av sin dominerende stilling på hver parts territorium.
2. Bestemmelsene i nr. 1 får også anvendelse på virksomheten til offentlige foretak og foretak som partene har gitt sær- eller eneretter, i den grad anvendelsen av disse bestemmelsene verken faktisk eller juridisk hindrer foretakene i å utføre de særlige offentlige oppgavene som er tillagt dem.
3. Bestemmelsene i nr. 2 skal ikke fortolkes slik at en part hindres i å etablere eller opprettholde et offentlig foretak, overlate sær- eller eneretter til foretak eller opprettholde slike rettigheter.
4. Bestemmelsene i nr. 1 og 2 skal ikke fortolkes slik at de skaper noen direkte forpliktelser for foretak.
5. Partene erkjenner betydningen av samarbeid og konsultasjoner med sikte på å bringe konkurransebegrensende atferd som angitt i nr. 1 og 2, eller den negative virkningen den har på handelen, til opphør. Partene kan gjennomføre slikt samarbeid og slike konsultasjoner gjennom vedkommende myndigheter. Samarbeidet skal omfatte utveksling av relevant informasjon som partene har tilgang til. Ingen part plikter å utlevere informasjon som etter partens lovgivning er fortrolig.
6. For å fremme forståelse mellom partene eller behandle en sak som oppstår innenfor rammen av dette kapittelet, og med forbehold for hver parts frie adgang til å utvikle, opprettholde og håndheve sin konkurransepolitikk og -lovgivning, kan en part anmode om konsultasjoner i Den blandede komité. Anmodningen skal angi grunnene for konsultasjonene. Konsultasjoner i samsvar med artikkel 13.3 (Konsultasjoner) skal holdes omgående med sikte

reaching a conclusion consistent with the objectives set forth in this Chapter. The Parties concerned shall give to the Joint Committee all the support and information needed.

7. With the exception of the right for consultations in accordance with paragraph 6, no Party shall have recourse to Chapter 13 (Dispute Settlement) for any matter arising under this Chapter.

Chapter 9

Trade and Sustainable Development

Article 9.1

Context and Objectives

1. The Parties recall the Stockholm Declaration on the Human Environment of 1972, the Rio Declaration on Environment and Development of 1992, Agenda 21 on Environment and Development of 1992, the Johannesburg Plan of Implementation on Sustainable Development of 2002, the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work of 1998, as amended in 2022, the United Nations Economic and Social Council (ECOSOC) ministerial declaration on generating full and productive employment and decent work for all of 2006, the ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization of 2008, as amended in 2022, the ILO Centenary Declaration for the Future of Work of 2019, the Rio+20 Outcome Document «The Future We Want» of 2012 and the UN 2030 Agenda for Sustainable Development of 2015.
2. The Parties shall promote sustainable development which encompasses economic development, social development and environmental protection, all three being interdependent and mutually reinforcing. They underline the benefit of cooperation on trade and investment related aspects of labour and environmental issues as part of a global approach to trade and sustainable development.
3. The Parties commit to promote the development of international trade and investment as well as their preferential economic relationship in a manner that is beneficial to all and that contributes to sustainable development.

Article 9.2

Right to Regulate and Levels of Protection

1. Recognising the right of each Party, subject to the provisions of this Agreement, to establish

på å finne en løsning som er forenlig med målene fastsatt i dette kapittelet. De berørte partene skal gi Den blandede komité all støtte og informasjon den har behov for.

7. Med unntak av retten til konsultasjoner i samsvar med nr. 6 kan ingen part benytte tvisteløsning i henhold til kapittel 13 (Tvisteløsning) i saker som oppstår innenfor rammen av dette kapittelet.

Kapittel 9

Handel og bærekraftig utvikling

Artikkel 9.1

Kontekst og mål

1. Partene minner om Stockholm-erklæringen om det menneskelige miljø fra 1972, Rio-erklæringen om miljø og utvikling fra 1992, Agenda 21 om miljø og utvikling fra 1992, handlingsplanen for en bærekraftig utvikling vedtatt i Johannesburg i 2002, ILOs erklæring fra 1998 om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet, som endret i 2022, ministererklæringen vedtatt av De forente nasjoners økonomiske og sosiale råd i 2006 om å skape full og produktiv sysselsetting og anstendig arbeid for alle, ILOs erklæring fra 2008 om sosial rettferdighet for en rettferdig globalisering, som endret i 2022, ILOs hundreårserklæring fra 2019 om framtidens arbeidsliv, sluttdokumentet fra Rio+20 i 2012 med tittelen «The Future We Want» og FNs Agenda 2030 for bærekraftig utvikling fra 2015.
2. Partene skal fremme bærekraftig utvikling, som omfatter økonomisk utvikling, sosial utvikling og miljøvern, som alle tre er gjensidig avhengige og gjensidig forsterkende. De understreker nytten av å samarbeide om handels- og investeringsrelaterte aspekter ved arbeids- og miljøspørsmål som ledd i en global tilnærming til handel og bærekraftig utvikling.
3. Partene forplikter seg til å fremme utviklingen av internasjonal handel og investering samt sine prioriterte økonomiske forbindelser på en slik måte som gagnar alle og bidrar til en bærekraftig utvikling.

Artikkel 9.2

Rett til å regulere og opprettholde vernenivå

1. Idet de anerkjenner hver parts rett, med forbehold for bestemmelsene i denne avtalen, til

its own level of environmental and labour protection, and to adopt or modify accordingly its relevant domestic laws and regulations, policies and practices, each Party shall seek to ensure that its domestic laws and regulations, policies and practices provide for and encourage high levels of environmental and labour protection, consistent with standards, principles and agreements referred to in this Chapter. Each Party shall strive to further improve the level of protection provided for in those domestic laws and regulations, policies and practices.

2. When preparing and implementing measures related to the environment or labour conditions that affect trade or investment between them, the Parties shall take account of available scientific, technical and other information, and relevant international standards, guidelines and recommendations.

Article 9.3

Upholding Levels of Protection in the Application and Enforcement of Laws, Regulations or Standards

1. No Party shall fail to effectively enforce its environmental and labour laws, regulations or standards in a manner affecting trade or investment between the Parties.
2. No Party shall weaken or reduce the level of environmental or labour protection provided by its domestic laws, regulations or standards with the sole intention to seek a competitive trade advantage of producers or service providers operating in that Party or to otherwise encourage trade or investment.
3. No Party shall waive or otherwise derogate from, or offer to waive or otherwise derogate from, such domestic laws, regulations or standards in order to encourage investment from another Party or to seek a competitive trade advantage of producers or service providers operating in that Party.

Article 9.4

Procedural Guarantees

Each Party shall ensure that administrative and judicial proceedings comply with due process of law, are accessible and available in order to allow for timely actions against violations of its environ-

selv å fastsette nivået for sitt miljø- og arbeidervern og i tråd med dette å vedta eller endre sine relevante nasjonale lover og forskrifter og sin relevante nasjonale politikk og praksis, skal partene arbeide for å sikre at deres respektive lover og forskrifter, politikk og praksis tilrettelegger for og fremmer et høyt miljø- og arbeidervernnivå i samsvar med de standardene, prinsippene og avtalene som er nevnt i dette kapittelet. Hver part skal bestrebe seg på å ytterligere styrke vernet som følger av slike nasjonale lover og forskrifter og slik nasjonal politikk og praksis.

2. Når partene utformer og gjennomfører tiltak som gjelder miljø eller arbeidsforhold, og som påvirker handelen og investeringsvirksomheten dem imellom, skal de ta hensyn til vitenskapelig, teknisk og annen informasjon som er tilgjengelig, samt relevante internasjonale standarder, retningslinjer og anbefalinger.

Artikkel 9.3

Opprettholdelse av vernenivå ved anvendelse og håndheving av lover, forskrifter og standarder

1. Ingen part skal unnlate å effektivt håndheve sine egne miljø- og arbeidslivslover, -forskrifter eller -standarder på en måte som har innvirkning på handelen eller investeringsvirksomheten mellom partene.
2. Ingen part skal svekke eller senke miljø- eller arbeidervernnivået fastsatt i sine nasjonale lover, forskrifter eller standarder utelukkende i den hensikt å søke et handelsmessig konkurransefortrinn for produsenter eller tjenesteytere som driver virksomhet i den parten, eller på annen måte å stimulere til handel eller investeringer.
3. Ingen part skal gi avkall på eller på annen måte avvike fra, eller tilby å gi avkall på eller på annen måte avvike fra, slike nasjonale lover, forskrifter eller standarder i den hensikt å stimulere til investeringer fra en annen part eller å søke et handelsmessig konkurransefortrinn for produsenter eller tjenesteytere som driver virksomhet i den parten.

Artikkel 9.4

Prosessuelle garantier

Hver part skal sikre at forvaltningssaker og rettsaker gjennomføres i tråd med prinsippet om rettferdig rettergang, er tilgjengelige, slik at det blir mulig å iverksette rettidige tiltak mot brudd på

mental or labour laws or regulations and provide for effective remedies.

Article 9.5

Public Participation, Awareness and Submissions

1. Each Party shall encourage public dialogue with and among non-state actors as regards the development of laws, regulations and policies covered by this Chapter.
2. Each Party shall promote public awareness of its laws, regulations and policies covered by this Chapter, as well as enforcement and compliance procedures, by ensuring the availability of information to stakeholders.
3. The Parties shall provide their stakeholders with the opportunity to share comments and make recommendations regarding the implementation of this Chapter, in accordance with domestic procedures.
4. Each Party shall provide for the receipt and give due consideration to submissions from the public on matters related to this Chapter, including information regarding the Party's implementation of this Chapter. Each Party shall, in accordance with its domestic procedures, respond in writing and in a timely manner to such submissions.

Article 9.6

International Labour Standards and Agreements

1. The Parties commit to promote the development of international trade and investment in a way that is conducive to full and productive employment and decent work for all.
2. The Parties recall the obligations deriving from membership of the ILO, including the obligations in respect of the fundamental principles and rights at work as reflected in the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work of 1998, as amended in 2022. They commit to respect, promote and realise the principles concerning the fundamental rights, namely:
 - (a) freedom of association and the effective recognition of the right to collective bargaining;
 - (b) the elimination of all forms of forced or compulsory labour;
 - (c) the effective abolition of child labour;
 - (d) the elimination of discrimination in respect of employment and occupation; and
 - (e) a safe and healthy working environment.

dens miljø- eller arbeidslivslover eller -forskrifter, og gir effektive rettsmidler.

Artikkel 9.5

Offentlig deltakelse, bevisstgjøring og bidrag

1. Hver part skal oppfordre til offentlig dialog med og mellom ikke-statlige aktører når det gjelder utvikling av lover, forskrifter og politikk som omfattes av dette kapitlet.
2. Hver part skal fremme offentlig bevissthet om lover, forskrifter og politikk som omfattes av dette kapitlet, samt prosedyrer for håndheving og etterlevelse, ved å sikre at informasjon er tilgjengelig for interessenter.
3. Partene skal gi sine interessenter mulighet til å kommentere og komme med anbefalinger om gjennomføringen av dette kapitlet, i samsvar med nasjonale prosedyrer.
4. Hver part skal sørge for mottak av og ta tilbørlig hensyn til henvendelser fra allmennheten om forhold knyttet til dette kapitlet, herunder opplysninger om partens gjennomføring av dette kapitlet. Hver part skal, i samsvar med sine nasjonale prosedyrer, svare skriftlig og i rimelig tid på slike henvendelser.

Artikkel 9.6

Internasjonale arbeidslivsstandarder og -avtaler

1. Partene forplikter seg til å fremme utviklingen av internasjonal handel og investering på en slik måte at det bidrar til full og produktiv sysselsetting og anstendige arbeidsvilkår for alle.
2. Partene minner om forpliktelsene som følger av medlemskap i ILO, herunder forpliktelsene med hensyn til de grunnleggende prinsippene og rettighetene i arbeidslivet som gjenspeiles i ILOs erklæring om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet fra 1998, som endret i 2022. De forplikter seg til å respektere, fremme og gjennomføre prinsippene om de grunnleggende rettighetene, det vil si
 - (a) foreningsfrihet og reell anerkjennelse av retten til å føre kollektive forhandlinger,
 - (b) avskaffing av alle former for tvangsarbeid,
 - (c) effektiv avskaffing av barnarbeid,
 - (d) avskaffing av forskjellsbehandling ved ansettelse og i yrke og
 - (e) et trygt og sunt arbeidsmiljø.

3. The Parties recall the obligations deriving from membership of the ILO to effectively implement the ILO Conventions which they have ratified and to make continued and sustained efforts towards ratifying the fundamental ILO Conventions and related protocols, the governance Conventions as well as the other Conventions that are classified as «up to date» by the ILO.
4. The Parties recognise the importance of the strategic objectives of the ILO Decent Work Agenda, as reflected in the ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization of 2008, as amended in 2022 (ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization).
5. The Parties commit to:
 - (a) develop and enhance measures for social protection and decent working conditions for all, including with regard to social security, occupational safety and health, wages and earnings, working time and other conditions of work;
 - (b) promote social dialogue and tripartism; and
 - (c) build and maintain a well-functioning labour inspection system.
6. Each Party shall ensure that administrative and judicial proceedings are accessible and available in order to permit effective action to be taken against infringements of labour rights referred to in this Chapter.
7. The Parties reaffirm, as set out in the ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization, that the violation of fundamental principles and rights at work shall not be invoked or otherwise used as a legitimate comparative advantage and that labour standards shall not be used for protectionist trade purposes.
3. Partene minner om forpliktelsene som følger av medlemskap i ILO, om effektivt å gjennomføre ILO-konvensjonene de har ratifisert, og om kontinuerlig og konsekvent å arbeide for ratifisering av de grunnleggende ILO-konvensjonene og tilknyttede protokollene, de prioriterte konvensjonene samt de andre konvensjonene som ILO har klassifisert som ajourførte.
4. Partene anerkjenner betydningen av de strategiske målene i ILOs agenda for anstendig arbeid, slik de gjenspeiles i ILOs erklæring om sosial rettferdighet for en rettferdig globalisering fra 2008, endret i 2022 (ILOs erklæring om sosial rettferdighet for en rettferdig globalisering).
5. Partene forplikter seg til å
 - (a) utvikle og styrke tiltak for sosial trygghet og anstendige arbeidsvilkår for alle, herunder med hensyn til trygd, helse og sikkerhet på arbeidsplassen, lønn og inntekt, arbeidstid og andre arbeidsvilkår,
 - (b) fremme sosial dialog og trepartssamarbeidet og
 - (c) bygge og opprettholde et velfungerende arbeidstilsynssystem.
6. Hver part skal sikre at det finnes tilgjengelige forvaltningsprosesser og rettslige skritt for å muliggjøre effektive tiltak mot overtredelser av arbeidslivsrettigheter som omtalt i dette kapitlet.
7. Partene bekrefter på nytt, som fastsatt i ILO-erklæringen om sosial rettferdighet for en rettferdig globalisering, at brudd på grunnleggende prinsippene og rettighetene på arbeidsplassen ikke skal påberopes eller på annen måte brukes som et legitimt komparativt fortrinn, og at arbeidslivsstandarter ikke skal brukes til proteksjonistiske handelsformål.

Article 9.7

Inclusive Economic Development and Equal Opportunities for All

1. The Parties acknowledge the importance of incorporating a gender perspective in the promotion of inclusive economic development and that gender-responsive policies are key elements to enhance the participation of all in the economy and international trade in order to achieve sustainable economic growth.
2. The Parties reaffirm their commitment to implement in their domestic laws and regulations, policies and practices the international

Artikkel 9.7

Inkluderende økonomisk utvikling og like muligheter for alle

1. Partene anerkjenner viktigheten av å innlemme et kjønnsperspektiv i fremmingen av en inkluderende økonomisk utvikling og at kjønnsresponsiv politikk er sentralt for å gi alle en bedre mulighet til å delta i økonomien og internasjonal handel med mål om å oppnå bærekraftig økonomisk vekst.
2. Partene bekrefter på nytt at de forplikter seg til å gjennomføre i sine nasjonale lover og forskrifter og i sin nasjonale politikk og praksis

agreements pertaining to gender equality or non-discrimination to which they are a party.

Article 9.8

Multilateral Environmental Agreements and International Environmental Governance

1. The Parties recognise the importance of multilateral environmental agreements and international environmental governance as a response of the international community to global or regional environmental challenges and stress the need to enhance the mutual supportiveness between trade and environment policies.
2. The Parties reaffirm their commitment to the effective implementation in their domestic laws and regulations, policies and practices of the multilateral environmental agreements to which they are a party, as well as their adherence to environmental principles reflected in the international instruments referred to in Article 9.1 (Context and Objectives).

Article 9.9

Sustainable Forest Management and Associated Trade

1. The Parties recognise the importance of ensuring conservation and sustainable management of forests and related ecosystems with the objective to reduce greenhouse gas emissions and biodiversity loss resulting from deforestation and forest degradation, including from land use and land-use change for agricultural and mining activities.

Pursuant to paragraph 1, the Parties commit to:

- (a) ensure effective forest law enforcement and governance;
- (b) promote trade in products that derive from sustainably managed forests and related ecosystems;
- (c) implement measures to combat illegal logging and promote the development and use of timber legality assurance instruments to ensure that only legally sourced timber is traded between the Parties;
- (d) promote the effective use of the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES) with particular regard to timber species; and
- (e) cooperate on issues pertaining to conservation and sustainable management of forests, mangroves and peatlands where relevant

de internasjonale avtalene som gjelder likestilling mellom kjønnene eller ikke-diskriminering, og som de er part i.

Artikkel 9.8

Multilaterale miljøavtaler og internasjonal miljøstyring

1. Partene anerkjenner at multilaterale miljøavtaler og internasjonal miljøstyring er viktig som det internasjonale samfunnets svar på globale eller regionale miljøutfordringer og understreker behovet for å styrke den gjensidige støtten mellom handels- og miljøpolitikk.
2. Partene bekrefter på nytt at de forplikter seg til å effektivt gjennomføre i sine nasjonale lover og forskrifter og i sin nasjonale politikk og praksis de multilaterale miljøavtalene som de er part i, samt at de følger miljøprinsipper som er som gjenspeiles i de internasjonale instrumentene nevnt i artikkel 9.1 (Kontekst og mål).

Artikkel 9.9

Bærekraftig skogforvaltning og tilknyttet handel

1. Partene anerkjenner at det er viktig å sikre bevaring og bærekraftig forvaltning av skoger og tilknyttede økosystemer med mål om å redusere klimagassutslipp og tap av biologisk mangfold som følge av avskoging og skogforringelse, herunder fra arealbruk og arealbruksendring på grunn av landbruks- og gruvevirksomhet.

I henhold til nr. 1 forplikter partene seg til å

- (a) sikre effektiv rettshåndheving og forvaltningspraksis i skogsektoren,
- (b) fremme handel med produkter som stammer fra bærekraftig forvaltede skoger og relaterte økosystemer,
- (c) gjennomføre tiltak for å bekjempe ulovlig hogst og fremme utviklingen og bruk av instrumenter som viser at tømmeret er lovlig, for å sikre at bare tømmer som kommer fra en lovlig kilde, omsettes mellom partene,
- (d) fremme effektiv bruk av konvensjonen om internasjonal handel med truede dyre- og plantearter (CITES), særlig med hensyn til trearter, og
- (e) samarbeide i saker som gjelder bevaring og bærekraftig forvaltning av skoger, mangrove og torvmark, der det er relevant,

through existing bilateral arrangements if applicable and in the relevant multilateral fora in which they participate, in particular through the United Nations collaborative initiative on Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation (REDD+) as encouraged by the Paris Agreement of 2015 (Paris Agreement).

eventuelt gjennom eksisterende bilaterale avtaler, og i de relevante multilaterale forumene som de deltar i, særlig gjennom FNs samarbeidsinitiativ om reduksjon av utslipp fra avskoging og skogforringelse (REDD+), slik Paris-avtalen fra 2015 (Paris-avtalen) oppmuntret til.

Article 9.10

Trade and Climate Change

1. The Parties recognise the importance of pursuing the objectives of the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) and the Paris Agreement in order to address the urgent threat of climate change and the role of trade and investment in pursuing these objectives.
2. Pursuant to paragraph 1, the Parties commit to:
 - (a) effectively implement the UNFCCC and the Paris Agreement;
 - (b) promote the contribution of trade and investment to the transition to a low-carbon economy and to climate-resilient development; and
 - (c) cooperate bilaterally, regionally and in international fora, as appropriate, on trade-related climate change issues.

Article 9.11

Trade and Biological Diversity

1. The Parties recognise the importance of the conservation and sustainable use of biological diversity, and the role of trade in pursuing these objectives.
2. Pursuant to paragraph 1, the Parties commit to:
 - (a) promote the inclusion of animal and plant species in the appendices to CITES where a species is threatened or may be threatened with extinction;
 - (b) implement effective measures to combat transnational organised wildlife crime throughout the entire value chain, including with respect to non-parties;
 - (c) enhance efforts to prevent or control the introduction and spread of invasive alien species, in connection with trade activities; and
 - (d) cooperate, where applicable, on issues concerning trade and the conservation and sus-

Artikkel 9.10

Handel og klimaendringer

1. Partene anerkjenner at det er viktig å søke å oppnå målene i De forente nasjoners ramme-konvensjon om klimaendring («klimakonvensjonen») og Paris-avtalen for å håndtere den presserende trusselen fra klimaendringer, og at handel og investering spiller en viktig rolle når det gjelder å nå disse målene.
2. I henhold til nr. 1 forplikter partene seg til å
 - (a) effektivt gjennomføre klimakonvensjonen og Paris-avtalen,
 - (b) fremme bidraget fra handel og investering til omstillingen til en lavutslippsøkonomi og til en utvikling som er motstandsdyktig mot klimaendringer, og
 - (c) samarbeide bilateralt, regionalt og i internasjonale forum, alt etter hva som er relevant, om handelsrelaterte klimaendringsspørsmål.

Artikkel 9.11

Handel og biologisk mangfold

1. Partene anerkjenner at det er viktig med bevaring og bærekraftig bruk av biologisk mangfold, og at handel spiller en viktig rolle når det gjelder å nå disse målene.
2. I henhold til nr. 1 forplikter partene seg til å
 - (a) fremme oppføring av dyre- og plantearter i vedleggene til CITES når en art er utrydningstruet eller kan bli utrydningstruet,
 - (b) gjennomføre effektive tiltak for å bekjempe transnasjonal organisert flora- og faunakriminalitet gjennom hele verdikjeden, herunder overfor ikke-parter,
 - (c) styrke innsatsen for å forebygge eller kontrollere innføring og spredning av invaderende fremmede arter, i forbindelse med handelsaktiviteter, og
 - (d) samarbeide, der det er relevant, om saker som omhandler handel og bevaring og

tainable use of biological diversity, including initiatives to reduce demand for illegal wildlife products.

Article 9.12

Trade and Sustainable Management of Fisheries and Aquaculture

1. The Parties recognise the importance of ensuring the conservation and sustainable management of living marine resources and marine ecosystems and the role of trade in pursuing these objectives.
2. Pursuant to paragraph 1, the Parties commit to:
 - (a) implement comprehensive, effective and transparent policies and measures to combat illegal, unreported and unregulated (IUU) fishing and aim to prevent IUU products from trade flows;
 - (b) effectively implement in their domestic laws, regulations, policies and practices the international agreements to which they are a party;
 - (c) promote the use of relevant international guidelines including the FAO Voluntary Guidelines for Catch Documentation Schemes;
 - (d) cooperate bilaterally and in relevant international fora in the fight against IUU fishing by, *inter alia*, facilitating the exchange of information on IUU fishing activities;
 - (e) the fulfilment of the objectives set out in the 2030 Agenda for Sustainable Development regarding fisheries subsidies, including by prohibiting certain forms of fisheries subsidies which contribute to overfishing and overcapacity and eliminate subsidies that contribute to IUU fishing; and
 - (f) promote the development of sustainable and responsible aquaculture.

Article 9.13

Trade and Sustainable Agriculture and Food Systems

1. The Parties recognise the importance of sustainable agriculture and food systems and the role of trade in achieving this objective. The Parties reiterate their shared commitment to achieve the 2030 Agenda for Sustainable Development and its Sustainable Development Goals.

bærekraftig bruk av biologisk mangfold, herunder initiativer for å redusere etterspørselen etter ulovlige produkter av ville dyr og planter.

Artikkel 9.12

Handel og bærekraftig forvaltning av fiskeri og akvakultur

1. Partene anerkjenner at det er viktig å sikre bevaring og bærekraftig forvaltning av levende ressurser og økosystemer i havet, og at handel spiller en viktig rolle når det gjelder å nå disse målene.
2. I henhold til nr. 1 forplikter partene seg til å
 - (a) gjennomføre omfattende, effektive og transparente politikker og tiltak for å bekjempe ulovlig, urapportert og uregulert fiske (UUU-fiske), og å ha som mål å utelukke produkter fra UUU-fiske fra handelsstrømmer,
 - (b) effektivt gjennomføre i sine nasjonale lover og forskrifter og i sin nasjonale politikk og praksis de internasjonale avtalene som de er part i,
 - (c) fremme bruk av relevante internasjonale retningslinjer, herunder FAOs frivillige retningslinjer for ordninger for fangstdokumentasjon,
 - (d) samarbeide bilateralt og i relevante internasjonale forum i kampen mot UUU-fiske, ved blant annet å legge til rette for utveksling av informasjon om UUU-fisking,
 - (e) oppfylle målene fastsatt i FNs Agenda 2030 for bærekraftig utvikling om fiskerisubsidier, herunder ved å forby visse former for fiskerisubsidier som bidrar til overfiske og overkapasitet, og å fjerne subsidier som bidrar til UUU-fiske, og
 - (f) fremme utviklingen av bærekraftig og ansvarlig akvakultur.

Artikkel 9.13

Handel og bærekraftige landbruks- og næringsmiddelsystemer

1. Partene anerkjenner betydningen av bærekraftig landbruk og næringsmiddelsystemer og handelens rolle i å nå dette målet. Partene gjentar at de har en felles forpliktelse til å rette seg etter FNs Agenda 2030 for bærekraftig utvikling og til å nå dens mål for bærekraftig utvikling.

2. Pursuant to paragraph 1, the Parties commit to:

- (a) promote sustainable agriculture and associated trade;
- (b) promote sustainable food systems; and
- (c) cooperate, as appropriate, on issues concerning trade and sustainable agriculture and food systems, including through exchanging information, experience and good practices, conducting a dialogue on their respective priorities, and reporting on progress made in achieving sustainable agriculture and food systems.

Article 9.14

Promotion of Trade and Investment Favouring Sustainable Development

1. The Parties recognise the important role of trade and investment in promoting sustainable development in all its dimensions.
2. Pursuant to paragraph 1, the Parties undertake to:
 - (a) promote and facilitate foreign investment, trade in and dissemination of goods and services that contribute to sustainable development, including those subject to ecological, fair or ethical trade schemes;
 - (b) promote the development and use of sustainability certification schemes that enhance transparency and traceability throughout the supply chain;
 - (c) address non-tariff barriers to trade in goods and services that contribute to sustainable development;
 - (d) promote the contribution of trade and investment towards a resource efficient and circular economy;
 - (e) promote sustainable procurement practices; and
 - (f) encourage cooperation between enterprises in relation to goods, services and technologies that contribute to sustainable development.

Article 9.15

Responsible Business Conduct

The Parties commit to promote responsible business conduct, including by encouraging relevant practices such as responsible management of sup-

2. I henhold til nr. 1 forplikter partene seg til å

- (a) fremme bærekraftig landbruk og tilknyttet handel,
- (b) fremme bærekraftige næringsmiddelsystemer, og
- (c) samarbeide, der det er relevant, om saker som omhandler handel og bærekraftige landbruks- og næringsmiddelsystemer, herunder gjennom utveksling av informasjon, erfaringer og god praksis, gjennom dialog om deres respektive prioriteringer og gjennom rapportering om framskritt som er gjort med hensyn til å oppnå bærekraftige landbruks- og næringsmiddelsystemer.

Artikkel 9.14

Fremming av handel og investering som er gunstig for en bærekraftig utvikling

1. Partene anerkjenner den viktige rollen handel og investering spiller når det gjelder å fremme en bærekraftig utvikling i alle dens dimensjoner.
2. I henhold til nr. 1 påtar partene seg å
 - (a) fremme og legge til rette for utenlandske investeringer i, handel med og spredning av varer og tjenester som bidrar til en bærekraftig utvikling, herunder varer og tjenester som omfattes av ordninger for økologisk, rettferdig eller etisk handel,
 - (b) fremme utvikling og bruk av sertifiseringsordninger for bærekraftig utvikling som gir økt åpenhet og sporbarhet gjennom hele forsyningskjeden,
 - (c) håndtere ikke-tollavgiftsbaserte hindringer for handel i varer og tjenester som bidrar til bærekraftig utvikling,
 - (d) fremme bidraget fra handel og investering til en ressurseffektiv og sirkulær økonomi,
 - (e) fremme bærekraftig innkjøpspraksis og
 - (f) oppmuntre til samarbeid mellom foretak i forbindelse med varer, tjenester og teknologi som bidrar til en bærekraftig utvikling.

Artikkel 9.15

Ansvarlig næringsliv

Partene forplikter seg til å fremme ansvarlig næringsliv, herunder ved å oppmuntre til relevant praksis, for eksempel ansvarlig forvaltning av for-

ply chains by businesses. In this regard, the Parties acknowledge the importance of internationally recognised principles and guidelines, such as the OECD Guidelines for Multinational Enterprises on Responsible Business Conduct, the ILO Tripartite Declaration of Principles concerning Multinational Enterprises and Social Policy, the UN Global Compact and the UN Guiding Principles on Business and Human Rights.

Article 9.16

Cooperation

1. The Parties shall strive to strengthen their cooperation on trade and investment related labour and environmental issues of mutual interest referred to in this Chapter bilaterally as well as in the international fora in which they participate.
2. Each Party may, as appropriate, invite the participation of social partners or other relevant stakeholders in identifying possible areas of cooperation.

Article 9.17

Implementation and Consultations

1. The Parties, shall, upon the entry into force of this Agreement, designate a contact point for the implementation of this Chapter.
2. A Party may, through the contact points referred to in paragraph 1, request consultations with another Party regarding any matter arising under this Chapter. The consultations shall take place in the Joint Committee. The Parties concerned shall make every attempt to reach a mutually satisfactory resolution of the matter and may seek advice from relevant organisations, bodies or experts.
3. The Parties may have recourse to Articles 13.2 (Good Offices, Conciliation or Mediation) and 13.3 (Consultation).
4. No Party shall have recourse to arbitration under Chapter 13 (Dispute Settlement) for matters arising under this Chapter.
5. The Parties shall provide their stakeholders with the opportunity to share comments and make recommendations regarding the implementation of this Chapter.

Article 9.18

Panel of Experts

1. If the Parties concerned fail to reach a mutually satisfactory resolution of a matter arising

syningskjeder i foretak. I denne forbindelse anerkjenner partene betydningen av internasjonalt anerkjente prinsipper og retningslinjer, som OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper om ansvarlig næringsliv, ILOs trepartserklæring om prinsipper for multinasjonale selskaper og sosialpolitikk, FNs Global Compact og FNs veilevende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter.

Artikkel 9.16

Samarbeid

1. Partene skal arbeide for å styrke sitt samarbeid om handels- og investeringsrelaterte arbeids- og miljøspørsmål av felles interesse som omtalt i dette kapittelet, både bilateralt og i de internasjonale forumene de deltar i.
2. Hver part kan, der det er relevant, invitere partene i arbeidslivet eller andre berørte parter til å bidra til å identifisere mulige samarbeidsområder.

Artikkel 9.17

Gjennomføring og konsultasjoner

1. Partene skal ved ikrafttredelsen av denne avtalen utpeke et kontaktpunkt for gjennomføringen av dette kapittelet.
2. Gjennom kontaktpunktene omtalt i nr. 1 kan en part be om konsultasjoner med en annen part i enhver sak som oppstår innenfor rammen av dette kapittelet. Konsultasjonene skal foregå i Den blandede komité. De berørte partene skal gjøre sitt ytterste for å komme fram til en gjensidig tilfredsstillende løsning i saken og kan søke råd fra relevante organisasjoner, organer eller eksperter.
3. Partene kan anvende artikkel 13.2 (Velvillig mellomkomst, forlik eller megling) og 13.3 (Konsultasjoner).
4. Partene kan ikke benytte voldgiftsprosedurene i kapittel 13 (Tvisteløsning) i saker som oppstår innenfor rammen av dette kapittelet.
5. Partene skal gi sine interessenter muligheten til å kommentere og komme med anbefalinger om gjennomføringen av dette kapittelet.

Artikkel 9.18

Ekspertpanel

1. Dersom de berørte partene ikke kommer fram til en gjensidig tilfredsstillende løsning gjen-

under this Chapter through consultations under Article 13.3 (Consultations), a Party concerned may request the establishment of a panel of experts. Articles 13.4 (Establishment of Arbitration Panel) and 13.5 (Procedures of the Arbitration Panel) shall apply *mutatis mutandis*, except as otherwise provided for in this Article.

2. Each panellist shall:
 - (a) have relevant expertise in law, including international trade law, international labour law or international environmental law and other matters covered by this Chapter;
 - (b) be independent of, and not be affiliated with or take instructions from a Party;
 - (c) serve in their individual capacities and shall not take instructions from any organisation or government with regard to issues related to the disagreement;
 - (d) be chosen strictly on the basis of objectivity and reliability.
3. The panel of experts should seek information or advice from a Party concerned, relevant international organisations or bodies. Any information obtained shall be submitted to the Parties concerned for their comments.
4. The panel of experts shall submit an initial report containing its findings and recommendations to the Parties concerned within 90 days from the establishment of the panel of experts. A Party concerned may submit written comments to the panel of experts on its initial report within 14 days from the receipt of the report. After considering any such written comments, the panel of experts may modify the initial report and make any further examination it considers appropriate. The panel of experts shall present to the Parties concerned a final report within 30 days from the receipt of the initial report. The final report shall be made public.
5. The Parties concerned shall discuss appropriate measures to implement the final report of the panel of experts. Such measures shall be communicated to the other Parties within three months from the issuance of the final report and shall be monitored by the Joint Committee.
6. Any time period for the purposes of this Article may be modified by mutual agreement of the Parties concerned.
7. When a panel of experts considers that it cannot comply with a timeframe imposed on it for the purposes of this Article, it shall notify the

nom konsultasjoner i henhold til artikkel 13.3 (Konsultasjoner) på en sak som oppstår innenfor rammen av dette kapittelet, kan en berørt part anmode om opprettelse av et ekspertpanel. Artikkel 13.4 (Opprettelse av et voldgiftspanel) og 13.5 (Voldgiftspanelets forhandling) skal få anvendelse med de nødvendige tilpasninger, med mindre annet er fastsatt i denne artikkelen.

2. Hvert panelmedlem skal
 - (a) ha relevant juridisk kompetanse, herunder i internasjonal handelsrett, internasjonal arbeidsrett eller internasjonal miljørett og andre forhold som omfattes av dette kapittelet,
 - (b) være uavhengig av og ikke være tilknyttet eller motta instruksjoner fra noen part, og
 - (c) tjenestegjøre som privatpersoner og skal ikke motta instruksjoner fra noen organisasjon eller regjering i spørsmål knyttet til uenigheten,
 - (d) velges utelukkende på grunnlag av objektivitet og pålitelighet.
3. Ekspertpanelet bør innhente opplysninger eller råd fra en berørt part, relevante internasjonale organisasjoner eller organer. Alle innhentede opplysninger skal framlegges for de berørte partene, slik at de kan uttale seg.
4. Ekspertpanelet skal framlegge en foreløpig rapport med sine resultater og anbefalinger for de berørte partene innen 90 dager etter at ekspertpanelet er opprettet. En berørt part kan sende skriftlige merknader til ekspertpanelet om dennes foreløpige rapport innen 14 dager etter mottak av rapporten. Etter å ha vurdert slike skriftlige kommentarer kan ekspertpanelet endre den første rapporten og foreta ytterligere undersøkelser det anser som hensiktsmessig. Ekspertpanelet skal legge fram en endelig rapport for de berørte partene innen 30 dager etter mottak av den foreløpige rapporten. Den endelige rapporten skal offentliggjøres.
5. De berørte partene skal diskutere hensiktsmessige tiltak for å gjennomføre ekspertpanelets endelige rapport. Slike tiltak skal meddeles de andre partene innen tre måneder etter at den endelige rapporten ble framlagt, og skal overvåkes av Den blandede komité.
6. Alle frister i denne artikkelen kan endres ved en omforent avtale mellom de berørte partene.
7. Når et ekspertpanel anser at det ikke er i stand til å overholde en frist det er pålagt etter denne artikkelen, skal det skriftlig underrette de

Parties concerned and the Joint Committee in writing stating the reasons for the delay and provide an estimate of the additional time required. Any additional time should not exceed 30 days.

8. The costs of the panel of experts shall be borne by the Parties concerned in equal shares. Each Party concerned shall bear its own legal and other costs incurred in relation to the panel of experts. The panel of experts may decide that the costs be distributed differently taking into account the particular circumstances of the case.
9. Where a procedural question arises, the panel of experts may, after consultation with the Parties concerned, adopt an appropriate procedure.

Article 9.19

Review

This Chapter shall be subject to periodic review within the framework of the Joint Committee, taking into account the Parties' respective participatory processes and institutions. The Parties shall discuss progress achieved in pursuing the objectives set out in this Chapter and consider relevant international developments in order to identify areas where further action could promote these objectives.

Chapter 10

Small and medium-sized enterprises

Article 10.1

General Provisions

1. The Parties recognise that small and medium-sized enterprises, including micro-sized enterprises (SMEs), contribute significantly to economic growth, employment creation, and innovation.
2. The Parties recognise that non-tariff barriers represent a challenge to the competitiveness of SMEs.
3. The Parties recognise that, in addition to this Chapter, there are other provisions in this Agreement that may be particularly beneficial to SMEs.
4. The Parties seek to promote dialogue and information sharing in order to enhance the ability of SMEs to benefit from the opportunities arising from this Agreement.

berørte partene og Den blandede komité og oppgi årsakene til forsinkelsen samt hvor mye ytterligere tid det trenger. Den ytterligere tiden bør ikke overstige 30 dager.

8. Ekspertpanelets kostnader skal dekkes av de berørte partene med like store andeler. Hver berørt part skal bære sine egne sakskostnader og andre kostnader som den pådrar seg i forbindelse med ekspertpanelet. Ekspertpanelet kan beslutte at kostnadene skal fordeles ulikt idet det tar hensyn til de særlige omstendighetene ved saken.
9. Dersom det oppstår et prosedyrespørsmål, kan ekspertpanelet etter konsultasjoner med de berørte partene vedta en egnet framgangsmåte.

Artikkel 9.19

Gjennomgang

Dette kapitlet skal gjennomgås jevnlig innenfor rammen av Den blandede komité, idet det tas hensyn til partenes respektive deltakelsesprosesser og institusjoner. Partene skal diskutere framgangen som er gjort for å nå målene fastsatt i dette kapitlet, og skal vurdere relevante internasjonale utviklinger for å identifisere områder der ytterligere innsats kan bidra til å nå disse målene.

Kapittel 10

Små og mellomstore bedrifter

Artikkel 10.1

Alminnelige bestemmelser

1. Partene erkjenner at små og mellomstore bedrifter (SMB-er), inkludert mikrobedrifter, bidrar vesentlig til økonomisk utvikling, jobbskaping og innovasjon.
2. Partene erkjenner at ikke-tollrelaterte barrierer representerer en konkurranseutfordring for SMB-er.
3. Partene erkjenner at det i tillegg til bestemmelsene i dette kapitlet er andre bestemmelser i denne avtalen som kan være spesielt gunstige for SMB-er.
4. Partene søker å fremme dialog og informasjonsdeling for å styrke SMB-ers evne til å dra nytte av mulighetene som følger av denne avtalen.

*Article 10.2***Information Sharing and Transparency**

1. Each Party shall make information regarding this Agreement freely available on a publicly accessible website for topics related to SMEs, including:
 - (a) the text of this Agreement, including its Annexes and Appendices;
 - (b) a summary of this Agreement;
 - (c) any information on specific provisions in this Agreement the Party considers as useful for SMEs; and
 - (d) links to:
 - (i) the corresponding websites of the other Parties; and
 - (ii) websites of the Party's own government agencies, authorities and non-governmental entities that provide information the Party considers as useful to any SME interested in trading, investing or doing business in the territory of the Parties.
2. The information in subparagraph 1(d) (ii) shall include:
 - (a) trade procedures informing interested parties of the practical steps for the import, export and transit of goods;
 - (b) technical regulations, standards, and measures related to importation and exportation;
 - (c) sanitary and phytosanitary measures relating to importation and exportation;
 - (d) a database containing government procurement notices;
 - (e) company registration procedures; and
 - (f) descriptions of:
 - (i) regulations and procedures on intellectual property rights, including geographical indications;
 - (ii) rules on government procurement; and
 - (iii) employment regulations, including, where applicable, collective bargaining agreements and their registration procedures.
3. Each Party shall endeavour, as far as practicable in English, to include one or several links on the website in accordance with paragraph 1 to databases which are electronically searchable and include the following information with respect to access to its market:
 - (a) rates of customs duties and quotas, including MFN rates, rates concerning non-MFN countries and preferential rates;
 - (b) excise duties;

*Artikkel 10.2***Informasjonsdeling og åpenhet**

1. Hver part skal gjøre informasjon om denne avtalen fritt tilgjengelig på et offentlig tilgjengelig nettsted for emner knyttet til SMB-er, herunder
 - (a) teksten til denne avtalen, inkludert alle vedlegg og tillegg,
 - (b) et sammendrag av denne avtalen,
 - (c) all informasjon om spesifikke bestemmelser i denne avtalen som parten anser som nyttig for SMB-er, og
 - (d) lenker til
 - (i) de andre partenes tilsvarende nettsteder og
 - (ii) nettstedene til partens egne statlige organer, myndigheter og ikke-statlige enheter som gir informasjon som parten anser nyttig for SMB-er som er interessert i handel, investeringer eller forretningsdrift på partens territorium.
2. Informasjonen i nr. 1 bokstav d punkt ii skal omfatte
 - (a) handelsprosedyrer som informerer interesserte parter om de praktiske trinnene for import, eksport og transitt av varer,
 - (b) tekniske forskrifter, standarder og tiltak knyttet til innførsel og utførsel,
 - (c) veterinære og plantesanitære tiltak knyttet til innførsel og utførsel,
 - (d) en database som inneholder kunngjøringer av offentlige anskaffelser,
 - (e) prosedyrer for selskapsregistrering og
 - (f) beskrivelser av
 - (i) forskrifter og prosedyrer for immateriell rettigheter, inkludert geografiske betegnelser,
 - (ii) regler om offentlige anskaffelser, og
 - (iii) ansettelsesbestemmelser, herunder, der det er aktuelt, tariffavtaler og registreringsprosedyrer for dem.
3. Hver part skal bestrebe seg på, så langt det er praktisk mulig på engelsk, å ta med én eller flere lenker på nettstedet i henhold til nr. 1, til databaser som er elektronisk søkbare, og som inneholder følgende opplysninger med hensyn til tilgang til partens marked:
 - (a) tollavgiftssatser og kvoter, inkludert MFN-satser, satser for ikke-MFN-land og preferansesatser,
 - (b) særavgifter,

- (c) value added taxes / sales taxes; and
 - (d) customs or other fees, including other product-specific fees.
4. Each Party shall ensure that the information and links referred to in paragraphs 1 to 3 that it maintains on its website are up-to-date and accurate.
 5. Each Party shall make the information provided under paragraphs 1 and 2 available in English.

Article 10.3

SMEs Contact Points and Cooperation

1. The Parties recognise the importance of cooperating to reduce barriers to the access of SMEs to their respective markets.
2. Cooperation between the Parties shall mainly take the form of exchange of information and dialogue on issues of mutual interest and shall be channelled through SMEs contact points.
3. To this end, each Party shall, upon entry into force of this Agreement, promptly designate a SMEs contact point and notify the other Parties of the contact details as well as, thereafter, of any changes to its SMEs contact point.
4. Taking into account the specific needs of SMEs in the implementation of this Agreement, the SMEs contact points shall seek to:
 - (a) exchange information related to SMEs, including any matter brought to their attention by SMEs in their trade and investment activities with another Party such as non-tariff measures adversely affecting trade outcomes;
 - (b) cooperate to develop digital windows that facilitate the efforts of SMEs to establish operations in another Party;
 - (c) exchange information related to the participation of SMEs in e-commerce, with a view to assisting SMEs to take advantage of the opportunities arising from this Agreement;
 - (d) promote awareness, understanding, and effective use of the Parties' intellectual property systems among SMEs;
 - (e) recommend any additional information that the Parties may publish pursuant to Article 10.2 (Information Sharing and Transparency); and
 - (f) consider any other matters of interest to SMEs.
5. Any Party may raise matters arising under this Chapter in the Joint Committee.

- (c) merverdiavgift/omsetningsavgift, og
 - (d) tollavgifter eller andre avgifter, inkludert andre produktspesifikke avgifter.
4. Hver part skal sørge for at informasjonen og lenkene som er nevnt i nr. 1 til 3 som den opprettholder på sine nettsteder, er oppdaterte og nøyaktige.
 5. Hver part skal gjøre opplysningene som gis i henhold til nr. 1 og 2 i denne artikkelen, tilgjengelig på engelsk.

Artikkel 10.3

SMB-kontaktpunkter og samarbeid

1. Partene anerkjenner verdien av samarbeid for å redusere barrierer for SMB-ers tilgang til sine respektive markeder.
2. Samarbeidet mellom partene skal hovedsakelig skje gjennom utveksling av informasjon og dialog om spørsmål av felles interesse og skal kanaliseres gjennom SMB-kontaktpunkter.
3. For dette formålet skal hver part, ved ikrafttreddelsen av denne avtalen, umiddelbart utpeke et SMB-kontaktpunkt og underrette de andre partene om kontaktopplysningene, og deretter om eventuelle endringer i SMB-kontaktpunktet.
4. Med hensyn til SMB-ers spesifikke behov i gjennomføringen av denne avtalen skal SMB-kontaktpunktene søke å
 - (a) utveksle informasjon relatert til SMB-er, herunder alle saker som de blir gjort oppmerksomme på av SMB-er i deres handels- og investeringsaktivitet med en annen part, slik som ikke-tollrelaterte tiltak som påvirker handelsresultatene negativt,
 - (b) samarbeide om å utvikle digitale vinduer som legger til rette for SMB-ers innsats for å etablere virksomhet i en annen part;
 - (c) utveksle informasjon om SMB-ers deltakelse i e-handel med sikte på å bistå SMB-er med å dra nytte av de mulighetene som følger av denne avtalen,
 - (d) fremme bevissthet om, forståelse av og effektiv bruk av partenes immaterialretts-systemer blant SMB-er,
 - (e) anbefale tilleggsopplysninger som partene kan publisere i henhold til artikkel 10.2 (Informasjonsdeling og åpenhet), og
 - (f) vurdere andre saker av interesse for SMB-er.
5. En part kan ta opp saker som oppstår innenfor rammen av dette kapittelet, i Den blandede komité.

6. In carrying out their activities, the SMEs contact points may cooperate with experts, external organisations and relevant stakeholders, as appropriate.

*Article 10.4***Dispute Settlement**

No Party shall have recourse to Chapter 13 (Dispute Settlement) for any matter arising under this Chapter.

*Chapter 11***Cooperation***Article 11.1***Objectives and Scope**

The Parties declare their readiness to foster trade and economic cooperation in order to facilitate the implementation of the overall objectives of this Agreement, in particular to enhance trading and investment opportunities arising from this Agreement and contribute to sustainable development.

*Article 11.2***Methods and Means**

1. Cooperation and technical assistance provided by the EFTA States for the implementation of this Chapter shall be carried out through programmes administered by the EFTA Secretariat.
2. Means of cooperation and technical assistance may include:
 - (a) exchange of information, including through facilitating contacts between relevant institutions;
 - (b) implementation of joint actions such as seminars and workshops; and
 - (c) technical and administrative assistance.

*Article 11.3***Fields of Cooperation**

Cooperation and technical assistance may cover any topics jointly identified by the Parties that may serve to enhance the Parties' and their economic operators' capacities to benefit from trade and investment opportunities, including:

- (a) promotion and facilitation of trade in goods and services between the Parties, and promotion of market opportunities, in particular for SMEs;

6. Kontaktpunktene for SMB-er kan samarbeide med eksperter, eksterne organisasjoner og relevante interessenter når det er hensiktsmessig.

*Artikkel 10.4***Tvisteløsning**

Ingen part kan benytte tvisteløsning i henhold til kapittel 13 (Tvisteløsning) i noen sak som oppstår innenfor rammen av dette kapitlet.

*Kapittel 11***Samarbeid***Artikkel 11.1***Mål og virkeområde**

Partene erklærer seg villige til å fremme handel og økonomisk samarbeid for å lette gjennomføringen av de overordnede målene i denne avtalen, særlig for å styrke handels- og investeringsmulighetene som følger av denne avtalen, og bidra til bærekraftig utvikling.

*Artikkel 11.2***Metoder og midler**

1. EFTA-statenes samarbeid og tekniske bistand til gjennomføringen av dette kapitlet skal gjennomføres gjennom programmer som administreres av EFTA-sekretariatet.
2. Samarbeid og teknisk bistand kan blant annet omfatte
 - (a) utveksling av opplysninger, blant annet ved å legge til rette for kontakt mellom relevante institusjoner,
 - (b) gjennomføring av felles tiltak som seminarer og arbeidsgrupper, og
 - (c) teknisk og administrativ bistand.

*Artikkel 11.3***Samarbeidsområder**

Samarbeid og teknisk bistand kan omfatte alle emner som partene i fellesskap har identifisert, og som kan bidra til å styrke partenes og deres markedsdeltakers evne til å dra nytte av handels- og investeringsmuligheter, herunder

- (a) fremming og tilrettelegging av handel med varer og tjenester mellom avtalepartene, og fremming av markedsmuligheter, særlig for SMB-er,

- (b) customs and origin matters, including vocational training in the customs field;
- (c) technical regulations including conformity assessment procedures, sanitary and phytosanitary measures and standardisation;
- (d) regulatory assistance and implementation of laws in areas such as intellectual property rights and government procurement; and
- (e) regulatory assistance and implementation of domestic laws and regulations concerning trade related aspects of labour and environment issues.

Article 11.4

Dispute Settlement

No Party shall have recourse to Chapter 13 (Dispute Settlement) for any matter arising under this Chapter.

Article 11.5

Contact Points

The Parties shall exchange names and addresses of designated contact points for matters pertaining to the implementation of this Chapter.

Chapter 12

Institutional Provisions

Article 12.1

The Joint Committee

1. The Parties hereby establish the Ukraine-EFTA Joint Committee. It shall be composed of representatives of the Parties, which shall be headed by Ministers or by senior officials delegated by them for this purpose.
2. The Joint Committee shall:
 - (a) supervise and review the implementation of this Agreement, *inter alia* by means of a comprehensive review of the application of the provisions of this Agreement, with due regard to any specific reviews provided for in this Agreement;
 - (b) keep under review the possibility of further removal of barriers to trade and other restrictive measures concerning trade between Ukraine and the EFTA States;
 - (c) oversee the further development of this Agreement;
 - (d) supervise the work of all sub-committees and working groups established under this Agreement;

- (b) tollavgifts- og opprinnelsesspørsmål, herunder yrkesrettet opplæring på tollavgiftsområdet,
- (c) tekniske forskrifter, inkludert samsvarsvurderingsprosedyrer, veterinære og plantesanitære tiltak og standardisering,
- (d) reguleringsbistand og gjennomføring av lover på områder som immaterialrettigheter og offentlige anskaffelser; og
- (e) reguleringsbistand og gjennomføring av nasjonale lover og forskrifter om handelsrelaterte aspekter av arbeids- og miljøspørsmål.

Artikkel 11.4

Tvisteløsning

Ingen part kan benytte tvisteløsning i henhold til kapittel 13 (Tvisteløsning) i noen sak som oppstår innenfor rammen av dette kapitlet.

Artikkel 11.5

Kontaktpunkter

Partene skal utveksle navn på og adresser til utpekte kontaktpunkter for spørsmål som gjelder gjennomføringen av dette kapitlet.

Kapittel 12

Bestemmelser om institusjonene

Artikkel 12.1

Den blandede komité

1. Partene oppretter med dette Den blandede komité Ukraina-EFTA. Den skal bestå av representanter for partene, som skal ledes av ministre eller av embetsmenn de har utpekt for dette formålet.
2. Den blandede komité skal
 - a) overvåke og følge opp gjennomføringen av denne avtalen, blant annet ved en omfattende gjennomgang av anvendelsen av bestemmelsene i denne avtalen, med behørig hensyn til eventuelle særskilte gjennomganger fastsatt i denne avtalen,
 - b) fortløpende vurdere muligheten for ytterligere avvikling av handelshindringer og andre restriktive tiltak i handelen mellom Ukraina og EFTA-statene,
 - c) overvåke den videre utviklingen av denne avtalen,
 - d) føre tilsyn med arbeidet til alle underkomiteer og arbeidsgrupper som er opprettet i henhold til denne avtalen,

- (e) endeavour to resolve disputes that may arise regarding the interpretation or application of this Agreement; and
 - (f) consider any other matter that may affect the operation of this Agreement.
3. The Joint Committee may decide to set up such sub-committees and working groups as it considers necessary to assist it in accomplishing its tasks. Except where otherwise provided for in this Agreement, the sub-committees and working groups shall work under a mandate established by the Joint Committee.
 4. The Joint Committee shall take decisions as provided for in this Agreement, and may make recommendations, by consensus.
 5. The Joint Committee shall meet within two years of the entry into force of this Agreement. Thereafter, it shall meet whenever necessary upon mutual agreement but normally every two years. Its meetings shall be chaired jointly by Ukraine and one of the EFTA States. The Joint Committee shall establish its rules of procedure.
 6. Each Party may request at any time, through a notice in writing to the other Parties, that a special meeting of the Joint Committee be held. Such a meeting shall take place within 30 days of receipt of the request, unless the Parties agree otherwise.
 7. The Joint Committee may decide to amend the Annexes and Protocols to this Agreement. Such amendment shall enter into force as set forth in the amending decision taken by the Joint Committee.
- e) bestrebe seg på å løse tvister som kan oppstå i forbindelse med fortolkningen eller anvendelsen av denne avtalen, og
 - f) behandle eventuelle andre spørsmål som kan ha betydning for hvordan denne avtalen virker.
3. Den blandede komité kan beslutte å nedsette slike underkomiteer eller arbeidsgrupper som den anser som nødvendige for å bistå komiteen i utførelsen av dens oppgaver. Med mindre annet er fastsatt i denne avtalen, skal underkomiteene og arbeidsgruppene arbeide på grunnlag av et mandat fastsatt av Den blandede komité.
 4. Den blandede komité skal treffe beslutninger som fastsatt i denne avtalen og kan gi anbefalinger ved konsensus.
 5. Den blandede komité skal møtes innen to år etter at denne avtalen er trådt i kraft. Deretter skal den møtes ved behov når partene er enige om det, men normalt annethvert år. Møtene i komiteen skal ledes i fellesskap av Ukraina og en av EFTA-statene. Den blandede komité skal fastsette sin egen forretningsorden.
 6. Hver av partene kan på et hvilket som helst tidspunkt, ved skriftlig underretning til de øvrige partene, be om at det holdes et ekstraordinært møte i Den blandede komité. Et slikt møte skal finne sted innen 30 dager etter at anmodningen er mottatt, med mindre partene blir enige om noe annet.
 7. Den blandede komité kan beslutte å endre vedlegg og protokoller til denne avtalen. Slike endringer trer i kraft som fastsatt i endringsbeslutningen som treffes av Den blandede komité.

Chapter 13

Dispute Settlement

Article 13.1

Scope and Coverage

1. The provisions of this Chapter shall apply with respect to the settlement of any disputes concerning the interpretation or application of this Agreement, except as otherwise provided in this Agreement.
2. Disputes regarding the same matter arising under both this Agreement and the WTO Agreement may be settled in either forum at the discretion of the complaining Party.¹⁰ The forum thus selected shall be used to the exclusion of the other.

Kapittel 13

Tvisteløsning

Artikkel 13.1

Virkeområde og dekning

1. Bestemmelsene i dette kapitlet får anvendelse ved løsning av tvister om fortolkningen eller anvendelsen av denne avtalen, med mindre annet er fastsatt i denne avtalen.
2. Tvister i tilknytning til samme sak som oppstår innenfor rammen av både denne avtalen og WTO-avtalen, kan avgjøres i det forumet som foretrekkes av parten som har inngitt klage.¹⁰ Når et forum er valgt på denne måten, utelukkes bruk av det andre.

3. For purposes of paragraph 2, dispute settlement proceedings under the WTO Agreement are deemed to be initiated by a Party's request for the establishment of a panel under Article 6 of the WTO Dispute Settlement Understanding, whereas dispute settlement proceedings under this Agreement are deemed to be initiated upon a request for arbitration pursuant to paragraph 1 of Article 13.4 (Establishment of Arbitration Panel).
4. Before a Party initiates dispute settlement proceedings under the WTO Agreement against another Party, that Party shall notify all other Parties of its intention.

Article 13.2

Good Offices, Conciliation or Mediation

1. Good offices, conciliation and mediation are procedures that are undertaken voluntarily if the Parties so agree. They may begin and be terminated at any time. They may continue while procedures of an arbitration panel established in accordance with this Chapter are in progress.
2. Proceedings involving good offices, conciliation and mediation shall be confidential and without prejudice to the Parties' rights in any other proceedings.

Article 13.3

Consultations

1. The Parties shall at all times endeavour to agree on the interpretation and application of this Agreement, and shall make every attempt through cooperation and consultations to reach a mutually satisfactory resolution of any matter raised in accordance with this Article.
2. A Party may request in writing consultations with another Party if it considers that a measure or other matter is inconsistent with this Agreement. The Party requesting consultations shall at the same time notify the other Parties in writing thereof. The Party to which the request is made shall reply to the request within ten days after the receipt. Consultations shall take place in the Joint Committee unless the Parties making and

3. Ved anvendelse av nr. 2 skal tvisteløsningsprosedyrer etter WTO-avtalen anses for å være innledet når en part anmoder om at det opprettes et panel i henhold til artikkel 6 i WTOs tvisteløsningsavtale, mens tvisteløsningsprosedyrer etter denne avtalen anses for å være innledet når en part anmoder om voldgift i henhold til nr. 1 i artikkel 13.4 (Opprettelse av et voldgiftspanel).
4. Før en part innleder en tvisteløsningsbehandling etter WTO-avtalen mot en annen part, skal den parten underrette alle de øvrige partene om sin intensjon.

Artikkel 13.2

Velvillig mellomkomst, forlik eller megling

1. Velvillig mellomkomst, forlik og megling er frivillige prosedyrer som anvendes dersom partene er enige om det. De kan innledes og avsluttes på et hvilket som helst tidspunkt. De kan fortsette mens saksbehandlingen i et voldgiftspanel opprettet i samsvar med dette kapitlet pågår.
2. Forhandlinger som omfatter velvillig mellomkomst, forlik og megling, skal være fortrolige og skal ikke berøre partenes rettigheter i eventuelle andre forhandlinger.

Artikkel 13.3

Konsultasjoner

1. Partene skal til enhver tid bestrebe seg på å bli enige om fortolkningen og anvendelsen av denne avtalen, og skal gjennom samarbeid og konsultasjoner gjøre alt de kan for å komme fram til en gjensidig tilfredsstillende løsning på ethvert spørsmål som er reist i samsvar med denne artikkelen.
2. En part kan skriftlig anmode en annen part om konsultasjoner når den anser at et tiltak eller andre forhold er uforenlige med denne avtalen. Parten som anmoder om konsultasjoner, skal samtidig gi de øvrige partene skriftlig underretning om dette. Den parten som anmodningen er rettet til, skal besvare anmodningen innen ti dager etter at den er mottatt. Konsultasjoner skal finne sted i Den blandede komité, med mindre partene som fremmer

¹⁰ In this Chapter, the terms «Party», «party to the dispute», «complaining Party» and «Party complained against» can denote one or more Parties.

¹⁰ I dette kapitlet kan betegnelsene «part», «part i tvisten», «part som har inngitt klage» og «innklaget part» vise til én eller flere parter.

receiving the request for consultations agree otherwise.

3. Consultations shall commence within 30 days from the receipt of the request for consultations. Consultations on urgent matters, including those on perishable goods, shall commence within 15 days from the receipt of the request for consultations. If the Party to which the request is made does not reply within ten days or does not enter into consultations within 30 days from the receipt of the request for consultations, or within 15 days for urgent matters, the Party making the request is entitled to request the establishment of an arbitration panel in accordance with Article 13.4 (Establishment of Arbitration Panel).
4. The parties to the dispute shall provide sufficient information to enable a full examination of how the measure or other matter is inconsistent with this Agreement and treat any confidential or proprietary information exchanged in the course of consultations in the same manner as the Party providing the information.
5. The consultations shall be confidential and without prejudice to the rights of the Parties in any further proceedings.
6. The parties to the dispute shall inform the other Parties of any mutually agreed resolution of the matter.

Article 13.4

Establishment of Arbitration Panel

1. If the consultations referred to in Article 13.3 (Consultations) fail to settle a dispute within 60 days, or 30 days in relation to urgent matters, including those on perishable goods, after the receipt of the request for consultations by the Party complained against, it may be referred to an arbitration panel by means of a written request from the complaining Party to the Party complained against. A copy of this request shall be communicated to the other Parties so that they may determine whether to participate in the dispute.
2. The request for arbitration shall identify the specific measure or other matter at issue and provide a brief summary of the legal basis of the complaint.
3. The arbitration panel shall comprise three members who shall be nominated in accordance with the «Optional Rules for Arbitrating Disputes between Two States of the Permanent Court of Arbitration», effective 20 October 1992

eller mottar en anmodning om konsultasjoner, blir enige om noe annet.

3. Konsultasjonene skal begynne innen 30 dager etter at anmodningen om konsultasjoner er mottatt. Konsultasjoner i hastesaker, herunder saker som gjelder bederlige varer, skal begynne innen 15 dager etter at anmodningen om konsultasjoner er mottatt. Dersom parten som anmodningen er rettet til, ikke svarer innen 10 dager eller ikke innleder konsultasjoner innen 30 dager etter at anmodningen om konsultasjoner er mottatt, eller innen 15 dager i hastesaker, har parten som fremmer anmodningen, rett til å be om at det opprettes et voldgiftspanel i samsvar med artikkel 13.4 (Opprettelse av et voldgiftspanel).
4. Partene i tvisten skal legge fram tilstrekkelig informasjon, slik at det kan foretas en fullstendig undersøkelse for å finne ut hvordan tiltaket eller andre forhold er uforenlig med denne avtalen, og skal behandle fortrolige eller beskyttede opplysninger som utveksles i løpet av konsultasjonene, på samme måte som den parten som legger fram opplysningene.
5. Konsultasjonene skal være fortrolige og skal ikke berøre partenes rettigheter ved en eventuell viderebehandling av saken.
6. Partene i tvisten skal underrette de øvrige partene om en eventuell omforent løsning av saken.

Artikkel 13.4

Opprettelse av et voldgiftspanel

1. Dersom en tvist ikke løses gjennom konsultasjonene omtalt i artikkel 13.3 (Konsultasjoner) innen 60 dager, eller 30 dager i hastesaker, herunder saker som gjelder bederlige varer, etter at anmodningen om konsultasjoner ble mottatt av den innklagede parten, kan saken henvises til et voldgiftspanel ved en skriftlig anmodning til den innklagede parten fra parten som har inngitt klage. En kopi av anmodningen skal sendes de øvrige partene, slik at de kan avgjøre om de vil delta i tvisten.
2. Anmodningen om voldgift skal angi de konkrete tiltakene eller andre forhold som ønskes vurdert, og inneholde et kort sammendrag av det rettslige grunnlaget for klagen.
3. Voldgiftspanelet skal bestå av tre medlemmer som skal utpekes i samsvar med «Den permanente voldgiftsdomstolens tilleggsregler for voldgiftsbehandling av tvister mellom to stater», som trådte i kraft 20. oktober 1992 (til-

(the Optional Rules). The date of establishment of the arbitration panel shall be the date on which the Chairperson is appointed.

4. Unless the parties to the dispute otherwise agree within 20 days from the date of receipt of the request for the establishment of the arbitration panel, the terms of reference for the arbitration panel shall be:

«To examine, in the light of the relevant provisions of this Agreement, the matter referred to in the request for the establishment of an arbitration panel pursuant to Article 13.4 (Establishment of Arbitration Panel) and to make findings of law and fact together with the reasons therefor, as well as recommendations, if any, for the resolution of the dispute and the implementation of the ruling.»

5. Where more than one Party requests the establishment of an arbitration panel relating to the same matter or where the request involves more than one defending Party, and whenever feasible, a single arbitration panel should be established to examine complaints relating to the same matter.
6. A Party which is not a party to the dispute shall be entitled, on delivery of a written notice to the parties to the dispute, to make written submissions to the arbitration panel, receive written submissions, including annexes, from the parties to the dispute, attend hearings and make oral statements.

Article 13.5

Procedures of the Arbitration Panel

1. Unless otherwise specified in this Agreement or agreed between the parties to the dispute, the procedures of the arbitration panel shall be governed by the Optional Rules.
2. The arbitration panel shall examine the matter referred to it in the request for the establishment of an arbitration panel in the light of the relevant provisions of this Agreement interpreted in accordance with rules of interpretation of public international law.
3. Unless the parties to the dispute agree otherwise, the hearings of the arbitration panel shall take place in Geneva. The language of any proceeding shall be English. The hearings of the arbitration panel shall be open to the public unless the parties to the dispute agree otherwise.

leggsreglene). Datoen for opprettelse av voldgiftspanelet skal være dagen da lederen oppnevnes.

4. Med mindre partene i tvisten er blitt enige om noe annet innen 20 dager etter at anmodningen om opprettelse av voldgiftspanelet er mottatt, skal voldgiftspanelet's mandat være

«i lys av relevante bestemmelser i denne avtalen å prøve saken det vises til i anmodningen om opprettelse av et voldgiftspanel i henhold til artikkel 13.4 (Opprettelse av et voldgiftspanel), og trekke en konklusjon om juridiske og faktiske forhold samt grunngi den og eventuelt gi anbefalinger med hensyn til løsning av tvisten og gjennomføring av avgjørelsen.»

5. Dersom flere enn én part anmoder om at det opprettes et voldgiftspanel i tilknytning til samme sak, eller dersom anmodningen omfatter mer enn én innklaget part, bør det, såfremt det lar seg gjøre, opprettes ett enkelt voldgiftspanel for å behandle klager som gjelder samme sak.
6. En part som ikke er part i tvisten, skal ved skriftlig underretning til partene i tvisten ha rett til å legge fram skriftlige innlegg for voldgiftspanelet, motta skriftlige innlegg, herunder vedlegg, fra partene i tvisten, møte i forhandlinger og avgi muntlige innlegg.

Artikkel 13.5

Voldgiftspanelet's forhandlinger

1. Med mindre annet er angitt i denne avtalen eller avtalt mellom partene i tvisten, skal voldgiftspanelet's forhandlinger føres i samsvar med tilleggsreglene.
2. Voldgiftspanelet skal undersøke saken det har fått seg forelagt i anmodningen om opprettelse av et voldgiftspanel, i lys av relevante bestemmelser i denne avtalen fortolket i samsvar med folkerettens fortolkningsregler.
3. Med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet, skal voldgiftspanelet's møter finne sted i Genève. Alle forhandlinger skal føres på engelsk. Voldgiftspanelet's møter skal være åpne for allmennheten med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet.

4. There shall be no *ex parte* communications with the arbitration panel concerning matters under its consideration.
 5. A Party's written submissions, written versions of oral statements and responses to questions put by an arbitration panel, shall, at the same time as it is submitted to the arbitration panel, be transmitted by that Party to the other party to the dispute and any other Party that has delivered a notice pursuant to paragraph 6 of Article 13.4 (Establishment of Arbitration Panel).
 6. The Parties shall treat as confidential the information submitted by any other Party to the arbitration panel which that Party has designated as confidential.
 7. Decisions of the arbitration panel shall be taken by a majority of its members. Any member may furnish separate opinions on matters not unanimously agreed. The arbitration panel may not disclose which members are associated with majority or minority opinions.
4. Det skal ikke være kontakt mellom en av partene alene og voldgiftspanelet om spørsmål som er under behandling.
 5. En parts skriftlige innlegg, skriftlige versjoner av muntlige innlegg og svar på voldgiftspanelets spørsmål skal sendes av denne parten til den andre parten i tvisten og alle andre parter som har gitt skriftlig underretning etter nr. 6 i artikkel 13.4 (Opprettelse av et voldgiftspanelet), samtidig som de forelegges voldgiftspanelet.
 6. Opplysninger som en part har lagt fram for et voldgiftspanelet og betegnet som fortrolige, skal behandles som fortrolige av partene.
 7. Voldgiftspanelets avgjørelser skal treffes ved stemmeflertall blant medlemmene. Ethvert medlem kan avgi separate uttalelser i saker der det ikke foreligger enstemmighet. Et voldgiftspanelet kan ikke bekjentgjøre hvilke medlemmer som står bak flertalls- eller mindretallsuttalelser.

Article 13.6

Arbitration Panel Reports

1. The arbitration panel should, as a general rule, submit an initial report containing its findings and ruling to the parties to the dispute not later than 90 days from the establishment of the arbitration panel. In no case should it do so later than five months from this date. A party to the dispute may submit written comments to the arbitration panel on its initial report within 14 days of receipt of the report. The arbitration panel shall present to the parties to the dispute a final report within 30 days of their receipt of the initial report.
2. The final report, as well as any ruling under Articles 13.8 (Implementation of Final Report) and 13.9 (Compensation and Suspension of Benefits), shall be communicated to the Parties. The reports shall be made public, unless the parties to the dispute decide otherwise.
3. Any ruling of the arbitration panel under any provision of this Chapter shall be final and binding upon the parties to the dispute.

Article 13.7

Suspension or Termination of Arbitration Panel Proceedings

1. Where the parties to the dispute agree, an arbitration panel may suspend its work at any

Artikkel 13.6

Voldgiftspanelets rapporter

1. Voldgiftspanelet bør som en hovedregel legge fram for partene i tvisten en foreløpig rapport som inneholder panelets konklusjoner og avgjørelse, senest 90 dager etter at voldgiftspanelet er opprettet. Ikke under noen omstendighet skal dette skje senere enn fem måneder fra denne datoen. En part i tvisten kan forelegge voldgiftspanelet skriftlige merknader til panelets foreløpige rapport innen 14 dager etter at rapporten er mottatt. Voldgiftspanelet skal legge fram en sluttrapport for partene i tvisten innen 30 dager etter at den foreløpige rapporten er mottatt.
2. Sluttrapporten, samt enhver avgjørelse etter artikkel 13.8 (Gjennomføring av sluttrapport) og 13.9 (Kompensasjon og oppheving av fordeler), skal meddeles partene. Rapportene skal offentliggjøres, med mindre partene i tvisten beslutter noe annet.
3. Enhver avgjørelse som voldgiftspanelet trefter etter en bestemmelse i dette kapittelet, skal være endelig og bindende for partene i tvisten.

Artikkel 13.7

Utsettelse eller avslutning av voldgiftspanelets forhandlinger

1. Dersom partene i tvisten er enige om det, kan voldgiftspanelet når som helst utsette sitt

time for a period not exceeding twelve months. If the work of an arbitration panel has been suspended for more than twelve months, the arbitration panel's authority for considering the dispute shall lapse unless the parties to the dispute agree otherwise.

2. A complaining Party may withdraw its complaint at any time before the final report has been issued. Such withdrawal is without prejudice to its right to introduce a new complaint regarding the same issue at a later point in time.
3. The parties to the dispute may agree at any time to terminate the proceedings of an arbitration panel established under this Agreement by jointly notifying the Chairperson of that arbitration panel.
4. An arbitration panel may, at any stage of the proceedings prior to release of the final report, propose that the parties to the dispute seek to settle the dispute amicably.

Article 13.8

Implementation of Final Report

1. The Party concerned shall promptly comply with the ruling of the arbitration panel. If it is impracticable to comply immediately, the parties to the dispute shall endeavour to agree on a reasonable period of time to do so. In the absence of such agreement within 30 days from the date of the issuance of the final report, a party to the dispute may request the original arbitration panel to determine the length of the reasonable period of time, in light of the particular circumstances of the case. The ruling of the arbitration panel should be given within 30 days from that request.
2. The party to the dispute concerned shall notify the other party to the dispute of the measure adopted in order to comply with the ruling of the arbitration panel, as well as provide a detailed description of how the measure ensures compliance sufficient to allow the other party to the dispute to assess the measure.
3. In case of disagreement as to the existence of a measure complying with the ruling of the arbitration panel or to the consistency of that measure with the ruling of the arbitration panel, such dispute shall be decided by the same arbitration panel before compensation can be sought or suspension of benefits can be applied in accordance with Article 13.9 (Compensation and Suspension of Benefits). The ruling of the arbitration panel shall normally be rendered within 90 days.

arbeid for et tidsrom som ikke overstiger tolv måneder. Dersom et voldgiftspanels arbeid blir utsatt i mer enn tolv måneder, bortfaller voldgiftspanelet myndighet til å behandle tvisten med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet.

2. En part som har inngitt klage, kan trekke klagen på et hvilket som helst tidspunkt før slutt-rapporten legges fram. En slik tilbaketrekking berører ikke partens rett til å inngi ny klage om samme saksforhold på et senere tidspunkt.
3. Partene i tvisten kan når som helst bli enige om å avslutte forhandlingene i et voldgiftspanel opprettet i henhold til denne avtalen ved å underrette voldgiftspanelet leder i fellesskap.
4. Et voldgiftspanel kan på et hvilket som helst tidspunkt før sluttrapporten avgis, foreslå for partene i tvisten å søke å løse tvisten på minnelig vis.

Artikkel 13.8

Gjennomføring av sluttrapport

1. Den berørte parten skal omgående etterkomme voldgiftspanelet avgjørelse. Dersom det ikke er praktisk mulig å etterkomme den umiddelbart, skal partene i tvisten bestrebe seg på å bli enige om en rimelig frist for å gjøre dette. Dersom det ikke er oppnådd enighet innen 30 dager etter at sluttrapporten er lagt fram, kan en part i tvisten anmode det opprinnelige voldgiftspanelet om å fastsette en rimelig frist i lys av de spesielle omstendigheter i saken. Voldgiftspanelet bør treffe avgjørelse innen 30 dager fra anmodningen.
2. Den berørte parten i tvisten skal underrette den andre parten i tvisten om tiltaket som er truffet for å etterkomme voldgiftspanelet avgjørelse, og gi en detaljert beskrivelse av hvordan tiltaket sikrer at avgjørelsen etterleveres, som skal være tilstrekkelig til at den andre parten i tvisten kan vurdere tiltaket.
3. Dersom det foreligger uenighet med hensyn til om det er gjennomført tiltak for å etterkomme voldgiftspanelet avgjørelse, eller om det gjennomførte tiltaket er i samsvar med voldgiftspanelet avgjørelse, skal uenigheten avgjøres av det samme voldgiftspanelet før det kan søkes om kompensasjon eller fordeler kan oppheves i samsvar med artikkel 13.9 (Kompensasjon og oppheving av fordeler). Voldgiftspanelet avgjørelse skal normalt foreligge innen 90 dager.

*Article 13.9***Compensation and Suspension of Benefits**

1. If the Party concerned fails to properly comply with the ruling in the final report within a reasonable period of time as provided for in paragraph 1 of Article 13.8 (Implementation of Final Report), that Party shall, if so requested by the complaining Party, enter into consultations with a view to agreeing on a mutually acceptable compensation. If no such agreement has been reached within 20 days from the request, the complaining Party shall be entitled to suspend the application of benefits granted under this Agreement but only equivalent to those affected by the measure or matter that the arbitration panel has found to be inconsistent with this Agreement.
2. In considering what benefits to suspend, the complaining Party should first seek to suspend benefits in the same sector or sectors as that affected by the measure or matter that the arbitration panel has found to be inconsistent with this Agreement. The complaining Party that considers it is not practicable or effective to suspend benefits in the same sector or sectors may suspend benefits in other sectors.
3. The complaining Party shall notify the other party to the dispute of the benefits which it intends to suspend, the grounds for such suspension and when suspension will commence, no later than 30 days before the date on which the suspension is due to take effect. Within 15 days from that notification, the Party complained against may request the original arbitration panel to rule on whether the benefits which the complaining Party intends to suspend are equivalent to those affected by the measure found to be inconsistent with this Agreement, and whether the proposed suspension is in accordance with paragraphs 1 and 2. The ruling of the arbitration panel shall be given within 45 days from that request. Benefits shall not be suspended until the arbitration panel has issued its ruling.
4. Compensation and suspension of benefits shall be temporary measures and shall only be applied by the complaining Party until the measure or matter found to be inconsistent with this Agreement has been withdrawn or amended so as to bring it into conformity with

*Artikkel 13.9***Kompensasjon og oppheving av fordeler**

1. Dersom den berørte parten unnlater å etterkomme avgjørelsen i sluttrapporten fullt ut innen en rimelig frist som fastsatt i nr. 1 i artikkel 13.8 (Gjennomføring av sluttrapport), skal denne parten, dersom den parten som har inngitt klage, anmoder om det, innlede konsultasjoner med sikte på å oppnå enighet om en gjensidig tilfredsstillende kompensasjon. Dersom det ikke er oppnådd enighet innen 20 dager etter at anmodningen er framsatt, skal den parten som har inngitt klage, ha rett til å oppheve anvendelsen av fordeler som er gitt innenfor rammen av denne avtalen, men bare i samme omfang som de fordelene som berøres av tiltaket eller forholdet som voldgiftspanelet mener er uforenlige med denne avtalen.
2. Ved vurderingen av hvilke fordeler som skal oppheves, skal den parten som har inngitt klage, først søke å oppheve anvendelsen av fordeler i samme sektor eller sektorer som berøres av tiltaket eller forholdet som voldgiftspanelet mener er uforenlig med denne avtalen. Dersom parten som har inngitt klage, mener det ikke er praktisk mulig eller ikke har den tiltenkte virkning å oppheve fordeler i samme sektor eller sektorer, kan vedkommende part oppheve fordeler i andre sektorer.
3. Parten som har inngitt klage, skal senest 30 dager før opphevingen får virkning, underrette den andre parten i tvisten om hvilke fordeler den har til hensikt å oppheve, om grunnene til opphevingen og om når opphevingen blir iverksatt. Den innklagede parten kan innen 15 dager fra nevnte underretning anmode det opprinnelige voldgiftspanelet om å avgjøre om de fordelene som parten som har inngitt klage, har til hensikt å oppheve, har samme omfang som de som berøres av tiltaket som er funnet å være uforenlig med denne avtalen, og om den foreslåtte opphevingen er i samsvar med nr. 1 og 2. Voldgiftspanelet skal treffe avgjørelse innen 45 dager fra anmodningen. Ingen fordeler skal oppheves før voldgiftspanelet avgjør foreligger.
4. Kompensasjonen og opphevingen av fordeler skal være midlertidige tiltak og skal bare anvendes av parten som har inngitt klage, bare inntil tiltaket eller forholdet som er funnet å være uforenlig med denne avtalen, er trukket tilbake eller er endret slik at det bringes i sam-

this Agreement, or until the parties to the dispute have resolved the dispute otherwise.

5. At the request of a party to the dispute, the original arbitration panel shall rule on the conformity with the final report of any implementing measures adopted after the suspension of benefits and, in light of such ruling, whether the suspension of benefits should be terminated or modified. The ruling of the arbitration panel shall be given within 30 days from the date of that request.

Article 13.10

Other Provisions

1. Whenever possible, the arbitration panel referred to in Articles 13.8 (Implementation of Final Report) and 13.9 (Compensation and Suspension of Benefits) shall comprise the same panellists who issued the final report. If a member of the original arbitration panel is unavailable, the appointment of a replacement panellist shall be conducted in accordance with the selection procedure for the original panellist.
2. Any time period mentioned in this Chapter may be modified by mutual agreement of the Parties involved.

Chapter 14

Final Provisions

Article 14.1

Fulfilment of Obligations

The Parties shall take any general or specific measures required to fulfil their obligations under this Agreement.

Article 14.2

Annexes, Protocols and Appendices

The Annexes and Protocols to this Agreement, including their Appendices, are an integral part thereof.

Article 14.3

Amendments

1. The Parties may agree on any amendment to this Agreement. Amendments to this Agreement other than those referred to in paragraph 7 of Article 12.1 (The Joint Committee) shall, after consideration by the Joint Committee, be

svar med denne avtalen, eller inntil partene i tvisten har løst tvisten på annet vis.

5. Det opprinnelige voldgiftspanelet skal, dersom en av partene i tvisten anmoder om det, avgjøre om eventuelle gjennomføringstiltak vedtatt etter at fordelene ble opphevet, er i samsvar med sluttrapporten, og, på bakgrunn av denne avgjørelsen, om opphevingen av fordelene bør avsluttes eller endres. Voldgiftspanelet skal treffe avgjørelse innen 30 dager etter at anmodningen er framsatt.

Artikkel 13.10

Andre bestemmelser

1. Når det er mulig, skal voldgiftspanelet nevnt i artikkel 13.8 (Gjennomføring av sluttrapport) og 13.9 (Kompensasjon og oppheving av fordeler) bestå av de samme panelmedlemmene som la fram sluttrapporten. Dersom et medlem av det opprinnelige voldgiftspanelet ikke er tilgjengelig, skal det oppnevnes en erstatter i samsvar med utvelgingsprosedyren som ble fulgt ved oppnevnelsen av det opprinnelige medlemmet.
2. Alle frister nevnt i dette kapittelet kan endres ved en omforent avtale mellom de berørte partene.

Kapittel 14

Sluttbestemmelser

Artikkel 14.1

Oppfyllelse av forpliktelser

Partene skal treffe alle generelle eller særlige tiltak som er nødvendige for å oppfylle sine forpliktelser etter denne avtalen.

Artikkel 14.2

Vedlegg, protokoller og tillegg

Vedleggene og protokollene til denne avtalen, med tillegg, utgjør en integrert del av avtalen.

Artikkel 14.3

Endringer

1. Partene kan bli enige om å endre denne avtalen. Andre endringer i denne avtalen enn dem som er omtalt i nr. 7 i artikkel 12.1 (Den blandede komité), skal, etter at de er behandlet i Den blandede komité, legges fram for partene

submitted to the Parties for ratification, acceptance or approval.

2. Unless otherwise agreed by the Parties, amendments shall enter into force on the first day of the third month following the deposit of the last instrument of ratification, acceptance or approval.
3. The text of the amendments as well as the instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Depositary.

Article 14.4

Accession

1. Any State, becoming a Member of the EFTA, may accede to this Agreement, provided that the Joint Committee approves its accession, on terms and conditions to be agreed upon by the Parties. The instrument of accession shall be deposited with the Depositary.
2. In relation to an acceding State, this Agreement shall enter into force on the first day of the third month following the deposit of its instrument of accession, or the approval of the terms of accession by the existing Parties, whichever is later.

Article 14.5

Withdrawal and Expiration

1. Each Party may withdraw from this Agreement by means of a written notification to the Depositary. The withdrawal shall take effect six months after the date on which the notification is received by the Depositary.
2. If Ukraine withdraws, this Agreement shall expire when its withdrawal becomes effective.
3. Any EFTA State which withdraws from the Convention establishing the European Free Trade Association shall, *ipso facto* on the same day as the withdrawal takes effect, cease to be a Party to this Agreement.

Article 14.6

Entry into Force

1. This Agreement is subject to ratification, acceptance or approval in accordance with the respective domestic legal requirements of the Parties. The instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Depositary.
2. This Agreement shall enter into force on the first day of the third month following the date

med sikte på ratifikasjon, godtakelse eller godkjenning.

2. Med mindre partene blir enige om noe annet, skal endringer tre i kraft den første dagen i den tredje måneden etter at det siste ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsdokumentet er deponert.
3. Teksten til endringene samt til ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsdokumentene skal deponeres hos depositaren.

Artikkel 14.4

Tiltredelse

1. Enhver stat som blir medlem av EFTA, kan tiltre denne avtalen, forutsatt at Den blandede komité godkjenner tiltredelsen, på de vilkårene som partene blir enige om. Tiltredelsesdokumentet skal deponeres hos depositaren.
2. For en tiltredende stat skal denne avtalen tre i kraft den første dagen i den tredje måneden etter at dens tiltredelsesdokument er deponert eller de eksisterende partene har godkjent tiltredelsesvilkårene, alt etter hva som skjer sist.

Artikkel 14.5

Oppsigelse og opphør

1. Hver part kan si opp denne avtalen ved skriftlig underretning til depositaren. Oppsigelsen får virkning seks måneder etter at depositaren har mottatt underretningen.
2. Dersom Ukraina sier opp denne avtalen, vil avtalen opphøre å gjelde når oppsigelsen trer i kraft.
3. Enhver EFTA-stat som trer ut av konvensjonen om opprettelse av Det europeiske frihandelsforbund, skal *ipso facto* opphøre å være part i denne avtalen samme dag som uttredelsen trer i kraft.

Artikkel 14.6

Ikrafttredelse

1. Denne avtalen skal ratifiseres, godtas eller godkjennes i samsvar med partenes respektive internrettslige krav. Ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningsinstrumentene skal deponeres hos depositaren.
2. Denne avtalen trer i kraft den første dagen i den tredje måneden etter at Ukraina og minst

on which Ukraine and at least one EFTA State have deposited their instruments of ratification, acceptance or approval with the Depositary.

3. In relation to an EFTA State depositing its instrument of ratification, acceptance or approval after this Agreement has entered into force, this Agreement shall enter into force on the first day of the third month following the deposit of its instrument of ratification, acceptance or approval.
4. This Agreement shall, upon its entry into force between an EFTA State and Ukraine, replace the Free Trade Agreement between the EFTA States and Ukraine signed on 24 June 2010, its integral parts, and Joint Committee Decisions in relation to those Parties.

Article 14.7

Depositary

The Government of Norway shall act as Depositary.

IN WITNESS WHEREOF the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Agreement.

Done at Kyiv, this 8th day of April 2025, in one original. The Depositary shall transmit certified copies to all the Parties.

én EFTA-stat har deponert sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokument hos depositaren.

3. For en EFTA-stat som deponerer sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokument etter at denne avtalen er trådt i kraft, skal denne avtalen tre i kraft den første dagen i den tredje måneden etter at vedkommende stat har deponert sitt ratifikasjons-, godtakelses- eller godkjenningssdokument.
4. Denne avtalen skal, når den trer i kraft mellom en EFTA-stat og Ukraina, erstatte frihandelsavtalen mellom EFTA-statene og Ukraina undertegnet 24. juni 2010, dens integrerte deler og avgjørelser truffet av Den blandede komité i forhold til disse partene.

Artikkel 14.7

Depositar

Norges regjering skal fungere som depositar.

SOM BEKREFTELSE PÅ DETTE har de undertegnede, som er gitt behørig fullmakt til det, undertegnet denne avtalen.

Utfærdiget i Kyiv 8. april 2025, i ett originaleksemplar. Depositaren skal oversende bekreftede kopier til alle partene.

*For Iceland**For Ukraine**For Island**For Ukraina*

.....
 Logi Már Einarsson
 Minister of Culture,
 Innovation and Higher
 Education

.....
 Yuliia Svrydenko
 First Deputy Prime
 Minister

.....
 Logi Már Einarsson
 Kultur, Innovasjons- og
 høyere utdannings-
 minister

.....
 Yuliia Svrydenko
 Visestatsminister

*For the Principality
 of Liechtenstein*

*For Fyrstedømmet
 Liechtenstein*

.....
 Frank J. Büchel
 Ambassador

.....
 Frank J. Büchel
 Ambassadør

*For the Kingdom
 of Norway*

For Kongeriket Norge

.....
 Cecilie Myrseth
 Minister of Trade and
 Industry

.....
 Cecilie Myrseth
 Næringsminister

*For the Swiss
 Confederation*

*For Det sveitsiske
 edsforbund*

.....
 Jacques Gerber
 Federal Council
 Delegate for Ukraine

.....
 Jacques Gerber
 Forbundsrådsdelegat
 for Ukraina

Bestilling av publikasjoner

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
publikasjoner.dep.no
Telefon: 22 24 00 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på
www.regjeringen.no

Trykk: Departementenes sikkerhets- og
serviceorganisasjon – 03/2026

